Volum apărut sub egida
Federației Arhiviştilor din România

Baicu Vasile Dan

ISTORIE ŞI ARHIVISTICĂ ÎN ARCUL INTRACARPATIC

Volum de studii şi articole alcătuit şi
îngrijit de
Adina Fofircă şi Ioan Lăcătuşu

Editura Eurocarpatica
Sfântu Gheorghe
2006

Colecția Interferențe
8

Tehnoredactare:
Adina Fofîrcă
Erich-Mihail Broanăr

Cu sprijinul colegilor din cadrul Direcției județene a Arhivelor Naționale Covasna.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BAICU, VASILE DAN
Istorie şi arhivistică în Arcul Intracarpatic / Vasile Dan Baicu. - Sfântu Gheorghe : Eurocarpatica, 2006
Bibliogr.
ISBN (10) 973-87846-2-X;
ISBN (13) 978-973-87846-2-8

930(498)

Cuprins

Cuprins..... 3
Prefață..... 7

I. Baicu Vasile Dan (1944-2006) 13
I.1. Mesaj de prețuire şi recunoştință, Corneliu Mihai Lungu..... 15
I.2. Destin şi împlinire arhivistică, Marin Radu Mocanu 17
I.3. Mesaj de prietenie la o frumoasă aniversare, Ioan Lăcătuşu..... 19
I.4. Repere biografice, Adina Fofircă..... 21
I.5. In memoriam Dan Baicu, Bogdan Baicu 25
I.6. Sentimente de apreciere şi solidaritate..... 29
I.7. Mesaj de adio, Vilică Munteanu 31
I.8. Şi mai săraci..., Ana Dobreanu..... 35
I.9. Cuvintele sunt prea sărace…, Elisabeta Marin ... 37
I.10. Gânduri pentru un prieten, Dan Manolăchescu. 39

II. Pagini de istorie națională..... 41
II.1. Mihai Viteazul - 400 43
II.2. 145 de ani de la Marea Adunare Națională de la Blaj..... 47
II.3. Semnificația unei manifestări 51
II.4. Unirea Principatelor Române 1859-2005 53
II.5. Proclamarea independenței de stat a României - 9 mai 1877 57
II.6. 9 Mai 1877 - 9 Mai 1945 59
II.7. 100 de ani de la procesul memorandiştilor, Cluj 1894 63

II.8. S-a împlinit pohta de veacuri a Neamului..... 67
II.9. 1 Decembrie 1918 - istorie şi simbol 69
II.10. 77 de ani de la unirea Basarabiei cu România 1918-1995 71
II.11. 55 de ani de la Dictatul de la Viena - O filă dureroasă a istoriei naţionale 75
II.12. 50 de ani de la sfârşitul celui de-al doilea război mondial (1945-1995) 79
II. 13 Jandarmeria română - 145 de ani de atestare ca armă 83
II. 14. Minorităţile naţionale din România 85

III. File de istorie în Arcul Intracarpatic 89
III. 1. Informaţii din documentele locale privind cauza naţională la românii din Trei Scaune 91
III.2. Unele consideraţiuni privind rolul instituţiei militare în evoluţia istorică a oraşului Sf. Gheorghe 101
III.3. Judeţul Trei Scaune în contextul reinstaurării administraţiei româneşti în Ardealul de Nord 109
III.4. Viaţa politică în judeţul Trei Scaune în anul 1946. 119
III.5. Unitate de spirit şi cultură..... 137
III.6. La înălţimea misiunii. Preotul Ioan Rafiroiu .. 139
III. 7. Şcoala şi cercurile culturale în judeţul Trei Scaune..... 141
III.8. Din pildele trecutului - Astra şi şcolile populare 143
III. 9. Armata Română şi Astra..... 145
III. 10. Şcoala românească în documente 147
III. 11. Poliţia Română - Repere istorice locale 149
III.12. Câteva repere din istoria Jandarmeriei covăsnene..... 153

III. 13. Despre Grupul de Pompieri din Sf. Gheorghe 157
III.14. Ortodoxismul şi istoria 159
III. 15. Doar adevărul istoric - aşa cum a evoluat el 163
III. 16. O manifestare arhivistică 165

IV. Crâmpeie arhivistice 167
IV.1. Arhivele Statului din România - 164 de ani de la înființare..... 169
IV.2. Arhivele Naționale şi societatea românească . 171
IV.3. Protejarea patrimoniului național cultural 177
IV.4. Ziua Arhivelor Naționale - 31 Octombrie 181
IV.5. Instituția Arhivelor - între tradiție şi actualitate 185
IV.6. Direcția județeană Covasna a Arhivelor Naționale..... 187
IV.7. Arhivele Naționale Direcția Județeană Covasna - în casă nouă 191
IV.8. Infracțiuni şi contravenții la prevederile Legii Nr. 16/1996 195
IV.9. Arhivele Naționale şi societatea românească . 203

V. Addenda 205
V.1. "Comunitatea românească din această inimă a țării va dăinui şi, sper, va prospera" 207
V.2 Mesaj de mulțumire adresat polițiştilor şi jandarmilor covăsneni..... 211
V.3 Noul sediu al Direcției județene Covasna a Arhivelor Naționale 213
V.4 S-a împlinit un vis pe care îl au şi braşovenii... 217
V.5 Mesaj de Ziua Poliției 221
V.6. Felicitare de Ziua Arhivelor..... 223

V.7. Mesaj de Ziua Jandarmeriei 225
V.8. Pentru țara sa română..... 227
V.9. S-a stins făclia unei vieți..... 229
V.10. Scrisoare pentru dincolo de moarte 231
V.11. Documente din Patrimoniul Arhivistic Național
..... 235
V.12. Momente de la inaugurarea noului sediu al
Direcției județene Covasna a Arhivelor Naționale .. 239
V.13. Semne de apreciere..... 245
V.14 Ilustrații..... 249

Prefață

Dacă totul decurgea în condiții normale, în luna mai 2006, se împlineau 20 de ani de activitate pe tărâm arhivistic a profesorului Dan Baicu, moment pe care Dan, după primele semne ale necruțătoarei sale boli, dorea să-l marcheze aşa cum se cuvine.

Deoarece timpul nu a mai avut răbdare, după trecerea fulgerătoare la cele veşnice, colegii din cadrul Direcției Județene Covasna a Arhivelor Naționale, împreună cu cei din conducerea Arhivelor Naționale şi din direcțiile învecinate, au convenit să cinstească memoria arhivistului Dan Baicu, prin editarea unui volum, care să cuprindă principalele studii şi articole semnate de acesta, de-a lungul timpului.

Aşa cum s-a procedat şi la volumul *Contribuții la istoria județului Harghita* (Editura Eurocarpatica, 2000 – alcătuit şi îngrijit împreună cu Ana Dobreanu), dedicat fostului director al Direcției Județene Harghita a Arhivelor Naționale - Aurel Marc, şi el plecat prea repede dintre noi, primul capitol al cărții cuprinde gânduri referitoare la omul şi arhivistul Baicu V. Dan, semnate de cei care l-au cunoscut şi apreciat.

În capitolele următoare au fost grupate tematic articolele de istorie națională, regională şi locală, apoi cele de arhivistică, iar în addenda sunt prezentate câteva documente, fotografii şi ecouri din presă referitoare la unele momente importante din viața lui Dan Baicu şi a familiei sale, cât şi din activitatea Direcției Județene Covasna a Arhivelor Naționale.

Atât cât timpul şi împrejurările i-au permis, Dan Baicu, s-a preocupat de punerea în valoare a documentelor aflate în păstrarea Arhivelor Naționale. În studiile şi articolele sale a abordat teme privind evenimente şi personalități importante ale istoriei naționale (Mihai Viteazul şi unirea de la 1699, Alexandru Ioan Cuza şi unirea "cea mică", instituții şi personalități ale românilor ardeleni şi rolul lor în înfăptuirea

“marii uniri”, de la 1 Decembrie 1918 ş.a.). În articolele dedicate istoriei locale, a tratat subiecte referitoare la istoria românilor din sud-estul Transilvaniei, respectiv la relaţiile acestora cu Moldova şi Ţara Românească, la rolul bisericii strămoşeşti, a şcolilor, instituţiilor şi asociaţiilor culturale româneşti pentru păstrarea şi afirmarea identităţii naţionale. Articolele de arhivistică abordează, în principal, problematica raporturilor dintre instituţia Arhivelor Naţionale şi societatea românească, în istorie şi contemporaneitate, precum şi prezenţa în spaţiul public a arhiviştilor covăsneni.

Articolele scrise despre Dan Baicu, cât şi cele redactate de acesta, fiecare în parte, şi toate la un loc, vorbesc convingător despre omul, profesorul şi arhivistul care s-a identificat cu profesia şi instituţia, la care a trudit timp de două decenii. Dan Baicu, a venit în sistemul Arhivelor Naţionale, în ultimii ani ai regimului comunist, “beneficiind” apoi, din plin, de toate avatarurile tranziţiei postdecembriste. A reuşit să gestioneze corespunzător numeroasele provocări cu care s-a confruntat direcţia, după evenimentele din decembrie 1989, atât cele generale, caracteristice întregului sistem al Arhivelor Naţionale, cât şi cele specifice, generate de implicarea factorului etnic în administraţia publică locală.

Şi-a început activitatea într-o clădire deteriorată, care punea în pericol atât documentele aflate în păstrare, cât şi sănătatea personalului direcţiei. Învingând toate piedicile, a reuşit să convingă factorii abilitaţi şi să înceapă construirea unui sediu nou, la care s-a lucrat timp de peste şase ani. De fapt, construirea noului sediu al D.J.A.N. Covasna, reprezintă realizarea principală a activităţii lui Dan Baicu, pe tărâmul arhivisticii româneşti.

A lucrat cu un colectiv aflat la momentul “schimbului de generaţii”. După plecarea din instituţie a “vechii gărzi”, respectiv a arhiviştilor care trudiseră de la înfiinţarea acesteia, în 1953 - Arvay Josef, Csia Ernestin, Carmen Szekely, Vasilica Szasz, Paraschiva Crişan – cu perseverenţă, răbdare şi

tact, Dan Baicu a asigurat angajarea şi formarea "noului val", care activează în prezent în instituţie, constituind un colectiv bine pregătit profesional, caracterizat prin preocuparea fiecăruia de autoperfecţionare şi adaptare la cerinţele timpurilor prezente şi a celor care vin, echipă solidară, care cuprinde nume precum: Gergely Erzsbet, Cristian Crişan, Elena Soci, Cristina Bartok, Ileana Pădure, Adina Fofircă, Maria Mârzac, Marius Stoica, Lehel Sandor Bardocz, Valentin Câmpeanu, Frăsina Iftimie şi Silvia Vidrea.

În toţi aceşti ani, Dan Baicu a beneficiat de o înţelegere deplină şi un sprijin constant din partea conducerii Arhivelor Naţionale, îndeosebi a domnului prof. univ. dr. Corneliu Mihail Lungu, directorul general al instituţiei, având o colaborare foarte bună cu direcţiile vecine, în mod deosebit cu cele din Ardeal ("triunghiul Bermudelor" - cum îi plăcea lui să spună).

Pe parcursul îndeplinirii responsabilităţilor ce i-au revenit, a întreţinut relaţii deosebit de strânse cu Prefectura judeţului Covasna, Inspectoratul Judeţean de Poliţie, Jandarmeria şi cu societatea civilă românească din judeţ, fiind membru fondator - împreună cu întreaga familie - al Ligii Cultural-Creştine "Andrei Şaguna" şi al Asociaţiei Arhiviştilor şi Prietenilor Arhivelor Covasna.

Dan Baicu, împreună cu colegii săi, a fost o prezenţă activă în viaţa publică a judeţului, participând la marcarea evenimentelor importante ale istoriei naţionale şi locale, prin organizare de expoziţii documentare, de simpozioane, dezbateri şi conferinţe, articole în presa locală, fiind un colaborator constant al "bătrânului" cotidian "Cuvântul Nou", dar şi al mai "tânărului" său confrate "Observatorul de Covasna".

Din multitudinea evenimentelor la care a participat, cu vorba şi cu fapta sa, amintim: ridicarea monumentului eroilor jandarmi de la Aita Mare; vizita la fostul sediu al Direcţiei Judeţene Covasna a Arhivelor Naţionale a Ministrului de

Interne, Dudu Ionescu; inaugurarea noului sediu al direcţiei, în prezenţa tuturor directorilor direcţiilor judeţene ale Arhivelor Naţionale din ţară şi a reprezentanţilor administraţiei publice centrale şi locale; lansarea volumelor "Minorităţile naţionale din România", editate de Arhivele Naţionale, volume la care Dan Baicu s-a numărat printre colaboratori; momentul împlinirii vârstei de 62 de ani, la care au fost prezenţi, alături de colegii de muncă şi directorii direcţiilor învecinate, reprezentanţii conducerii Arhivelor Naţionale şi ai Federaţiei Arhiviştilor din România, conducătorii unor importante instituţii publice locale.

Crezul său profesional a fost reafirmat la lansarea volumului "Românii din scaunele Ciuc, Giurgeu şi Casin în secolul al XIX-lea", al bunului său prieten dr. Liviu Boar, directorul Arhivelor mureşene, când, printre altele, a spus: "*un arhivist îşi argumentează judecăţile de valoare prin document, acel izvor care conferă oricărei lucrări de specialitate caracterul de operă ştiinţifică, fapt pentru care ar fi ideal dacă această carte, ar fi lecturată şi de cei ce sunt aleşi sau numiţi pentru a ne călăuzi astăzi destinele, inclusiv în ceea ce priveşte protejarea memoriei poporului nostru"*.

Despre impresionanta şi emoţionanta solidaritate a colegilor din întreaga ţară, manifestată *la trecerea la Domnul a celui care a fost Dan Baicu*, vorbesc numeroasele telegrame şi mesaje de condoleanţe transmise familiei prin mass-media, telefonic, sau direct, prin participarea la ceremonia religioasă de petrecere spre locul de odihnă veşnică din cimitirul ortodox din Sfântul Gheorghe, alături de tatăl său şi de atâţia alţi prieteni şi cunoscuţi.

Lucrarea *Istorie şi arhivistică în Arcul Intracarpatic*, reprezintă ofranda arhiviştilor şi arhivarilor covăsneni, faţă de memoria regretatului lor coleg şi prieten Dan Baicu, şi în acelaşi timp, expresia respectului faţă de familia sa: mama – distinsa profesoară Emilia Baicu, mult încercata soţie Ana, cu vrednicii lor fii Bogdan şi Călin – împreună cu familiile

acestora, sora Mihaela şi soţul ei Corneliu Popa – eruditi dascăli gălăţeni.

Demersul nostru a putut fi finalizat, la termenul propus, cu participarea şi implicarea nemijlocită a tuturor colegilor din cadrul Direcţiei Judeţene Covasna a Arhivelor Naţionale, cu sprijinul financiar al familiei Baicu şi al Federaţiei Arhiviştilor din România - sub egida căreia apare prezentul volum, care îşi propune să rămână o mărturie peste timp, despre unul din profesionistii breslei arhivisticii româneşti, de la începutul mileniului III.

Adina Fofircă, Ioan Lăcătuşu

I
BAICU VASILE DAN (1944-2006)

I.1. Mesaj de prețuire şi recunoştință

Scumpe coleg şi prieten,
DAN BAICU

A fost hărăzit de Bunul Dumnezeu ca la fiecare început de an să păşeşti cu entuziasm şi brațele larg deschise, plin de speranță spre viitorul încărcat de idealuri, dorințe şi surprize pe care ți le-a rezervat viața.

Acum, la ceas aniversar, pentru hărnicia, devotamentul, cinstea, modestia, discreția, mândria de a fi român şi dragostea oferită semenilor, chiar şi acelora care n-o meritau, roadele trudei tale te învăluie fără a fi, însă, capabile să te răsplătească pe măsura dăruirii tale şi să fie la nivelul înălțimii existenței tale.

Ți-a fost dat, nu demult - cu toate că nu mai era nevoie - să demonstrezi tăria ta de caracter în clipe grele, care pe mulți alții i-ar fi descumpănit, demonstrându-ne că Dumnezeu tot pe cei tari îi încearcă.

În fața unui asemenea OM, unei astfel de Personalități, în numele întregii Bresle de arhivişti şi arhivari vin să-ți exprim întreaga noastră recunoştință şi mulțumirile noastre pentru tot ceea ce ne dărui şi exemplul oferit de cum trebuie trăit în vatra strămoşească românească din inima Țării pe ca unii netrebnicii o rănesc prin fărădelegile săvârşite.

Fie ca anul 2006, în care se vor împlini 2 decenii de când cârmuieşti arhivele româneşti ale Covasnei să prefigureze o nouă treaptă în evoluția ta existențială şi profesională pentru a fi fericit alături de minunata ta soție, scumpele tale odrasle şi pentru a mângâia cu blândețea ce te caracterizează anii pe care mama ta îi poartă cu demnitate şi mândrie.

La mulți ani !

15 ianuarie 2006 Corneliu Mihail Lungu

I.2. Destin şi împlinire arhivistică

Să înveți să te formezi ca român într-un mediu minoritar cu delimitări geo-demografice, cum este situația în județul Covasna şi reşedința lui, municipiul Sf. Gheorghe, trăind zi de zi printre concitadini de origine maghiară, poate fi, cred, un prilej fericit, în condițiile unei conviețuiri normale, de respect şi întrajutorare interetnică, având astfel privilegiul de a veni, reciproc şi concomitent, în contact cu alt mediu cultural de la care, preluând tot ceea ce este bun, general uman, nu ai decât de câştigat în plan socio-cultural. Minoritar fiind, aşadar, în Sf. Gheorghe, copilul, adolescentul şi profesorul de istorie Dan Baicu a învățat, în semn de respect pentru concitadinii săi maghiari, limba maghiară trăind astfel, şi ca "străin" şi ca "băştinaş" totodată în țara lui, fără resentimente sau remuşcări ireconciliante.

Venirea lui la Direcția Arhivelor județului Covasna (1986) de la catedra de istorie a unei şcoli nu a însemnat, s-a dovedit un obstacol de netrecut, adaptându-se în scurt timp la specificul activității acestei instituții, a cărei componentă fundamentală - stabilirea adevărului istoric în baza documentului autentic - l-a acaparat total.

Perfecționării evidențelor fondurilor şi colecțiilor arhivistice, în scopul valorificării datelor istorice şi modul exhaustiv, i-a afectat câțiva ani, cunoaşterea limbii maghiare şi latine permițându-i contactul nemijlocit cu sursele documentare inedite.

Cercetarea sa istoriografică s-a plasat cu prioritate spre existența, continuitatea şi aportul elementului românesc la dezvoltarea acestei zone, subiect puțin studiat şi luat în considerare de istoriografia românească şi mai ales, cea maghiară, străină, în general.

Intrarea în această tematică istorică şi a făcut-o prin studiu asupra trecutului instituțiilor culturale şi al

personalităţilor româneşti culturale şi al personalităţilor româneşti locale, relevând prezenţa şi implicarea populaţiei româneşti în evenimente importante ale istoriei naţionale.

În cadrul lucrării Românii din sud-estul Transilvaniei, Dan Baicu a pus în circulaţie, prin studii şi articole, diverse aspecte istoriografice, precum: judeţul Trei Scaune în contextul reinstaurării administraţiei româneşti în Ardealul de Nord, eliberarea oraşului Sf. Gheorghe de sub administraţie horthystă în toamna anului 1944, situaţia partidelor politice din judeţul Trei Scaune şi starea de spirit a populaţiei în anul electoral 1946 ş.a.

Dan Baicu este unul din autorii volumelor de documente privind minorităţile naţionale din România, ca şi un factor stimulator al manifestărilor cultural-ştiinţific covăsnene, în măsura în care organele administrative şi culturale maghiare îl solicită sau îl acceptă ca partener în diverse activităţi de acest gen ce privesc istoria zonei în ansamblu ei, cu tot ceea ce a unit comunităţile etnice în trecutul lor comun, cu toate vicisitudinile timpului.

Noul local pe care se străduieşte să-l pună în stare e folosinţă de câţiva ani nu vrea să fie altceva decât realizarea şi concretizarea demersului său cultural în această parte de ţară pe care unele cugete înstrăinate o vor tot mai desprinsă din teritoriul transilvan.

Marin Radu Mocanu

În "Arhivele şi Cultura", Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, p. 130-132

I.3. Mesaj de prietenie la o frumoasă aniversare

Stimate domnule director,

Împlinirea frumoasei vârste de 60 de ani ne oferă plăcutul prilej de a Vă adresa cele mai sincere felicitări şi urări de noi împliniri pe plan profesional şi de fericire personală alături de familie şi de toţi cei dragi şi apropiaţi.

Împlinirea unei asemenea vârste reprezintă, de regulă, şi o ocazie fericită pentru fiecare din cei care au şansa să o trăiască, de a face un bilanţ al anilor de viaţă şi de muncă hărăziţi de Dumnezeu.

Suntem convinşi că un asemenea bilanţ îl veţi face şi Dumneavoastră, având posibilitatea să rememoraţi atât izbânzile înfăptuite în tinereţe, la catedră, în calitate de apreciat dascăl de istorie, cât şi pe cele din perioada de aproape 20 de ani, de când trudiţi cu folos şi spor în domeniul arhivisticii româneşti.

Sperăm că acest bilanţ va include şi rezultatele parteneriatului constant şi ale colaborării benefice dintre Direcţia Judeţeană Covasna a Arhivelor Naţionale şi Centrul Eclesiastic de Documentare "Mitropolit Nicolae Colan" - instituţie care prin menirea sa a fost creată pentru a gestiona şi valorifica arhivele eclesiastice ortodoxe din sud-estul Transilvaniei -, rezultate din rândul cărora amintim: expoziţiile documentare organizate la Muzeul Spiritualităţii Româneşti de la Catedrala Ortodoxă din Sf. Gheorghe; sesiunile de comunicări şi simpozioanele organizate în comun, documentele valorificate în cuprinsul publicaţiilor, studiilor şi volumelor editate împreună cu Muzeul Carpaţilor Răsăriteni şi cele apărute cu binecuvântarea şi sprijinul P.S. Ioan Selejan, Episcopul Covasnei şi Harghitei.

Din punctul nostru de vedere, portretul moral al omului Dan Vasile Baicu, ajuns la această venerabilă vârstă, cuprinde cuvinte cheie precum: statornicie, corectitudine, iubire de adevăr, sensibilitate, ataşament faţă de familie, patriotism luminat, promotor al ordinei şi disciplinei, înţelegere faţă de problemele oamenilor ş.a.

În această zi deosebită, împreună cu gândurile noastre de apreciere a întregii activităţi desfăşurate de Domnia Voastră pe tărâmul culturii şi al vieţii publice din judeţul Covasna, Vă rugăm să primiţi urările de sănătate, putere de muncă şi linişte sufletească, necesare împlinirii proiectelor viitoare.

LA MULŢI ANI !
15 ianuarie 2004

Cu aleasă considerație
şi statornică prietenie,
Dr. Ioan Lăcătuşu

Centrul Eclesiastic de Documentare “Mitropolit Nicolae Colan”

I.4. Repere biografice

Articolul de faţă se doreşte a fi un omagiu adus fostului director Baicu Vasile Dan şi de asemenea o încercare a arăta cum destinul lucrează pentru ca oamenii potriviţi să ajungă la locul potrivit. Căci aşa a fost Baicu V. Dan un om care a sfinţit locul-prin devotamentul său faţă de instituţie, prin calităţile sale de manager, dar mai ales prin omenia sa! Citindu-i reperele biografice am delimitat clar episoade din viaţa sa care se înlănţuiesc logic şi armonios, ca într-o divină ordine, ducând spre locul unde a fost sortit să ajungă- Arhivele Naţionale Covasna. Toate au conlucrat pentru formarea viitorului conducător al unei instituţii care era necesar a se impune prin seriozitate, profesionalism şi echidistanţă într-o zonă unde sensibilităţile trebuiau rezolvate cu diplomaţie.

Baicu Vasile Dan s-a născut la 15 ianuarie 1944 în oraşul Abrud, judeţul Alba, primind o educaţie demnă de la părinţii săi –Mihai şi Emilia Baicu, oameni cu cariere diferite, dar în acelaşi timp puternice, care au jucat un rol important în viaţa comunităţii din Sfântu Gheorghe-tatăl - ofiţer activ în Ministerul Apărării Naţionale, iar mama - profesoară de limba şi literatura română, azi cetăţean de onoare al Municipiului Sfântu Gheorghe.

După terminarea cursurilor generale şi liceale în oraşul Sfântu Gheorghe, în anul 1965 a absolvit Facultatea de istorie-geografie a Institutului Pedagogic din Cluj-Napoca, iar în anul 1978, din dorinţa de a se perfecţiona a terminat cu brio cursurile Facultăţii de istorie –filozofie din cadrul Universităţii Bucureşti.

A lucrat în învăţământ din 1965 până în 1986 succesiv în următoarele unităţi şcolare din judeţ (cu scurte popasuri la organizaţia de tineret şi presa locală): Şcoala generală nr.1 - Târgu Secuiesc, şcolile generale nr. 1 şi 2 din Sf. Gheorghe, în acestea din urmă îndeplinind şi funcţia de director adjunct.

Ca profesor de istorie a obținut în 1969 gradul didactic definitiv, iar în 1981 gradul didactic II la centrul de perfecționare de pe lângă Universitatea Babeş Bolyai din Cluj-Napoca.

În perioada când a lucrat efectiv la catedră, a luat parte la toate formele de perfecționare profesională, fiind şi şef de catedră la unitățile şcolare unde a funcționat. În cadrul cercurilor metodice a prezentat referate cu tematică metodologică precum şi strict de specialitate (istorie). Foştii săi elevi (dintre care, peste ani, unii i-au devenit colegi la Arhivele Naționale) au apreciat în mod deosebit, atât calitățile de profesor, cât şi pe cele de director, fiindu-i recunoscători pentru dragostea de istorie insuflată de dascălul lor.

Din 15 mai 1986 este angajat la Arhivele Statului fiind numit şeful filialei Arhivelor Statului județul Covasna.

Un obiectiv important în acea perioadă a fost integrarea într-un termen cât mai scurt în specificul muncii. A fost deci necesară atât asimilarea problemelor legate de teoria şi practica arhivistică, cât şi adaptarea la atribuțiile ce-i revin în calitate de conducător de instituție. De asemenea, s-a impus de la început o evaluare a stadiului în care se afla F.A.S. Covasna la toți indicatorii ce definesc practica arhivistică, cunoaşterea şi aprecierea potențialului fiecărui lucrător în parte, pentru stabilirea priorităților în planificarea activității curente şi de perspectivă.

A urmat în prima fază un curs de inițiere la Direcția Generală a Arhivelor Statului- Bucureşti, luând cunoştință cu domeniile fiecărui serviciu în parte: metodologie şi control, valorificare, informatică arhivistică, arhive tehnice, ştiințe auxiliare, inițiere ce a fost în măsură să-i contureze modul de rezolvare a problemelor ce reveneau filialei.

În contextul activității de cercetare tematică precum şi a celei de documentare, a scos în evidență elemente privitoare la istoricul unor instituții culturale din județ, activitatea Astrei-Târgu Secuiesc, personalități din domeniul cultural,

administrativ, prezența românilor la înfăptuirea Marii Uniri, datele fiind materializate prin publicarea unor articole în presa locală, precum şi prin prezentarea de comunicări inedite la diferite sesiuni ştiințifice.

Printre prioritățile fixate după evenimentele din 1989 s-au numărat şi obținerea unui local propice pentru desfăşurarea activității instituției D.J.A.N. Covasna (obiectiv realizat în anul 2002), atragerea în această zonă a tinerilor absolvenți ai Facultății de Arhivistică, conştientizarea opiniei publice despre rolul instituției Arhivelor, precum şi promovarea unei imagini pozitive a D.J.A.N. Covasna. A reuşit să îndeplinească toate aceste obiective, deoarece a înțeles să-şi identifice propria persoană cu însăşi instituția. În cazul său, sentimentele de sacrificiu şi loialitate s-au împletit armonios cu pasiunea de-o viață - istoria.

Deşi l-am cunoscut de foarte puțin timp, am avut însă privilegiu de a beneficia de înțelepciunea sa, şi mă pot mândri că fac parte din rândul tinerilor arhivişti cărora le-a fost mentor. Veleitățile de dascăl s-au îmbinat fericit cu funcția sa şi poate printre lucrurile de preț asupra cărora şi-a pus amprenta se numără şi absolvenții Facultății de Arhivistică care şi-au desfăşurat activitatea la Arhivele Naționale Covasna. Pentru ei a fost nu numai un director înțelept şi răbdător, dar şi un formator de cariere şi caractere puternice.

Adina Fofircă

I.5. In memoriam Dan Baicu

Baicu Vasile Dan s-a născut la 15 ianuarie 1944 în localitatea Abrud, județul Alba, din părinții Mihai - ofițer al armatei române, veteran de război, rănit la Stalingrad, decorat prin decret regal şi Emilia - profesoară de limba română, apoi inspector şcolar, căreia i s-a decernat titlul de "Cetățean de onoare al municipiului Sfântu Gheorghe". După ce, împreună cu părinții şi sora Mihaela şi-a petrecut copilăria in mai multe oraşe, in anul 1951 s-a stabilit in Sfântu Gheorghe unde a urmat cursurile şcolii generale si ale liceului. Şi-a petrecut copilăria într-o perioadă dificilă marcată de ultima etapă a celei de a doua conflagrații mondiale, episod în care derularea evenimentelor militare prevestea deznodământul politic cunoscut. Deşi copil resimte din plin aceste avataruri din primii ani postbelici. Aceste trăirii sunt şi mai intense având în vedere faptul că părinții au slujit cu credință două instituții fundamentale româneşti - şcoala şi armata - ambele lovite de vitregia vremurilor. S-ar putea spune că Baicu Vasile Dan s-a născut "cu pumnii strânşi" după cum afirma "poetul pătimirii noastre" - Octavian Goga. A învățat încă din primii ani că istoria este cu adevărat "învățătoarea vieții". Cunoscându-i personalitatea, mai ales sentimentele, ni se dezvăluie fără echivoc faptul că aceste episoade ale copilăriei şi ale adolescenței i-au îndreptat sufletul şi mintea spre studiul istoriei, mai întâi în templu spiritualității ardelene - Cluj-Napoca, iar apoi în capitala tuturor românilor -Bucureşti.

A absolvit Facultatea de Istorie-Geografie din Cluj-Napoca, în anul 1964, apoi Facultatea de Istorie-Filozofie din Bucureşti, în 1977 şi mai multe cursuri de specializare în arhivistică.

Printr-un frumos joc al destinului, Baicu Vasile Dan s-a născut de ziua marelui Eminescu şi s-a căsătorit de ziua "Unirii mici". La 24 ianuarie 1971 şi-a unit destinul cu Ana

Stănese din Apoldul de Jos, județul Sibiu. Devotata şi iubitoarea soție i-a dăruit doi copii, Bogdan, născut în 1972 şi Călin, născut în 1974. Celor doi fii le-a îndrumat paşii atât ca un tata plin de dragoste cât şi ca dascăl. Cu aceeaşi iubire le-a primit in familie pe cele două nurori Ana-Camelia şi Ruxandra-Maria, prima dăruindu-i o nepoțică, pe Ruxandra.

Cei 40 de ani de activitate profesională se împart simetric în munca de la catedră si in cea dăruită arhivelor româneşti, în toți acești ani fiind totodată şi un statornic colaborator al ziarului "Cuvântul Nou". A fost profesor la şcoli din Târgu Secuiesc (aici a început să predea în 1964) şi Sfântu Gheorghe (Şcolile Generale numărul 1, între 1976-1978 şi nr.2, între 1978 -1986, în ambele îndeplinind şi funcția de director adjunct. A fost un dascăl eminent, iubit deopotrivă de colegi şi elevi. Munca la catedră i-a adus multe satisfacții fiind răsplătit cu diplome şi medalii în urma rezultatelor deosebite obținute de elevii săi la examenele de admitere precum şi la diverse olimpiade şi concursuri naționale.

Din anul 1986 a fost director al Direcției Județene Covasna a Arhivelor Naționale. Anul acesta, în luna mai, urma să marcheze împlinirea a douăzeci de ani de prodigioasă activitate pe tărâm arhivistic. Încununarea acestei munci, este reprezentată de noul sediu al Direcției Județene Covasna a Arhivelor Naționale, inaugurat la 1 noimbrie 2002, cu participarea conducerii Ministerului Administrației şi Internelor, Arhivelor Naționale şi a tuturor directorilor direcțiilor județene, edificiul sfințit Întâi Stătătorul Episcopiei Covasnei şi Harghitei - P.S. Ioan Selejan. Acestui obiectiv major i-a consacrat 10 ani de muncă susținută.

S-a remarcat ca o personalitate marcantă in peisajul arhivisticii româneşti atât prin calitățile de conducător si îndrumător, cât şi prin numeroasele studii sau articole publicate în presa locală şi centrală, cu tematică variată ce include subiecte din domeniile: istorie locala şi regională, istoria oraşelor, istoria militară, memorialistică, cultură si

spiritualitate românească. I-au fost recunoscute calităţi precum cinstea, devotamentul, modestia, patriotismul curat manifestat prin cultivarea asiduă a istoriei naţionale. A fost în permanenţă preocupat de păstrarea, conservarea şi valorificarea bogatului patrimoniu arhivistic naţional.

Întotdeauna a considerat patrimoniul spiritual naţional drept cel mai preţios tezaur românesc!

Din păcate timpul nu a mai avut răbdare, răpindu-l din mijlocul familiei dar şi din ambiţioasele proiecte propuse. O boală necruţătoare s-a declanşat în iunie 2005. A urmat o operaţie deosebit de complicată la Bucureşti succedată de mai multe perioade de spitalizare. Deşi a luptat crâncen cu boala, iar strădaniile personalului medical au fost deosebite, după o grea suferinţă, în noaptea zilei de 3 februarie 2006, a trecut la cele veşnice lăsând în urma sa, alături de cumplita durere, amintirea unui caracter integru, devotat familiei şi profesiei.

Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Prof. drd. Bogdan Baicu

I.6. Sentimente de apreciere şi solidaritate

Domniei Sale Domnului Profesor Baicu Vasile Dan,

Împlinirea frumoasei vârste de 62 de ani ne oferă plăcutul prilej, nouă întregului colectiv al D.J.A.N. Covasna, de a Vă adresa cele mai calde şi sincere felicitări, precum şi stăruitoare (alese) urări de sănătate, linişte sufletească şi putere de a înfrunta provocările (încercările) trecătoare ale vieţii.

Ziua de azi, este o ocazie nimerită (binevenită) de a sublinia contribuţia Dvs la construirea noului sediu al D.J.A.N. Covasna şi la formarea colectivului de arhivişti şi arhivari care trudesc cu cinste şi corectitudine la îndeplinirea rosturilor publice şi a nobilei meniri a instituţiei.

Totodată, se cuvine a evidenţia devotamentul şi loialitate faţă de instituţie, probate în perioada celor aproape 20 de ani de când vă aflaţi la cârma direcţiei, preocuparea constantă pentru a asigura prestigiul şi imaginea pozitivă a direcţiei noastre în mass-media locală şi în mentalul colectiv.

Aşa cum am mai afirmat, preţuim deopotrivă, patriotismul curat, verticalitatea, demnitate, consecvenţa, modestia şi celelalte calităţi care formează profilul uman al profesorului, arhivistului şi managerului Dan Baicu.

Ne aplecăm cu respect şi consideraţie faţă de înţelegerea, sprijinul şi de ce nu de sacrificiul familie - a distinsei Dvs mame Emilia, a vrednicilor feciori - Bogdan şi Călin şi familiile lor, şi în mod deosebit a devotatei soţii, doamna Ana Baicu - de care aţi beneficiat pe parcursul întregii vieţi, dar mai ales în ultimul timp când, cu ajutorul lui Dumnezeu, aţi trecut cu bine peste o mare încercare.

Ne facem ecoul colegilor din celelalte direcţii judeţene, de a vă asigura de respectul şi de sentimentele noastre de solidaritate şi în anii care vin. Aşteptăm cu interes marcarea a două decenii de activitate pe tărâmul arhivisticii

românești, exprimându-ne speranța că veți sluji în continuare, cu aceiaşi devoțiune şi profesionalism, Arhivele Naționale, instituție cu care practic v-ați confundat viața, în ultimii 20 de ani.

La mulți ani!

Sfântu Gheorghe,
15 ianuarie 2006

Colectivul
D.J.A.N. Covasna

I.7. Mesaj de adio

Dragă Dane,

În urmă cu mai puțin de o lună de zile ne-am adunat câțiva arhivişti din județele apropiate şi din Bucureşti, reprezentanți ai Muzeului Carpaților Răsăriteni şi colegii din direcția pe care o conduceai. Am demarat un proiect pe care-l aveai deja pregătit, dar mai ales am venit în ajunul zilei de 15 ianuarie pentru a te sărbători la aniversarea zilei de naştere. Nici unul dintre noi nu ne-am gândit că va fi, pentru cei veniți la Sfântu Gheorghe din alte părți, că avea să fie ultima noastră întâlnire cu tine, tu cel care sperai să învingi cât mai curând boala care te măcina şi să-ți reiei activitatea, să-ți duci la îndeplinire planurile pe care le aveai.

S-a produs însă implacabilul şi iată-ne astăzi, într-o zi neagră, tristă şi îndoliată pentru breasla arhiviştilor români, care a mai pierdut un om deosebit, adunați la căpătâiul tău, cu câteva clipe înainte de ne lua rămas bun de la tine pentru totdeauna, colegi de-ai tăi veniți în inima țării din toate provinciile istorice ale României. De unde te afli ne priveşti şi cred că realizezi că eşti unul dintre cei mai apreciați colegi ai noştri, mereu apropiat de noi toți, cu o blândețe şi o bunătate cu care puțini oameni sunt înzestrați. Ne-am lăsat cu toții treburile noastre şi am venit cu o floare şi un gând să te vedem pentru ultima oară şi să te conducem pe drumul cel fără de întoarcere. Privindu-te cum stai liniştit, împăcat cu tine, nu pot să nu-mi amintesc de momentele în care eram împreună şi-mi vorbeai despre problemele tale, despre bucuriile şi necazurile, despre greutățile şi împlinirile tale.

Ştiu că ai avut o viață plină cu de toate. Ai primit o educație aleasă într-o familie de buni români, te-ai format într-o facultate pentru a fi dascăl, la fel ca mama ta. Ai fost profesor şi director de şcoală şi ai contribuit la formarea

multor generaţii de tineri, iar de aproape 20 de ani ai condus, şi nu cu puţine dificultăţi şi obstacole, instituţia Arhivelor Naţionale din judeţul Covasna. Prin spiritul tău, tenacitatea care te-a caracterizat ai fost mereu un învingător şi trebuie să fii mândru, cum nu mulţi pot fi, de ceea ce laşi în urma ta: doi copii bine realizaţi, un colectiv bine închegat şi o clădire nouă, modernă la instituţia căreia i te-ai dedicat. Tu, învingătorule, ai fost însă o singură dată învins. Te-a biruit necruţătoarea boală şi te-a răpit din mijlocul celor dragi, înainte da a-ţi fi spus ultimul cuvânt în multe chestiuni.

Mai laşi în urmă multă durere: durerea soţiei care şi-a pierdut jumătatea prea devreme, durerea copiilor, care, chiar dacă sunt bine aşezaţi, nu te vor mai avea pe tine să-i întâmpini cu zâmbetul tău şi cu inima mereu deschisă, să le spui o vorbă, durerea surorii care nu mai are alinarea fratelui, durerea colegilor cu care ai lucrat şi a colaboratorilor, dar, mai ales, durerea de nedescris a mamei care, împotriva firii, îşi îngroapă fiul.

Era în intenţia conducerii Arhivelor Naţionale, personal a directorului general, organizarea unei manifestări la Sfântu Gheorghe, în luna mai a acestui an, cu prilejul împlinirii de către tine a două decenii de când conduci destinele instituţiei de aici. Să ştii că se va materializa acest gând la momentul respectiv, iar tu, sărbătoritul, vei fi cu spiritul printre participanţi, pe care-i vei simţi la fel de apropiaţi de tine.

Dane, de fiecare dată când ne întâlneam sau vorbeam la telefon îmi puneai aproape obsedant aceeaşi întrebare: "*Vilică, ce mai faci tu din punct de vedere?"* Niciodată nu ţi-am răspuns, iar acum îmi este imposibil să-ţi pot da răspunsul pe care-l aşteptai de mulţi ani. Voi reflecta şi atunci când mă voi simţi pregătit o să ţi-l spun.

Se apropie clipa în care te vei întoarce în pământ, pentru că din pământ suntem şi în pământ ne ducem. În numele tuturor colegilor din Arhivele Naţionale care au ţinut

să mai fie încă o dată cu tine, veniți de peste tot, dar şi în al celor care nu sunt fizic prezenți vreau să te asigurăm că vei fi mereu în sufletele noastre, tu care ai fost un suflet şi un om de excepție şi să ştii că astăzi am rămas mai săraci prin plecarea ta dintre noi.

Dumnezeu să te ierte! Să te ierte pentru bunătatea ta; să te ierte pentru noblețea ta sufletească; să te ierte pentru că ai încercat să faci numai bine; să te ierte pentru că nu ai putut să faci rău nimănui.

Adio, prietene şi Dumnezeu să te aibă în pază!

Vilică Munteanu

I.8. Şi mai săraci...

"Lupta reuşeşte mai ales acelora care
iubesc mai mult lupta decât succesul".
(Lucian Blaga)

Există oameni care îşi pun întreaga energie în slujba muncii, în afirmarea valorilor ei, în găsirea acelor spaţii de comunicare prin care să transmită deopotrivă experienţă, suflet şi moralitate. Munca acestora, devine la un moment o existenţă firească, care se derulează zi de zi, ca un destin împletit. La alţii, mai mult de atât, apare o provocare lăuntrică, o dorinţă fără de astâmpăr să se adreseze celor din jur, să-şi destăinuie gândurile, cunoştinţele şi înţelesurile acumulate, în atâţia ani de muncă, şi uneori în clipe de zbucium sau de linişte îşi aleg drept confident condeiul. Un astfel de om a fost Dan Baicu.

Dacă ar fi să cuprind în cuvinte puţine un portret, aş spune pe scurt: onestitate, hărnicie, verticalitate, respect şi stimă pentru colegii de breaslă şi întâi de toate modelul său se caracteriza prin moralitate. Se bucura mereu să poată fi de folos, să sprijine, să te ajute, să împărtăşească din experienţa ce cu trudă a acumulat-o în atâţia ani de muncă, şi toate acestea le făcea cu o modestie greu de cuprins în cuvinte. Se bucura sincer de reuşita unui coleg şi fremăta de mâhnire atunci când cineva apropiat suferea. A pus mult suflet şi trudă în tot ceea ce a făcut, şi nu a făcut nimic pentru laude sau recunoştinţă, ci pentru că aşa se simţea împlinit, mulţumit. Iubea ceea ce făcea.

Cu puţin timp în urmă, prietenii apropiaţi i-au fost alături la împlinirea celor 62 de ani de viaţă, necrezând atunci, sau poate refuzând să credem, că bunul nostru prieten ne va părăsi aşa de curând. Şi asta pentru că purta cu atâta demnitate suferinţa încât sentimentul pe care-l inspira era de respect şi nicidecum de compătimire. A plecat discret şi demn aşa cum a

trăit lăsând celor ce i-am fost apropiați, amintirea unui om deosebit.

Cu ani în urmă, când bunul său prieten Puiu Marc, coleg de breaslă, a trecut la cele veşnice, Dan scria “Suntem mai săraci, mai puțini ...”, aş adăuga acum că suntem şi mai puțini şi mai săraci ...

Ana Dobreanu

I.9. Cuvintele sunt prea sărace…

Încerc cu greu să aştern pe hârtie câteva rânduri pentru cel ce a fost **Dan Baicu.**

Cuvintele sunt sărace în a exprima sentimentele de sinceritate, afecţiune şi de prietenie pe care le-am simţit pentru colegul şi omul, profesorul Dan Baicu.

Este greu, foarte greu - mai bine pun mâna pe telefon şi-l întreb - Ce mai faci Dane? - iar el îmi va răspunde ca de atâtea ori - Încă îmi este greu, dar mai am puţin şi termin. Apoi cu sufletul uşurat, după zece ani de osteneli, de frământări, de griji, de nopţi nedormite şi de sacrificii - şi-a văzut împlinit visul cu ochii.

A terminat şi a reuşit să lase pentru arhivistica românească - un lăcaş, o ctitorie - şi nu oriunde - la Sfântul Gheorghe în judeţul Covasna - un simbol al sacrificiului, ca în legenda Meşterului Manole.

Şi pentru ca Dan Baicu s-a născut în 15 ianuarie şi pentru că am avut privilegiul să mă aflu, la ceas aniversar, printre invitaţi la această mare sărbătoare şi să văd în ochi lacrimile de bucurie pentru prietenia cu care era înconjurat, lacrimi de mulţumire exprimate într-o modestie dezarmantă şi lacrimi de tristeţe pentru că ştia ce urmează…

… încerc să închei aceste gânduri cu câteva versuri din poezia lui Marin Sorescu - "Trebuiau să poarte un nume"

…"În timpul care le rămânea liber
Între două primejdii
Aceşti oameni făceau din fluierele lor
Jgheaburi
Pentru lacrimile pietrelor înduioşate.
De curgeau doinele la vale
Pe toţi munţii Moldovei şi ai Munteniei
Şi ai Ţării Bârsei şi ai Ţării Vrancei
Şi ai altor ţări româneşti"

… şi pentru că toate acestea trebuia să poarte un nume, un singur nume îi cerem smerit lui Marin Sorescu, în ziua naşterii lui Mihai Eminescu să spunem pur şi simplu - **DAN BAICU**.

Elisabeta Marin

I.10. Gânduri pentru un prieten

Pe Dan Baicu nu l-am mai văzut decât de vreo două trei ori, din 90 încoace. Întâlnirile fiind prea scurte n-am apucat să simt schimbări radicale în felul lui de a fi. Şi nici n-a bârfit, nici n-a blestemat, nici nu s-a plâns de vechi prieteni comuni. Pe la începutul anului am vorbit la telefon şi ne-am promis unul altuia că ne vom revedea. Dumnezeu nu ne-a mai dat această bucurie. Pentru mine Dan Baicu a rămas cel ştiut din totdeauna omul bun şi discret, prieten loial, caracter ferm, intelectual cu o solidă educație, băiat bun şi zâmbitor, dornic şi darnic mereu de o clipă de veselie şi de o vorbă bună.

Adio Dane! Îți mulțumesc că ai putut rămâne acelaşi, până la capăt!

Dan Manolăchescu

În *Observatorul de Covasna*, nr. 205 din 9.02.2006

II.
PAGINI DE ISTORIE NAȚIONALĂ

II.1. Mihai Viteazul - 400

Se împlinesc patru veacuri de la înscăunarea lui Mihai Viteazul, personalitate care înmănunchează trăsături şi virtuți ce-l detaşează de contemporanii epocii prin înfăptuiri ce au produs schimbări de esență în frământatul subcontinent central şi sud - est european, pentru un timp, "*Pe neamul său, cunoscut până atunci ca o interesantă rămăşiță a vechii Rome, pătată de barbariile înconjurătoare, el l-a aşezat în văzul popoarelor ca element esențial de vitejie în conflictele vremii***",** precum remarca Nicolae Iorga.

Mihai a realizat prima mare acțiune deschisă împotriva tuturor ce contestau dreptul nostru de a exista în spațiul de etnogeneză fie ei otomani, austrieci, poloni sau nemeşi din Ardeal, "*cunoscând bine toate rosturile neamului său, neputând rămâne nesimțitor la râvnirile Românilor spre o unitate***"** (N. Iorga).

Confruntându-se cu marile puteri ce-şi disputau întâietatea la această răscruce de vânturi, otomanii, habsburgii, polonii, Mihai a înfăptuit ceea ce nici unul din înaintaşii săi nu izbândiseră: independența dublată de unitate națională. Pentru scurt timp, este adevărat, dar moştenirea peste veacuri s-a dovedit a fi covârşitoare.

Biruitor la Călugăreni şi Târgovişte, Giurgiu apoi Şelimbăr şi Guraslău, sfidând tăria oştilor otomane şi pe cele ale lui Andrei Báthory, cele polone în Moldova, Mihai devenea "*Restitutor Daciae"* cum menționau izvoarele contemporane, recunoscând cu sau fără voia lor identitatea spațiului dacic cu cel al etnogenezei noastre.

Iar ardeleanul Florian Aaron consemna că "*unind pe toți românii într-un tot, restatornicind Dacia veche, Mihai a făcut o nație mare, demnă de a fi recunoscută de alte nații. Ca un alt Temistocle, se sili să-şi dezrobească țara, să facă*

respectat statul românesc şi să dea românilor puterea de a-şi ţine demnitatea lor".

Alba Iulia de unde Mihai îşi exercita autoritatea ca domn al tuturor românilor devenea capitala politică la 1 noiembrie 1599, de acolo biruitorul rostea: "*Io Mihai voievod, domn al ţării Româneşti, al Ardealului şi a toată Ţara Moldovei"***.**

Iar de atunci (27 mai 1600) Alba Iulia a rămas şi va rămâne capitala de suflet pentru noi toţi.

Mihai Viteazul este personificarea curajului, demnităţii, tăriei de caracter, chipul său regăsindu-se în nenumărate documente şi cronici româneşti şi străine, este redat în frescele bisericilor neamului, în cântece şi legende populare.

Şi-a văzut opera înfăptuită: "*Şi hotaru Ardealului, pohta ce-am pohtit, Moldova, Ţara Românască!*"**,** a pierit apoi trădat de laşi şi linguşitori, de neputincioşii a căror armă era minciuna şi crima mârşavă. Şi "*căzu ca un copaciu frumos*" la 9 august 1601, pe Câmpia Turzii. "*A isprăvit tânăr, dar în mijlocul unei groaznice furtuni pe care nu el o stârnise deşi se simţea mai bine oriunde aiurea în mijlocul vâjâirilor ei*"**.** Autorul moral (Basta - n.n.) nu avu nici mustrare şi nici o ruşine. Nu se învrednici de nici o cinste corpul neânsufleţit pe care batjocoriseră duşmanii şi-l sfâşiaseră câinii, dar nu îndrăzni să trimită împăratului (Rudolf II) proba sângeroasă a infamiei sale. Astfel capu putu fi "*furat de Radu Florescu care-l aduse neclintitului credincios Radu Buzescu*". Sunt cuvintele lui Nicolae Iorga, cel ce veghea cât trăia, să nu se stingă candele de la Mănăstirea Dealu, unde "*zace cinstitul şi răposatul cap al lui Mihai Marele Voievod, ce au fost Domn al Ţării Româneşti şi Ardealului şi Moldovei".*

La patru veacuri distanţă, în zbuciumul istoriei, de la Dealu parcă ne răzbat vorbele lui Mihai: "*această slujbă a mea am făcut-o pentru Ardeal, că mi-am dat ţara mea pradă turcilor şi tătarilor… şi atâţia ani am stat împotriva turcilor*

*cu oamenii mei şi cu puţinul ajutor al ţării mele, necruţând sângele nostru pentru Ardeal care fiind sub apărarea mea, întru nimic n-a cunoscut nici o pagubă şi este întreg***".**

Arhiva Direcţiei Judeţene Covasna a Arhivelor Naţionale, Dos.15/1993

II.2. 145 de ani de la Marea Adunare Națională de la Blaj

Se împlinesc în aceste zile 145 de ani de la adunarea românilor de la Blaj, întruniți pe Câmpia Libertății pentru a-şi cere drepturile, mai ales că libertățile formulate în martie, la izbucnirea revoluției în Imperiul Habsburgic au rămas simple lozinci.

Programul de la Blaj poate fi apreciat ca o dezvoltare a *Supplexului din 1791* - remarcabilă operă a şcolii de la Blaj - şi totodată un valoros precedent al *Memorandumului* din 1892. Formulată la începutul lui mai la Sibiu de fruntaşi ai românilor ardeleni precum Simion Bărnuțiu, Alexandru Papiu Ilarian, Ion Butean, August Treboniu Laurian, "Petițiunea Națională" a românilor din Transilvania se ridica la nivelul celor mai avansate documente similare ale vremii, fiind prin conținut expresia vie a înțelepciunii şi puterii de înțelegere a comandamentelor epocii din partea celor ce s-au pus în fruntea luptei pentru demnitate, libertate şi unitate națională.

La chemarea fruntaşilor revoluției, mii de oameni s-au îndreptat spre Blaj, unde avea să se desfăşoare Marea Adunare Națională a românilor. Aici românii îşi închipuiau sfârşitul umilințelor, al desconsiderării ca nație, al iobăgiei. Au venit moții în frunte cu Iancu şi Buteanu, au venit meseriaşi şi negustori, intelectuali şi clerici, grăniceri din Năsăud şi Orlat, toți aduşi de valul deznădejdii. La 2/14 mai 1848 şi-a rostit în Catedrala Blajului celebrul său discurs, Simion Bărnuțiu. În termeni patetici el a dezvoltat ideea națională, dreptul poporului român la autodeterminare ca națiune de sine stătătoare în raport cu celelalte națiuni din Imperiul Habsburgic. A condamnat jugul iobăgesc, cât şi ideea "uniunii" Transilvaniei cu Ungaria, formulată în punctul 12 al programului revoluționar maghiar din 15 martie 1848. "Națiunea română însă, nu are cuget duşman în contra altei

naţiuni", dar cere respect de la acestea. "Ea nu va asupri, dar nici nu se va lăsa asuprită", arăta în continuare Bărnuţiu.

Adunarea propriu-zisă s-a desfăşurat la 3/15 mai în faţa Catedralei, pe malul Târnavei, sub preşedinţia episcopului ortodox Andrei Şaguna. Revendicările românilor ardeleni au fost concentrate în 16 puncte şi se refereau la: 1) recunoaşterea naţiunii române şi reprezentarea ei în Dieta Transilvaniei, instanţele administrative şi judecătoreşti; 2) dreptul de folosire a limbii române, precum şi cel de desfăşurare anuală a unei Adunări Naţionale Generale; 3) independenţa bisericii româneşti din Transilvania; 4) desfiinţarea iobăgiei fără despăgubire în comitate şi scaune; 5) libertate comercială; 6) desfiinţarea dijmelor din minerit; 7) libertatea cuvântului şi desfiinţarea cenzurii; 8) libertatea întrunirilor; 9) tribunale cu juraţi în care judecată să fie publică; 10) Gardă naţională românească comandată de ofiţeri români; 11) comisii mixte pentru reglementarea chestiunilor urbariale; 12) şcoli româneşti de toate gradele din bugetul de stat şi dreptul de redactare a programelor şcolare; 13) desfiinţarea privilegiilor în serviciile publice; 14) desfiinţarea impozitelor; 15) Constituţie proprie Transilvaniei, care ia în considerare drepturile românilor; 16) interdicţia hotărârilor fără consultarea românilor.

Plasat în condiţiile istorice care i-au dat naştere, programul s-a situat la înălţimea vremii. El nu excludea desigur posibilitatea înţelegerii dintre români şi celelalte naţiuni ale Imperiului. Nu s-a ajuns la aceasta, pentru că nu s-a dorit sau s-a încercat - fără vina românilor - mult mai târziu. Marea însemnătate a Adunării de la Blaj din 3/15 mai rezidă însă în primul rând în ideea de unitate naţională ce a caracterizat acest moment revoluţionar de vârf.

S-au auzit voci care cereau "unirea cu Ţara!", au participat români şi din Principate, s-a născut în acele timpuri şi imnul tuturor românilor, "Deşteaptă-te române".

Adunarea de la Blaj din 3/15 mai (precedată şi urmată de altele de amploare mai redusă), precum şi Adunările de la Lugoj, Timişoara, Oradea sunt şi pilde ale spiritului tolerant, paşnic, dar şi încăracat de demnitate ale poporului român.

Pagina Oituzul, în Cuvântul Nou, anul IV, nr. 862, 15.05.1993

II.3. Semnificaţia unei manifestări

24 ianuarie 1859 - 24 ianuarie 1997

Ziua Unirii Principatelor Române şi a formării statului naţional român modern prin votul popular de la 5 şi 24 ianuarie 1859 este marcată în ciclul unor acţiuni evocatoare şi de sesiunea de comunicări găzduită de Cercul Militar al Garnizoanei Sfântu Gheorghe, astăzi, începând cu ora 11,30.

Momentul istoric, de cumpănă în evoluţia societăţii româneşti în ansamblul petrecut în urmă cu 138 de ani, la 24 ianuarie 1859, conjunctura internă şi externă care a făcut posibilă unirea Moldovei cu Muntenia peste adversităţile timpului, personalitatea lui Alexandru Ioan Cuza, a celor din preajma sa şi imensul aport popular sunt subliniate într-o serie de comunicări: "Personalitatea lui Alexandru Ioan Cuza în istoria românilor" - prof. Vasile Stancu, Inspectoratul şcolar, "Alexandru Ioan Cuza şi Armata" - maior Constantin Gheorghincă, Cercul Militar; "Reformele juridice ale lui Alexandru Ioan Cuza" - av. Ioan Solomon; "Legăturile românilor din ţinutul Covasnei cu Ţara în perioada Unirii" - dr Ioan Lăcătuşu, Centrul Ecleziastic de Documentare "Mitropolit Nicolae Colan".

Direcţia Judeţeană Covasna a Arhivelor Naţionale participă la această manifestare comemorativă printr-o expoziţie tematică nu de mari dimensiuni, dar, sperăm, suficient de relevantă prin materialul expus provenind din Colecţia proprie "Fotocopii şi xerografii".

Tematică, pentru că panourile componente surprind aspectele fundamentale ale epocii lui Vodă Cuza: personalitatea sa, apropiaţii săi sfetnici şi colaboratori: Mihail Kogălniceanu, Costache Negri, Dimitrie Bolintineanu, Alexandru Odobescu, Vasile Alecsandri, Nicolae Kretzulescu, ecourile în presa vremii, lucrări contemporane consacrate actului Unirii şi ideii de unitate naţională din care o parte

apărute prin strădania de valorificare a documentelor de către Arhivele Naţionale ale României.

Este expus şi un facsimil după original, reproducând jurământul lui Cuza: "*Jur în numele Prea Sfintei Treimi şi în faţa ţării, că voi păzi cu sfinţenie drepturile şi interesele Principatelor Unite; că în domnia mea voi priveghea la respectarea legilor pentru toţi şi în toate şi că nu voi avea înaintea ochilor decât binele şi fericirea naţiei române"*.

În organizarea Prefecturii Covasna, în colaborare cu Inspectoratul judeţean pentru Cultură, Inspectoratul Şcolar judeţean, Direcţia judeţeană a Arhivelor Naţionale, Cercul Militar Sf. Gheorghe, Centrul Ecleziastic de Documentare "Mitropolit Nicolae Colan", Teatrul "Andrei Mureşanul", Garnizoana Militară, S.C. Turism, "Oltul" S.A. Sf. Gheorghe, Liga cultural creştină "Andrei Şaguna", Fundaţia "Mihai Viteazul", Despărţământul "Astra" Covasna - Harghita, astăzi 24 ianuarie, în Sf. Gheorghe, în cadrul ciclului de manifestări, mai consemnăm:

Ora 13: la Grupul statuar "Mihai Viteazul" din Sf. Gheorghe va avea loc un spectacol literar - artistic susţinut de actori ai Teatrului "Andrei Mureşanu" şi elevi ai Liceului "Mihai Viteazul" din localitate;

Seara, la ora 19, în saloanele Restaurantului "Bodoc" se va desfăşura "Balul Unirii", la care sunt aşteptaţi să dea mână cu mână cei cu inima română.

Cuvântul Nou, nr. 1789, 24.01. 1997

II.4. Unirea Principatelor Române 1859-2005

146 de ani de la formarea Statului Național Român
-din activitatea diplomatică a lui Vasile Alecsandri-

Unirea de la 24 ianuarie 1859 şi geneza României moderne a fost un act politic întemeiat pe sentimentele naționale şi patriotice ale românilor. Memorabilul act istoric s-a dovedit a fi determinant pentru întreaga evoluție ulterioară a societății româneşti.

Ori o altă interpretare a faptelor din ianuarie 1859, ori tendința de a minimaliza rolul națiunii în împlinirea aspirațiilor de unitate şi nu numai la 1859, nu sunt conforme cu adevărul istoric.

Unirea Moldovei cu Țara Românească şi constituirea statului național român a netezit calea spre înfăptuirea unor reforme deja statornicite în Europa civilizată a mijlocului secolului al XIX-lea, reforme ce l-au inspirat pe domnul Alexandru Ioan Cuza şi pe iluştrii săi sfetnici.

Reforma agrară, cea administrativă sau a învățământului, a armatei, a justiției, ş.a. delimitează distinct două segmente ale devenirii noastre istorice, separă ceea ce a devenit perimat de statul care corespunde într-adevăr epocii.

Unirea de la 1859 a constituit şi punctul de plecare spre dobândirea independenței absolute de stat în 1877-1878, desăvârşirea unității naționale în etapa 1878-1918.

Vom relata în rândurile ce urmează un episod poate mai puțin cunoscut de cititorii noştrii, ce-l evidențiază pe VASILE ALECSANDRI în altă ipostază decât cea de *bard de la Mirceşti.*

Mare om de cultură, *arhivist* (a fost director al Arhivelor Statului ale Modovei, în perioada 1850-1853), apropiat al lui ALEXANDRU IOAN CUZA, patriot prin

excelență, s-a dovedit a fi şi un diplomat cu însuşiri de invidiat.

După 24 ianuarie, ca ministru de externe al Moldovei (unificarea administrativă s-a înfăptuit abia în 1862), primeşte din partea domnitorului CUZA, o *misie politică* pe la curţile europene pentru a obţine recunoaşterea dublei alegeri pe tronurile de la Iaşi şi Bucureşti, a unui *principe român şi nu străin*, conform convenţiei de la Paris: "*Domnule Ministru, Trebuinţa cerând ca să trimitem o persoană de încredere spre a transmite depeşe importante înaltelor curţi ale Franţei, a Marei Britanie şi a Sardiniei (*n.a. -nucleul statului italian unitar de mai târziu), *am găsit de cuvinţă a-ţi încredinţa o asemenea misie delicată. Făcându-ţi dar cunoscut această decisie a noastră, te rog să te pregăteşti a pleca îndată, după ce vei primi instrucţiunile noastre. Dumnezeu să te ţie în a sa sfântă pază. Alexandru Ioan"*.

Ca instrucţiuni *speciale* doar: "*Du-te şi fă cum te-or povăţui inima şi conştiinţa!"*.

Conştiinţa l-a povăţuit într-adevăr să obţină sprijinul şi simpatia pentru cauza Unirii şi a lui Cuza la curtea regală de la Torino (capitala Sardiniei sau Piemontului), la împăratul *Napoleon al III-lea* la Paris şi în cabinetul *Foreing Office*-ului londonez, căci regina *Victoria* a Regatului Unit nu l-a primit.

Regele Piemontului, *Victor Emmanuel*, afirma în urma convorbirii cu ministrul Alecsandri că are *stimă şi simpatie pentru naţia română* şi îl însărcina să transmită *complimente afectuoase prinţului Cuza* şi că instituţiile regatului italian *vor fi deschise pentru români, care vor fi primiţi ca nişte fraţi!*.

Tactul şi bunul simţ al diplomatului Alecsandri l-a convins până şi pe titularul Foreign Office-ului, distantul *lord Malmersbury***.** După o primire rece şi o aspră critică tipic engleză la adresa *colonelului* Cuza şi al actului de curaj al românilor, ce s-au abătut de la hotărârile marilor puteri garante privind soarta noastră, ministrul englez afirma în final că *guvernul Maiestăţii Sale* (britanice - n.a.) *vă va da cele mai vii*

probe de a sa stimă şi bunăvoinţă, iar *Cuza nu va fi pentru britanici doar un colonel, ci un adevărat prinţ.*

Franţa însă, s-a dovedit un aliat de mare nădejde, ca de atâtea ori. Obţinerea sprijinului puternicului şi influentului Imperiu Francez pentru cauza Unirii Principatelor Române însemna în fond recunoaşterea internaţională a actului politic românesc de la 24 ianuarie 1859.

Primit de îndată după sosirea la Paris de Napoleon III, Alecsandri a obţinut susţinerea Franţei pentru cauza Unirii, urmare unei pledoarii de un patetism aparte. Simpatia franceză pentru români nu era o noutate. Ea se confirmă şi în acel februarie 1859 din afirmaţiile împăratului francez: "*Simt o mare simpatie pentru naţia română şi Domnul Cuza. Actul patriotic ce aţi desăvârşit decurgând prin înălţarea unui singur om pe ambele tronuri, a Moldovei şi a Valahiei, tactul politic ce aţi probat săvârşindu-l îmi dau încredere că meritaţi viitorul la care aspiraţi. Nu-mi rămâne decât a vă felicita şi a vă asigura de ajutorul Franţei...*"

Solicitat în a arăta pe hartă spaţiul în care românii sunt etnic majoritari, Vasile Alecsandri relatează: "*Atunci, în vreme de un pătrar de oră, debitai un curs întreg de geografie românească, arătând cu degetul pe hartă mai întâi Principatele Unite, apoi Banatul, Transilvania, Bucovina şi Basarabia ce le înconjoară, apoi satele româneşti de pe malul drept al Dunării (*Dobrogea - n.n.)*...şi sfârşii zicând cu un entuziasm bine simţit* ***vedeţi Sire cât de întinsă e adevărata Românie?***" Aşa o vedea Alecsandri încă la 1859!

Cât despre reformele ce urmau să apară, împăratul francez sfătuia: "*Căutaţi a vă recomanda Europei prin înţelepciunea reformelor din lăuntru, precum v-aţi recomandat prin patriotismul de care aţi dat dovadă!*"

Cele relatate sunt pilde, sunt aspecte ce nu şi-au pierdut defel actualitatea, căci interesul naţional este mai presus de orice în politică! Personaje de rezonanţă precum: Mihail Kogălniceanu şi I. Brătianu, Costache Negri şi C. A.

Rosetti, Vasile Alecsandri şi Alexandru Odobescu, Vasile Boerescu şi Nicolae Kretzulescu, generalul Ion Em. Florescu şi Ion Ghica ş.a. sunt artizanii Unirii de la 1859, iar alături de aceştia întreaga naţie română**.**

Dar mai ales Cuza Vodă! O asemenea personalitate se naşte o singură dată!

Arhiva Direcţiei Judeţene Covasna a Arhivelor Naţionale, Dos. 15/2005.

II.5. Proclamarea independenței de stat a României - 9 mai 1877

Când la 9 mai 1877, în Cameră, deputatul Nicolae Fleva interpela guvernul privind poziția sa după izbucnirea conflictului în Balcani şi semnele vădite de ostilitate manifestate de Poartă față de România, ministrul de externe Mihail Kogălniceanu răspundea: "În stare de rebel, cu legăturile rupte, ce suntem? Suntem independenți, suntem o națiune de sine stătătoare".

Astfel lua sfârşit după cinci veacuri dependența țării noastre față de Imperiul Otoman.

Iar dacă această stare de vasalitate n-a avut drept consecință transformarea vetrei noastre în paşalâc, acesta se datorează nu atât tratatelor cu Poarta, cât îndârjitei rezistențe româneşti.

Dobândirea independenței absolute de stat a fost însă posibilă numai când opresorul secular a fost nevoit să se recunoască învins. Învins pentru totdeauna, recunoaşterea independenței şi suveranității României devenea un gest firesc. Iar mai târziu, desigur a urmat ceea ce numim azi reconciliere istorică…

Cucerirea independenței de stat a României de la care se împlinesc 118 ani, prin dimensiunile sale constituie aşadar un moment de crucială importanță în evoluția noastră istorică. Această dată cu semnificații atât de profunde a fost mereu evocată ca una dintre cele mai însemnate file din cronica neamului românesc, precedată fiind de realizarea Unirii Principatelor la 1859 şi condiționând la rândul său marele act de la 1 Decembrie 1918.

Rândurile de față se doresc mai degrabă o evocare şi nu o relatare a şirului de fapte istorice şi de bărbăție de stat ce le-au stat în frunte. Ziarul nostru a relevat şi evidențiat în dese prilejuri desfăşurarea evenimentelor din 1877-1878.

Se cuvine însă să reamintim că poporul român, trăitor din totdeauna în spațiul de etnogeneză carpato-dunărean s-a regăsit pe sine în vremuri de cumpănă aflându-şi drumul firesc la răscrucile timpului atunci când le-a întâlnit.

Îi cinstim cu pioşenie pe cei căzuți la Plevna, Smârdan, Opanez, Rahova, Vidin, pe toți cei ce sau jertfit pentru libertatea, unitatea şi demnitatea Patriei.

Cuvântul Nou, nr.1357, 9.05.1995

II.6. 9 Mai 1877 - 9 Mai 1945

La evocarea evenimentelor la care cele două date se referă, rândurile ce urmează încearcă desprinderea unor considerente ce credem că se impun, cu atât mai mult, cu cât se încearcă azi şi acreditarea ideii că istoria se repetă.

Sunt două episoade ale istoriei în care România s-a implicat major. La 9 mai 1877 se dobândea independenţa de stat în urma conflagraţiei "butoiului cu pulbere" al Europei, Balcanii, consecinţă a aspiraţiei spre independenţă a popoarelor din sud-estul European in opoziţie cu jocul intereselor marilor puteri (Turcia, Rusia, Austria, Anglia, Franţa, Germania). România şi-a cucerit independenţa absolută de stat prin luptă (în istorie se cunosc şi situaţii în care pentru alte ţări aceasta s-a hotărât la masa verde, în culise), ţara noastră aflându-şi în Rusia ţaristă un aliat temerar împotriva unui imperiu suveran de secole - Imperiul Otoman. În acel moment alianţa româno-rusă era necesară, durabilitatea sa îndoielnică manifestându-se la masa tratativelor când, la Berlin, în iunie 1878 marii învingători şi învinşi precum şi marii "neutri" trasau noi frontiere şi reîmpărţeau sferele de influenţă.

În 1877-1878 România, participând cu aport decisiv în războiul româno-ruso-turc, obţinea recunoaşterea independenţei de stat şi apartenenţa Dobrogei la patria mamă. Rusiei, între altele, i se recunoştea anexarea sudului Basarabiei, chestiune fără obiect, în fond, în conflictul balcanic: "oricare ar fi argumentele Dvs., ele nu pot modifica hotărârea noastră", declara cancelarul rus Gorceakov, confirmând că dreptul forţei are deseori câştig de cauză în faţa forţei dreptului.

Se cuvine a aprecia efortul uriaş al naţiunii române în epopeea războiului independenţei, a rolului clasei politice de atunci, a unor personalităţi, între care I.C. Brătianu, M.

Kogălniceanu, C.A. Rosetti, ce în momente de cumpănă au înțeles cu adevărat în ce constă interesul național.

Independența de stat ca şi unitatea națională deplină dobândită în 1918, cuceriri obținute prin grele jertfe şi imense sacrificii s-au aflat în grea primejdie la sfârşitul celui de-al patrulea deceniu al acestui veac. Aceleaşi tendințe de modificare în forță a frontierelor fireşti şi de nesocotire a aspirațiilor de libertate ale popoarelor s-au manifestat din nou, dar la o cu totul altă scară. Al doilea război mondial a fost hotărât la Berlin şi Tokyo, la Moscova şi Roma. Ca şi în trecutul nu foarte îndepărtat, dreptul forței biruind din nou. În confruntarea mondială din 1939-1945, participarea României cu toate consecințele pe plan teritorial, militar şi politic s-a hotărât nu la Bucureşti ci la Moscova, când la 23 august 1939 s-a semnat pactul Molotov-Ribbentrop şi la Viena, unde s-a parafat Dictatul ce anula în fapt hotărârea de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918.

Astfel, România a adoptat inițial poziția de cedare în fața primejdiei din est şi apoi din vest, pentru a încerca apoi recuperarea unor părți a pierderilor teritoriale din 1940: Basarabia în războiul antisovietic (22 iunie 1944) şi Transilvania de Nord, în războiul antihitlerist (23 august 1944 - 9 mai 1945), actualele hotare fiind recunoscute la Conferința de pace de la Paris din 1946/1947.

Documente noi cu referire expresă la acest segment al istoriei contemporane au fost puse în valoare de Arhivele Naționale în lucrarea apărută recent "România - marele sacrificat al celui de al doilea război mondial". Titlul se leagă de poziția adoptată de Aliați (U.R.S.S., S.U.A., Marea Britanie) față de România, situată pe locul al patrulea ca pondere în lupta împotriva Germaniei naziste. Valoroasa sa lucrare, apărută sub coordonarea domnului M.R.Mocanu, director la Arhivele Naționale - Bucureşti, încearcă să dea răspuns întrebării: "… Cum s-a făcut de-am devenit noi - românii - marele sacrificat la ospățul Aliaților?. Pentru a

răspunde acestei dureroase întrebări, trebuie să înaintăm, fără prejudecăţi pe labirinticul traseu al interacţiunilor şi conexiunilor voite ale faptului istoric ce au dirijat derularea acestuia într-un anume sens". (Marin Radu Mocanu)

Faptele istorice rămân pentru generaţii învăţăminte şi avertismente. Dincolo de rolul remarcabil pe care poporul român şi statul nostru l-au avut în evenimentele de la 1877-1878 şi 1939-1945 se cuvine ca într-adevăr "fără prejudecăţi", să încercăm o interpretare cât mai apropiată de adevăr a rolului înţelegerilor de la Berlin - 1878, Moscova - 1939, Viena - 1940, Ialta - 1945, Paris - 1946/1947.

Cu atât mai mult, cu cât ne-am ridicat cu trudă pe treptele devenirii noastre, am plătit cu mari jertfe marile noastre izbânzi, de care nu în totdeauna ne-am bucurat pe deplin. Ceea ce însă amplifică capacitatea poporului nostru de a depăşi, precum în trecut, momentele de cumpănă, fiindcă istoria, cu faptele şi personajele sale, nu se uită.

Cuvântul Nou, nr.1611, 9.05.1996

II.7. 100 de ani de la procesul memorandiştilor, Cluj 1894

În 1892 se împlineau 100 de ani de când memoriul românilor din Transilvania cunoscut sub titlul de "*Supplex Libellus Volachorum*" era înaintat de conferii şcolii ardelene (Samuil Micu, Gheorghe Şincai, Petru Maior, Ioan Piuariu) împăratului Leopold II, monumentală operă istorică, dar şi aspru rechizitoriu la adresa celor ce nu recunoşteau evidenţele istoriei cu privire la originea poporului român şi a spaţiului său de etnogeneză, celor ce negau dreptul de existenţă demnă a celor mai vechi şi mai numeroşi locuitori ai Transilvaniei etichetându-i ca "toleraţi".

Neluat în considerare de Curtea de la Viena memoriul este de asemenea respins de Dieta de la Cluj, "indignată" şi "tulburată" de îndrăzneala autorilor.

Calea petiţionară, după cum se ştie, a caracterizat lupta de emancipare a românilor ardeleni peste un veac.

Programul revoluţiei române, redactat cu puţin înainte de Marea Adunare Naţională de la Blaj din 3/15 mai 1848, "Petiţiunea Naţională" se constituiau ca o formă evoluată a Supplexului dovedind în acelaşi timp că românii din Transilvania se ridicau la o înaltă cotă a demnităţii şi conştiinţei unităţii de neam: "*Soarta naţiunii române se va hotărî la Bucureşti şi la Iaşi iar nu la Cluj şi nici la Buda. Aceasta o ştiu şi contrarii noştri...*" nota Gheorghe Bariţiu în "Gazeta de Transilvania".

La 25 ani de la instaurarea regimului dualist austro-ungar cu dramatice consecinţe pentru populaţia românească generate de seria de legi antiromâneşti (legea naţionalităţilor şi legea învăţământului promulgate în decembrie 1868) s-a desfăşurat la Sibiu conferinţa extraordinară a Partidului Naţional Român hotărându-se alcătuirea unui *Memorandum* ce urma să fie înaintat împăratului Franz Joseph, urmându-se

vechea cale a memoriilor către suveranul habsburg ce a nesocotit mereu cauza românească, atât în 1791/1792 cât şi în 1848/1849 precum şi în 1868 cu prilejul "*Pronunciamentului de la Blaj",* această formă considerându-se de fruntaşii români în cadrul ilegalității...

Despre amploarea mişcării memorandiste "Cuvântul Nou", inclusiv "Oituzul" a rezervat un spațiu amplu în 1992 la împlinirea unui veac de la declanşarea ei, publicându-se textul integral al memoriului precum şi comentariile cuvenite. Nu vom reveni deci asupra conținutului Memorandumului, amintind însă că aceasta cuprindea o amplă analiză a stării economice, politice, sociale şi culturale a românilor ce alcătuiau un sfert din populația teritoriului administrat de guvernul de la Budapesta: "*Am arătat că poporul român e exlus din legilațiuni, din reprezentanțele comitatelor, de la oficiile publice, iar limba lui este scoasă din toate sferele vieții publice, politice şi juridice. Am arătat, în sfârşit, că deşi contribuie cu averea şi cu sângele fiilor săi pentru susținerea statului, în schimbul jertfelor ce aduce, statul nu face nimic pentru dezvoltarea lui culturală şi economică, ci e oprit chiar de puterea publică în dezvoltarea lui culturală şi economică şi întâmpină cele mai mari greutăți în exercitarea drepturilor de autonomie bisericească şi de liberă asociere".*

600 de români au alcătuit delegația ce nutrea nădejdea că "*Franz Joseph va dovedi înțelegere, (...pătrunşi dar de dorul păcii de atâta timp pierdute, îngrijiți de soarta patriei şi plini de încredere în înțelepciunea şi în părinteasca solicitudine a Maiestății Voastre, Românii se mângâie cu speranță...*)".

În complicitate cu guvernul de la Budapesta, curtea vieneză a respins Memorandumul, analiza acestuia fiind de "competența" autorităților budapestane.

Fruntaşii memorandişti, Ion Rațiu, George Pop de Băseşti, Vasile Lucaciu, Septimiu Albini, Eugen Brote, în total 14 dintre inițiatorii acțiunii, au fost deferiți justiției, între 25

aprilie/ 7 mai - 13/25 mai desfăşurându-se procesul de la Cluj: "*Ceea ce se discută aici este însăşi existența poporului român. Existența unui popor însă nu se discută, ci se afirmă. De aceea nu ne dă în gând să venim înaintea Dv., să dovedim că avem dreptul la existență. Într-o asemenea chestiune nu ne putem apăra în fața d-voastră; nu putem decât să acuzăm, în fața lumii civilizate sistemul asupritor care tinde să ne răpească ceea ce un popor are mai scump: legea şi limba!*" arăta la proces Ion Rațiu.

Farsa judiciară de la Cluj a stârnit după cum era de aşteptat emoție în Vechiul Regat. Cu prilejul mitingului de protest de la Bucureşti din 4 iunie, în manifestul - apel adoptat se consemna că "*cetățenii României dezvăluie acțiunile de deznaționalizare a românilor din monarhia austro-ungară prin legile şcolare, asociațiile cultural-politice, prin procese de presă"*.

Protestului României i s-au alăturat pozițiile oamenilor politici şi de cultură din Europa întreagă, precum şi importante publicații de mare tiraj.

De fapt întreaga Europă civilizată a adoptat o poziție fermă de condamnare şi dezaprobare față de nesocotirea celor mai elementare drepturi naționale ale românilor din dubla monarhie.

Până şi aliatul german Cancelarul Reichului de pildă arăta că "*oricum ai gândi, în problema românilor, procesul ca atare este o greşeală... Verdictul loveşte în totalitatea neamului care numără peste două milioane şi jumătate de suflete"* (în dubla monarhie - n.n.).

Sub presiunea evidenței, Franz Joseph i-a grațiat pe memorandişti, în 1895....

Mişcarea memorandistă reprezintă forma de vârf a luptei pentru emancipare națională, pe cale petițională.

Memorandumul exprimă prin conținutul său starea de lucruri din Transilvania. Evenimentele ulterioare au arătat că libertatea şi demnitatea națională, unitatea statală se dobândesc

pe altă cale, cale ce a dus spre 1 Decembrie 1918, la care, prin opera lor, memorandiştii şi-au adus prinosul cu prisosință.

Cuvântul Nou, nr. 1120, 31.05.1992

II.8. S-a împlinit pohta de veacuri a Neamului

1 Decembrie - Ziua Națională a României

Ziua noastră națională trebuie să semnifice evocarea unui anume act reparatoriu al Istoriei, sancționarea unei nedreptăți profunde, un act de justețe.

Ceea ce s-a petrecut la Alba Iulia la 1 Decembrie 1918 nu este altceva decât repunerea în drepturile sale a unui popor care n-a uitat şi nici nu putea uita care-i sunt obârşia şi vatra de plămădire, care-i sunt credința şi limba.

Unirea ce Mare este aşadar înfăptuirea unui ideal pe care românii l-au avut mereu, depăşind cu demnitate ceea ce istoria nu le-a oferit, dar conştienți că trăiesc în țara lor, la ei acasă, uniți prin grai şi credință în Dumnezeu.

Se împlinea atunci, în Alba noastră cea sfântă "pohta ce-am pohtit" a Viteazului "De la Nistru până la Tisa" inimile fremătau de bucurie, limba noastră cea română intra în hotarele sale fireşti la această răscruce de vânturi...

1 Decembrie este ziua de vis şi de dor a tuturor românilor, fie ei munteni, olteni, dobrogeni, moldoveni, bănățeni sau ardeleni. Ea s-a întrezărit la Bucureşti, de unde pentru toți românii soarele răsare, a căpătat contururi la Chişinău şi Cernăuți, pentru a-şi arăta măreția în centrul spiritual al vetrei româneşti: Alba Iulia.

Acolo s-au adunat trimişii românilor din Ardeal, acolo au jurat ei unire veşnică cu patria mumă.

Acolo, printre cei 1228 delegați s-au aflat şi trimişii românilor de aici, din acest județ.

Răbufnind parcă din scrierile ce le negau existența din totdeauna aici, din scrierile cei menționau în trecut doar ca robi, purtând nume ce nu păreau ale lor, răbufnind din ruinile bisericilor noastre şi paragina mormintelor noastre, "tolerații" de altă dată au rostit jurământul prin glasurile lor: Ioan

Modroiu, George Şerban, Nicolae Cristea, George Nistor, Xenofon Comşa *din cercul electoral Sf. Gheorghe*, Octavian Păcurar, David Păcurar, Ioan Şerban, George Solciu, Ioan Ardelean *din cercul electoral Aita Mare,* Alexandru Ciucan, Alexandru Teculescu, Ioan Sărbescu, Nicolae Jurebiță, *din cercul electoral Covasna.*

Mesajul Consiliului Dirigent al Transilvaniei adresat "națiunii române din Transilvania, Banat şi Crişana" ca o mântuire după veacuri de împlinire: "*Români! În aceste zile mari...arătați-vă vrednici de sângele nobil ce curge în venele voastre şi vrednici de încrederea lumii civilizate...Fiți liniştiți, paşnici şi muncitori, dar de astăzi cu îndârjire vă apărați libertatea națională, şi când s-ar ridica vreun potrivnic acestei libertăți să nu mai răbdați de azi încolo nici o umilire, ci orice duşman al libertății voastre să-l respingeți, jertfidu-vă de-ar trebui chiar şi viața pentru libertate.*

Dacă vă vom chema, veniți sub arme ca să ne apărăm moşia şi neamul ..." Aşa să ne ajute Dumnezeu!

Cuvântul Nou, anul III, nr. 757, 28 .11.1992

II.9. 1 Decembrie 1918 - istorie şi simbol

Unitatea naţională deplină s-a înfăptuit într-un anume moment istoric pe edificiul ridicat de-a lungul timpului de conştiinţa naţională conjugată cu fapta istorică a neamului românesc şi a marilor săi bărbaţi.

Când un popor îşi dobândeşte statutul său naţional, unitar şi indivizibil înseamnă că a biruit răutăţile vremurilor mai ales atunci când destinul a făcut să-şi afle geneza într-un spaţiu binecuvântat şi numit in antichitate "*DACIA FELIX*" râvnit de migratori şi de năvălitori, de mari puteri, mai apropiate sau mai depărtate în spaţiu şi timp.

Independenţa şi unitatea au fost pentru poporul român năzuinţe apărute în adâncurile istoriei. Evoluţia sa dramatică, ca popor sedentar, a consemnat ridicări şi căderi, precum au fost timpurile, dar nicicând resemnare şi capitulare. Lupta pentru independenţă naţională şi cea pentru unitate naţională s-au împletit firesc.

Astfel ne imaginăm posibila unire, cea de la 1600 înfăptuită de *Mihai Viteazul* la *Alba Iulia*, capitala de suflet a tuturor românilor. Aceasta, pe fondul conştiinţei de limbă şi credinţă care au constituit liantul unităţii noastre din totdeauna, unitatea de spirit despărţit până la memorabilul act al *Marii Uniri de la 1918*.

Conştiinţa de neam şi credinţă au constituit specificul culturii noastre spiritele din totdeauna, unitatea de spirit devansând-o pe cea politică, condiţionând-o totodată.

Şi aceasta s-a înfăptuit. A fost obiectivul revoluţiei române de la 1848/1849, când la *Blaj* se scanda: "*Noi vrem să ne unim cu Ţara*", M. Kogălniceanu făcea atunci remarca: "*Unirea este cheia boltei fără de care s-ar prăbuşi întreg edificiul naţional*", referindu-se la ceea ce urma să se înfăptuiască în 1859 prin unirea Moldovei cu Muntenia sub sceptrul lui Cuza Vodă.

Revenirea Dobrogei la Țară, în 1878, este un alt uriaş pas spre unitatea deplină.

1918 se înscrie însă în cronica românească ca un moment ce înmănunchează o istorie multimilenară. La o altă scară față de războiul de independență a României din 1877 - 1878, ridicarea la luptă pentru desăvârşirea unității naționale, cu cele peste 800.000 de jertfe în războiul de eliberare şi întregire a neamului din 1916-1919, a dus la dezrobirea Basarabiei, Bucovinei şi Transilvaniei.

Unirea acestor provincii cu România s-a realizat prin voința românilor, manifestată prin acte plebiscitare, la *Chişinău - 27 martie, Cernăuți - 28 noiembrie şi Alba Iulia la 1 decembrie 1918. Unirea cea mare, recunoscută de întreaga lume prin tratate a fost consfințită şi de Constituția din 1923 ce proclama România stat național, unitar şi indivizibil.*

1 Decembrie 1918 este o dată istorică. Dar ea poartă încărcătura întregii noastre existențe ca neam. Este un moment de triumf meritat, căci a fost scump plătit, apărat apoi cu imense sacrificii. Această dată istorică este pentru noi deci şi istorie şi simbol - **Ziua Națională a României.**

Cuvîntul Nou, nr.1505, 1.12.1995

II.10. 77 de ani de la unirea Basarabiei cu România 1918-1995

La împlinirea a 77 de ani de la Unirea **Basarabiei** cu **România,** act politic ce a precedat revenirea **Bucovinei** şi apoi a **Transilvaniei** la patria - mamă în cadrul statului naţional unitar român, vom apela la câteva documente interne şi externe cu referire la acest eveniment.

Ruptă din trupul ţării în 1812 partea Moldovei de la est de Prut, numită mai mult impropriu "Basarabia" a suferit un intens proces de rusificare prin depopulări şi colonizări străine: "*Basarabia noastră este ţară românească tocmai ca şi celelalte ţări de peste Prut locuite de fraţii noştri. Noi sub stăpânirea rusească n-am avut şcoală, n-am avut biserică, n-am avut limbă, n-am avut nimic din ce-i trebuie unui popor ca să poată înainta*".(România nouă, 24 ianuarie 1918, Chişinău).

În evoluţia istorică, parte din Basarabia a revenit Moldovei, respectiv, după 1859 României, între 1856-1878 fiind apoi din nou anexată de Rusia.

Anul 1918 a adus şi poporului român împlinirea năzuinţei firești de unitate naţională, provinciile româneşti aflate sub stăpânirea imperiilor vecine, devenite ruine au întregit ceea ce se realizase la 1859.

Basarabia este în acest proces deschizătoarea drumului spre Alba Iulia. Fraţii de peste Prut s-au reîntors la matcă când încă războiul nu se încheiase (primul război mondial, 1914-1918) act cu totul remarcabil şi eroic, totodată, după ce încă din 1917 s-a desprins de fostul imperiu rus.

La 27 martie/ 9 aprilie 1918, la *Chişinău, Consiliul Naţional al Basarabiei (Sfatul Ţării)* a adoptat Hotărârea de unire cu România, din care citãm: *În numele poporului Basarabiei, Consiliul Naţional declară:*

"***Republica democratică moldovenească (Basarabia), în limitele sale dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră şi***

vechile sale frontiere cu Austria, smulsă de Rusia, de mai mult de 100 de ani din corpul vechii Moldove, în virtutea dreptului istoric şi al dreptului naţional, pe baza principiului că popoarele singure trebuie să decidă de soarta lor, se uneşte de acum înainte cu patria mamă, România (...), Basarabia alipindu-se la România ca o fiică la mama sa, Parlamentul român va decide convocarea în cel mai scurt timp a unei Constituante în care vor intra proporţional cu populaţia reprezentanţii Basarabiei, aleşi prin sufragiu universal, egal, direct şi secret (…). Trăiască în veci unirea Basarabiei şi a României, pretutindeni şi pentru totdeauna. Preşedinte I. Inculeţ. secretar S. Buzdugan"

Alături de semnatari, în avangarda luptei pentru unirea cu România s-au mai aflat patrioţii basarabeni **Pantelimon Halippa, Ioan Văluţă, Alexandru Văleanu, Vasile Horea** şi alţii.

Primul ministru român **A. Marghiloman**, declara: *"…cu mândrie iau act de declaraţiile domniilor voastre şi declar că Basarabia este de-acum unită pe vecie cu România unită şi nedespărţită…"*.

În fine, dintre multitudinea de documente externe ce confirmă apartenenţa Basarabiei la România, citãm din Tratatul privitor la Basarabia semnat la Paris, la 28 octombrie 1920: *"Imperiul Britanic, Franţa, Italia, Japonia - principalele puteri aliate - şi România, considerând că în interesul păcii generale în Europa, trebuie să se asigure chiar de-acum o suveranitate asupra Basarabiei, răspunzând aspiraţiunilor populaţiei şi garantând minorităţilor de rasă, de religie sau de limbă, protecţiunea care trebuie; considerând că din punct de vedere geografic, etnografic, istoric şi economic unirea Basarabiei cu România este pe deplin justificată (…), au hotărât să încheie prezentul tratat şi în acest scop au desemnat plenipotenţii lor (semnăturile). Făcut la Paris, la 28 octombrie 1920, într-un singur exemplar care va rămâne în Arhivele Guvernului Republicii Franceze, şi*

după care se vor face expediții autentice la fiecare din puterile semnatare ale tratatului (...)".

Din câte cunoaştem Tratatul n-a fost declarat caduc precum *pactul Molotov-Ribbentrop sau "Arbitrajul" de la Viena…*

Unirea Basarabiei cu România la 27 martie / 9 aprilie 1918 se înscrie în istoria dramatică a poporului român drept eveniment remarcabil, un fapt istoric firesc, simbolizând regăsirea de sine a românilor de peste Prut. Îl apreciem şi îl tratăm ca atare.

Cuvîntul Nou, nr. 1329, 2503.1995

II.11. 55 de ani de la Dictatul de la Viena - O filă dureroasă a istoriei naţionale

România, stat naţional unitar, întregită în urma primului război mondial la hotarele ei fireşti, Unire recunoscută prin tratate internaţionale, s-a numărat printre obiectivele principale ale politicii revizioniste promovate în perioada interbelică de Rusia Sovietică, Ungaria, Italia şi Germania.

Slăbiciunile democraţiilor occidentale - Anglia şi Franţa - manifestate cu precădere începând cu 1936 s-au vădit în şubrezenia Sistemului de la Verssailes şi a aliaţelor politico - militare alcătuite pe structurile fostei Antante, precum şi în timiditatea cu care Liga Naţiunilor lua poziţie împotriva pregătirilor de război şi a aventurilor revizioniste promovate de statele "nedreptăţite" prin prevederile tratatelor de pace încheiate în 1919-1920.

Astfel, Austria, Cehoslovacia, Polonia, Finlanda, Ţările Baltice, România şi Iugoslavia, state naţionale, create sau întregite după 1918, urmau a fi desfiinţate sau mutilate spre satisfacerea pretenţiilor teritoriale ale Germaniei, U.R.S.S., Italiei, Ungariei şi Bulgariei.

În complexul de evenimente, favorabile puterilor revizioniste, în perioada 1938-1941, aceste planuri au fost înfăptuite fie prin agresiuni militare, fie pe cale "paşnică" (prin ultimatum sau dictat!), României i se răpea (conform prevederilor conţinute în Pactul Molotov-Ribbentrop, din 23 August 1939), în urma unui ultimatum, Basarabia, Bucovina de Nord şi Ţinutul Herţa, Uniunea Sovietică intrând la 28 iunie 1940 în posesia a 50.500 km pătraţi, cu 3,8 milioane locuitori.

Faţă de România, beneficiind de încurajări din partea Berlinului, Moscovei şi a Romei, Ungaria a manifestat pretenţii teritoriale ce ar fi putut fi satisfăcute numai cu sprijin, inclusiv militar din partea Germaniei şi U.R.S.S. În acest

context, după tratative bilaterale eşuate, s-a hotărât "arbitrajul" germano-italian ce urma să soluţioneze paşnic conflictul. La data de 30 august 1940, la Viena, avea să fie semnat respectivul "arbitraj". Ameninţările făcură echivoc la adresa existenţei de fapt a statului român prin intervenţia militară denaturează sensul de "arbitraj" în acel dictat, cu triumful fără glorie al dreptului forţei.

În documentul semnat de Ribbentrop, Ciano, Manoilescu şi Csáki, respectiv, miniştrii de externe ai celor patru, se prevedea anexarea de către Ungaria a nord-vestului României (unsprezece judeţe din Transilvania), însumând 43 .492 km. pătraţi cu 2 ,7 milioane locuitori, în majoritate români.

Deşi primul ministru Téleki şi ministrul de externe Csáki promiteau solemn la Viena cu ocazia tristei ceremonii că locuitorii de altă etnie din teritoriul atribuit vor fi trataţi în mod egal cu cei de etnie maghiară, istoria a consemnat exact opusul. Ceea ce nu a reuşit regimul dualist în politica de deznaţionalizare s-a încercat după 1940, urmând ca în cele 11 judeţe să fie distrus tot ce s-a înfăptuit după marea Unire de la 1 decembrie 1918.

Regimul impus de Ungaria hortystă în Transilvania de nord-vest echivalează cu intoleranţa şi disprețul faţă de alte valori ridicate la rangul de politică de stat, dealtfel recunoscute ca atare în documentele oficiale emise de administraţia maghiară de ocupaţie. Acestui regim de tristă faimă în istorie I-au căzut victime zeci de mii de români şi evrei ucişi, maltrataţi, alungaţi, deportaţi, umiliţi.

Ce s-a petrecut în teritoriul anexat este valabil şi pentru fostul judeţ Trei Scaune. Populaţia românească s-a redus cu peste 37 la sută, a fost desfiinţat învăţământul românesc, s-a distrus tot ceea ce era cultură românească, iar biserica ortodoxă a suferit un adevărat martiraj.

Nu ne stă în intenţie de a da amănunte, nu aceasta se urmăreşte prin rândurile de faţă. La 6 septembrie 1944 acestui

regim i s-a pus capăt în județul nostru prin jertfa ostaşilor români.

Este o comemorare a unor evenimente de un cutremurător tragism şi prilej de omagiere a victimelor nevinovate ce au pierit sau au avut de suferit în propria lor țară, negându-li-se până şi dreptul de a exista şi de a se ruga în lăcaşuri de cult, căci nimic nu se uită.

În 1995, în întreaga lume s-a comemorat împlinirea unei jumătăți de veac de la încheierea celui de-al doilea război mondial, inclusiv în țara noastră. Evocările au urmărit desprinderea unor învățăminte, dure de altfel, ale istoriei.
Aceasta am urmărit şi noi de fapt.

Cuvântul Nou, nr.1438, 30.08.1995

II.12. 50 de ani de la sfârşitul celui de-al doilea război mondial (1945-1995)

Întreaga lume civilizată marchează într-un mod sau altul împlinirea unei jumătăţi de veac de la încheierea prin victoria Naţiunilor Unite a celui de-al doilea război mondial.

Se aniversează marile victorii, se comemorează victimele, se cercetează documente, se emit judecăţi de valoare privind acel cataclism ce a cuprins întreg planiglobul între 1 septembrie 1939 şi 2 septembrie 1945. Se încearcă învăţăminte, se reconsideră fapte şi personalităţi. Să reamintim câteva date.

Al doilea război mondial a fost declanşat de puterile revizioniste în frunte cu Germania, după două decenii de pace fragilă (1918-1939) la 1 septembrie 1939 prin agresiunea acesteia împotriva Poloniei şi s-a sfârşit la 2 septembrie 1945 prin capitularea Japoniei. A izbucnit deci în Europa şi s-a încheiat în Asia. Conflictul început la 1 septembrie 1939 a angrenat circa 2 miliarde oameni din 61 de state, din care cei mobilizaţi s-au cifrat la peste 110 milioane militari. Flăcările conflictului s-au revărsat pe cuprinsul a peste 40 de state din Europa, Africa şi Asia corespunzând unei arii de peste 22 milioane kilometri pătraţi.

Germania, Italia, Japonia au constituit aşa-numita "Axă" la care au aderat din diverse considerente Finlanda, România, Ungaria şi Bulgaria, împotriva unei alianţe eterogene prin interese alcătuită în principal din Marea Britanie, U.R.S.S. şi S.U.A.

Ca în alte momente ale evoluţiei sale istorice, România n-a fost nici ea ferită de război cu toate consecinţele sale pe plan politic, militar şi teritorial.

Participarea României la al doilea război mondial, între 22 iunie 1941 şi 9 mai 1945 (faptic până la 12 mai) a fost dictată de cu totul alte raţiuni în comparaţie cu cele ale

Ungariei. România a fost obligată să-şi afle aliaţi, fie şi temporari pentru recuperarea cel puţin în parte a pierderilor teritoriale impuse de protocolul adiţional secret al pactului sovieto-german (Molotov-Ribbentrop) din 23 august 1939 şi Dictatul de la Viena, prin care ţării i s-au răpit Basarabia şi Bucovina de Nord, precum şi Transilvania de Nord-Vest. România a desfăşurat în prima fază operaţiuni militare împotriva agresorului din est (U.R.S.S., între 22 iunie 1941 - 23 august 1944) şi apoi împotriva celui din vest, până la capăt. În ambele faze scopul a fost identic deci, s-au modificat însă datele problemei.

Din nefericire, informaţiile ce ne stau la îndemână nu sunt complete. Este şi dificil de estimat când vor fi. Arhive importante ne sunt inaccesibile, inclusiv cele româneşti transportate în afară. Ceea ce însă putem afirma cu pregnanţă este faptul că redobândirea prin luptă a ceea ce ni s-a răpit sau ni s-a negat a constituit pentru noi întotdeauna o chestiune de onoare.

După înfrângerile din est şi evenimentele de la 23 august 1944, România a găsit resursele militare, precum şi cele economice pentru eliberarea Transilvaniei de Nord-Vest şi a participa alături de Naţiunile Unite şi la înfrângerea forţelor germano-hortyste de pe teritoriul Ungariei, Slovaciei, Austriei şi Cehiei cu două armate (I şi IV), un corp aerian, o brigadă blindată şi alte unităţi, efective superioare celor ale Canadei sau Franţei de pe frontul de Vest.

Sud-Estul Transilvaniei, cu oraşul Sfântu Gheorghe şi zona aferentă a fost, în septembrie 1944, teatrul unor confruntări militare deosebite. Sfântu Gheorghe, după cum s-a mai relevat, a fost primul oraş ardelean eliberat din teritoriul răpit prin Dictatul de la Viena, de trupele Diviziei 1 de Munte, Grigore Bălan, David Păiuş, Mihai Grecu, alţi zeci de militari români s-au jertfit, atunci la septembrie 1944. Apoi, podişul Transilvaniei, Oarba de Mureş, Cluj, Oradea, Carei, Debreţin, Budapesta, munţii Tatra, până la capăt, cum s-a mai arătat…

Au urmat tratatele de pace. Nu şi pentru principalii agresori. Războiul a început fără declarație în acest sens şi s-a sfârşit fără un sistem complet de tratate de pace (cazul Germaniei şi Japoniei).

Hărțile s-au desenat la Ialta şi Potsdam, la Paris, ca şi sferele de influență. Marii învingători şi-au însuşit monopolul adevărului şi al dreptății.

Tratamentul impus României este cel de pe poziții de forță, geopolitic fiind inclusă într-o zonă nefastă cu urmările cunoscute pe toate planurile, cu toate consecințele de natură internă şi externă.

Povara unui război din care România n-a făcut nicicând un scop în sine ci un mijloc, a fost dusă însă cu demnitate măsurându-se în sacrificii atât de mari încât considerăm acum nepotrivite oricare statistici. Nesfârşitul şir de martiri ai neamului nostru nu ne îngăduie.

Împlinirea unei jumătăți de veac de la încheierea acestui pustiitor război ne îndeamnă însă la reflecții profunde, la învățăminte. Fiind şi războiul nostru, îl comemorăm cu decență si demnitate, cum ne cer martirii, cum ne cer cei ce au trecut în neființă, ştiuți sau neştiuți, pentru libertatea pământului românesc.

Cuvântul Nou, nr. 1357, 9.05.1995

II. 13 Jandarmeria română - 145 de ani de atestare ca armă

3 aprilie 1850 se înscrie în istoria armei jandarmeriei ca dată de apariție a instituției cu acest nume - Jandarmeria Română.

În ansamblul măsurilor de modernizare a aparatului administrativ a Principatelor Române cu aplicarea Regulamentelor Organice în Țara Românească (1831) şi Moldova (1832) continuate după revoluția de la 1848 figurează şi "Legiunea pentru reformarea corpului slujitorilor în jandarmi" - act emis în Moldova în timpul domniei lui Grigore Alexandru Ghica (1848-1853; 1854-1858).

Legea în sine este un document constitutiv, dar formațiuni cu atribuțiile jandarmeriei le aflăm din documente încă de la sfârşitul secolului al XVIII-lea sub denumirea de "slujitori", "dorobanți" sau chiar "jandarmi", mai precis formațiunile cu organizare militară cu misiuni de pază şi ordine, cu efective relativ reduse. În această accepțiune, fireşte, istoria jandarmeriei este chiar mai veche.

Ca forță militară înarmată, jandarmeria a fost martoră activă la marile evenimente ce au marcat istoria națională în a doua jumătate a veacului XIX, îndeosebi în înfăptuirea Unirii de la 1859 sau Războiului pentru cucerirea independenței de la 1878-1879.

În ciclul măsurilor de reorganizare şi extindere a atribuțiilor armei de referință trebuie considerată şi "Legea asupra jandarmeriei române" adoptată de Parlament la 1 septembrie 1893, dată convenită ca "Ziua Jandarmeriei". La aceasta se adaugă Decretul Lege din 15 noiembrie 1918 şi mai ales Legea din 23 martie 1929 apărută din cerințele de ordin general în condițiile Statului Național Unitar Român.

Este de semnalat că în existența sa, jandarmeriei i-au fost atribuite misiuni tot mai complexe, mai încărcate de

riscurile generate de acestea. În județul nostru jandarmeria română este prezentă alături ca celelalte componente ale administrației românești, după 1 decembrie 1918, constituită în Legiunea de Jandarmi Trei Scaune cu atribuții de apărare a ordinii publice la sate dar nu numai.

Din tezaurul arhivistic păstrat desprindem evoluția acestei unități, structura de organizare şi diversitatea misiunilor.

Publicația "Poliția" a mai consemnat o parte din aceste aspecte şi cu alte prilejuri inclusiv cu ocazia centenarului jandarmeriei române (1 septembrie 1993). Se cuvine totuşi a repeta faptul că unitatea noastră de jandarmi moşteneşte remarcabile tradiții privind îndeplinirea responsabilă a misiunilor ordonate, chiar cu sacrificiul suprem (cazul eroului jandarm Ioan Tăutu de la postul Aita Mare). Acestea constituie un suport emoțional puternic şi un stimulent consistent în îndeplinirea atribuțiilor specifice ce revin acestei prestigioase instituții a statului.

Poliția, Sfântu Gheorghe, anul IV, nr. /1995

II. 14. Minoritățile naționale din România

De curând, la Arhivele Statului - sediul central din Bucureşti, în faţa unui public numeros şi a unor reprezentanţi ai mass-media din ţară şi străinătate, a avut loc lansarea lucrărilor "**Diplomaţia europeană şi mişcarea memorandistă, 1892-1896**" şi "**Minorităţile naţionale din România**" vol.I. N-au lipsit unii ataşaţi culturali dintr-o serie de ambasade precum nici reprezentanţi ai Ministerului român de Externe.

Cele două lucrări, de fapt ediţii de documente, abordează controversata problemă a minorităţilor în Europa centrală şi de fapt se completează "**Diplomaţia europeană…**", ediţie coordonată de **prof. Corneliu Lungu,** director al Arhivelor Istorice Centrale din D.G.A.S., prezintă reacţia şi poziţia cancelariilor străine faţă de problematica minorităţilor din monarhia austro-ungară, în speţă mişcarea memorandistă, respectiv mişcarea naţională a românilor din Transilvania pentru recunoaşterea drepturilor la învăţământ şi cultură în limba maternă, la reprezentare politică.

Oarecum în contrast, ediţia "**Minorităţi naţionale**…" abordează prin documente de arhivă problematica raportului dintre statul naţional unitar român şi minorităţile naţionale (tratate global şi egal), drepturile acestora consfinţite prin Constituţia din 1923 (vezi coperta: titlul lucrării este suprapus textului Constituţiei din 1923), reacţia minorităţilor naţionale, inclusiv a unor organizaţii şi lideri ai acestora la toleranţa românească. Ediţia este coordonată de **prof. dr. Ioan Scurtu**, director general al Arhivelor Statului şi **prof.Liviu Boar,** director al Arhivelor Statului Mureş.

Ambele ediţii, dar vom insista asupra "**Minorităţilor naţionale**…", se adresează în special cititorului extern, mai puţin cunoscător al istoriei româneşti, căruia i se pun la dispoziţie documente de strictă autenticitate. La culegerea

acestora şi realizarea lucrărilor de mai sus au lucrat mulţi cercetători şi arhivişti între care şi subsemnatul, în calitate de colaborator, date, informaţii şi documente din fostul judeţ Trei Scaune se regăsesc în volum.

Lucrarea "**Minorităţi naţionale…**" va cuprinde două volume reflectând problematica respectivă cuprinsă între două momente istorice de referinţă şi anume realizarea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, recunoaşterea internaţională a acesteia la Paris - Verssailes şi tratatul de pace de la Paris din 1946-1947. Primul volum cuprinde perioada 1918-1925. În această etapă s-a elaborat Constituţia din 1923 care proclama România stat naţional unitar şi prevedea în art.8 că "**Toţi românii fără deosebire etnică sunt egali în faţa legii şi datori a contribui fără deosebire la dările şi sarcinile publice**"**.** Volumul **I** prezintă 178 documente în limba română, engleză, franceză, germană şi maghiară, în 748 de pagini.

În cuvântul introductiv semnat de **prof. dr. Ioan Scurtu se precizează: "*Dincolo de anumite greutăţi şi tensiuni, anii 1918-1925 au marcat o etapă importantă pe calea integrării minorităţilor naţionale în cadrul statului naţional unitar român… În fond, evoluţia României de după 1918 a fost rodul activităţii tuturor cetăţenilor atât a celor de etnie română, cât şi a celor aparţinând minorităţilor naţionale".*** Nu ne rămâne decât să sperăm că lucrarea ce probabil va suscita interes se va afla şi în librăriile noastre.

După primul război mondial, principiul naţionalităţilor având câştig de cauză la Conferinţa de Pace de la Paris rezultând o serie de state naţionale în Europa, nu exista practic nici un stat fără minorităţi naţionale. În România întregită la **1 Decembrie 1918** şi recunoscută ca atare în tratatele de pace de la Paris, Saint Germain şi Trianon (1920), minorităţile naţionale erau reprezentate astfel: 7,9 % - maghiari, 4,1 % - germani, 4 % - evrei, 3,2 % ruteni şi ucrainieni, 2,3 % ruşi etc., românii însumând 72 % din populaţia ţării.

Germanii (saşii şi şvabii), evreii, polonezii, o bună parte a rutenilor au aderat la **Marea Unire**. "Liderii minorității maghiare au adoptat a atitudine de "rezistență pasivă" sperând că la Conferința de Pace de la Paris nu se va confirma unirea Transilvaniei cu România" ("Minoritățile naționale …", p.8.). În ansamblu, aceasta a fost în perioada de referință atitudinea Partidului Maghiar din România.

Legile adoptate de parlamentul român după **Marea Unire** (reforma agrară, legea învățământului) s-au aplicat fără discriminări, fără a avea amprenta unui caracter etnic. Conform articolului 5 din Constituție, toți cetățenii erau egali în fața legii, în **drepturi** şi **îndatoriri.** Cunoaşterea limbii de stat, oficiale, devenea obligatorie fără a se aduce vreo îngrădire însuşirii limbilor materne.

"Minoritățile naționale…" fiind o lucrare întocmită în spirit strict arhivistic (şi ne îngăduim să afirmăm că astfel este în acelaşi timp strict obiectivă) oferă cu afirmări o selecție de documente relevante ce pot şi trebuie să fie lecturate de cei interesați în cunoaşterea realităților în problematica raportului stat - minorități în perioada de referință.

Volumul I prezintă deci documente şi statistici pentru toate județele Țării, în special din Transilvania, Basarabia şi Bucovina, în care se regăsesc date şi informații privind opțiunile politice ale minorităților naționale, viața culturală şi religioasă a acestora, starea lor de spirit, "pluralismul cultural autentic cum erau puține în Europa acelei perioade" ("Minoritățile …" p. 13). Un alt mare adevăr este de asemenea subliniat în lucrare şi anume că "**deşi toate forțele politice româneşti au recunoscut necesitatea sprijinirii națiunii majoritare, în fapt guvernele româneşti au făcut extrem de puțin mai ales pe tărâm economic şi cultural în zonele cu minorități naționale mai numeroase**" **(p. 14).** Afirmația se referă la perioada 1919-1925.

Arhiva Direcției Județene Covasna a Arhivelor Naționale, Dos.15/ 1996.

III.
FILE DE ISTORIE ÎN ARCUL INTRACARPATIC

III. 1. Informaţii din documentele locale privind cauza naţională la românii din Trei Scaune

Problematica referitoare la ponderea, locul şi rosturile românilor din sud-estul Transilvaniei - inclusiv spaţiul actualului judeţ Covasna, cunoscut în vechea organizare administrativă sub numele de "Trei Scaune"-, la prezenţa lor la marile momente ale devenirii noastre istorice reprezintă o chestiune de importanţă aparte, considerăm noi, sub aspecte istorice, demografice, naţional-etnice şi lingvistice.

Este, totodată, o problematică mai dificil de abordat, pentru o anumită etapă, cel puţin arhivistic. Căci nu putem separa aportul românilor din Trei Scaune la înfăptuirea marelui act de la 1 Decembrie 1918 de evoluţia lor anterioară Marii Uniri, precum şi de epoca ce i-a urmat. Şi aceasta deoarece idealul naţional a fost întotdeauna treaz la cei consideraţi atât de nedrept "toleraţi" pe propriul lor pământ.

Se cuvine deci a arăta, cât de succint, situaţia românilor reflectată de documente de arhivă, atâtea cât ne-au rămas la îndemână. Probabil că din aceste considerente, cea mai apăsătoare întrebare pentru cercetătorul aplecat asupra acestora, aflate în păstrarea Filialei Arhivelor Statului judeţului Covasna este legată de frecvenţa informaţiilor privitoare la românii din scaunele "secuieşti" cu populaţie maghiarofonă. Nu cunoaştem din documente, în absenţa unor studii sistematice mai vechi sau de dată recentă, momentul în care românii din Trei Scaune au devenit minoritari. Documentele medievale provenite din spaţiul de referinţă ne apar oricum destul de zgârcite în acest sens, cel puţin în aparenţă.

În avanpostul sud-estic al expansiunii regalităţii ungare, românii au avut de suportat un sistematic proces de deznaţionalizare, constrânşi a-şi abandona limba şi credinţa -

elemente fundamentale ale spiritualităţii de neam. Trataţi ca inferiori atât social, cât şi cultural şi religios, fără instituţii proprii (cu excepţia parohiilor) până la 1919 nu s-au constituit "arhive româneşti", iar celelalte documente nu trebuie considerate neapărat obiective.

În tezaurul nostru arhivistic se află un număr însemnat de fonduri familiale (sec. XIV-XX), precum şi fonduri administrative din epoca medievală şi modernă, din care se poate desluşi starea românilor sub toate formele. Se cuvine însă a preciza că numele înaintaşilor noştri era consemnat conform specificului limbii maghiare, în fonetica acesteia (Miklos, Istvan, Peter ş.a, cu specificaţia **olah -** valahul), sau cu numele maghiarizate precum Roman, Muntyan, Ardelyan, Raduly, Ursuly, Moldovan ş.a., aproape fără excepţie în postura de robi sau iobagi, obiecte vii ale vânzărilor şi cumpărărilor de proprietăţi sau ale legării de glie: "Moldova Vasile şi familia sunt iobăgiţi pe vecie pe moşia Apor"[1].

Din aceleaşi izvoare aflăm şi soarta unor români din Moldova sau Muntenia care, în refugiu din faţa năvălirilor turceşti sau tătare, sfârşeau prin a fi prinşi, robiţi, deznaţionalizaţi pe moşiile nemeşeşti ale scaunelor secuieşti (Molvai, Tivadar, Tamas şi Raduly Komşa, Sztan Sorban) fugari din Moldova, iobăgiţi pe vecie pe moşia Apor[2].

Valoroase izvoare referitoare la viaţa, dar şi unitatea spirituală a românilor din Trei Scaune sunt fără îndoială documentele aparţinând fondurilor parohiale ale cultului ortodox (secolul al XVIII-lea - începutul secolului al XX-lea. Ele, de altfel, sunt şi singurele documente în limba română constituite în judeţ, care ne-au parvenit, datând din perioada anterioară Marii Uniri şi ne îngăduie să apreciem cu aproximaţie numărul acestor parohii. Avându-se în vedere continuitatea în timp a acestor lăcaşuri de spiritualitate, faptul că parohiile ortodoxe şi apoi cele greco-catolice erau aproape la paritate cu cele romano-catolice şi reformate de la cumpăna veacurilor XVIII-XIX, se pot trage anumite concluzii. Oricum, azi situaţia este total diferită. Este un caz fericit că unele din aceste documente au supravieţuit

"cenzurii" vremurilor, atestând pe românii din localităţi, precum Cernatul de Jos, Arcuş, Dalnic, Ilieni, Turia, Valea Crişului, Bicfalău ş.a., aşezări unde astăzi limba română nu mai este vorbită, în vreme ce în 1762 conform unor conscripţii urbariale, erau consemnate 10330 de români.

Apare semnificativ faptul că mişcările naţionale ale românilor ardeleni şi munteni sub conducerea lui Horea, Cloşca şi Crişan, respectiv Tudor Vladimirescu, au avut ecou în rândul iobagilor români din Trei Scaune, fapt semnalat în documentele aparţinătoare fondului familial *Kalnoky (*mare latifundiar maghiar, jude regal pe la 1784) sau în fondul *Sepsi,* conţinând rapoarte cu referire la cele de mai sus: "există ştiri că iobagii de aici sunt gata să se ridice la luptă alăturându-se răzvrătiţilor, rare sunt satele unde să nu fie agitaţii" (Raport al judelui regal către guvernul Transilvaniei - 1784).

S-au păstrat mărturii despre ridicarea românilor de la 1848/1849. Ideea de libertate şi unitate naţională se cristalizase la românii din Trei Scaune. Lupta lor pentru demnitate naţională a îmbrăcat forme dramatice. Cum Dieta de la Cluj (17/29 mai) proclamase "unirea" Transivaniei cu Ungaria, la care au aderat şi secuii, la Lutiţa (3/15 oct.), ideile democratice - emanaţii ale revoluţiei maghiare - s-au dovedit simple iluzii pentru românii ardeleni, inclusiv pentru cei din Trei Scaune. N-au fost feriţi nici ei de gravele consecinţe ale neînţelegerilor româno-maghiare. În spaţiul judeţului au avut loc lupte violente între detaşamentele de secui şi legiunea românească a Ţării Bârsei.

Din monografia comunei Araci realizată de G.G. Rafiroiu, membru corespondent al secţiei istorice Astra în ciclul "din ţinutul săcuizat", publicată în 1938, pe baza unor izvoare de arhivă ale parohiei ortodoxe Araci (care din nefericire nu se mai păstrează), citătm: "Anul 1848 deschide zorile unor vremuri mai bune. În vecinătatea Aracilor, în 29 nov. se dă o luptă între secui şi legiunea română a Ţării Bârsei, condusă de Constantin Secăreanu şi Constantin Ioan. Victoria a fost de partea secuilor. O lună mai târziu, pe vechiul loc se dă o altă luptă, de data aceasta victoria fu

de parte românilor. La 2 ianuarie 1849 se încheie un tratat cunoscut sub numele de "Tratatul de la Araci", care nu a însemnat decât un armistiţiu. Secuii revin. Dintre conducătorii români din Araci, Ioan Ciucăşel este primul martir din comună. Dar sângele vărsat deschide o nouă epocă în istoria Aracilor, toţi iobagii devin proprietari peste curţile şi pământurile pe care au asudat zi şi noapte, secole întregi".

Un rol de excepţie în dezvoltarea conştiinţei de neam la românii din Trei Scaune l-a jucat ASTRA. De la înfiinţare, 1861, din puţinele documente păstrate şi care, deci ne stau la îndemână, în Transilvania, *ASTRA*, pentru câteva decenii, s-a constituit în obstacol esenţial în calea desnaţionalizării totale a românilor de aici. Aproape tot ce însemna viaţă spirituală şi culturală se leagă de activitatea ASTREI: biserică, şcoală, limbă maternă - elemente fundamentale ce ne-au asigurat dăinuirea peste toate nedreptăţile istorice la care românii au fost supuşi: "Creştinii noştri din comuna Sân Giorgiu din Trei Scaune, văzând că biserica lor este atât de ruinată... de asemenea şcoala lor e atât de mică şi întunecoasă, încât numai cu greu se mai pot ţine prelegeri (şcoala datează din 1799 fiind una din primele şcoli româneşti din judeţ - n.n.), au hotărât în sinodul parohial reconstrucţia, atât a bisericii, cât şi a şcolii, adunând pentru scopul acesta, după putinţa lor, o cantitate oarecare de materiale şi o mică sumă de bani... ştim cu toţi iubitorilor în ce împrejurări critice trăiesc confraţii noştri din ţinutul secuimii şi trăiau încă până în ziua de azi....Nicăieri nu este atât de ameninţată naţionalitatea şi confesiunea noastră ca acolo, veniţi dar cu toţii să-i ajutăm pe aceşti fraţi ai noştri. Să prevenim pericolul ce ne ameninţă cu pierderea unui membru însemnat din trupul bisericii şi naţiunii noastre, dându-le bucuroşi şi bănuţul nostru"[3].

În Memorandumul românilor din Transilvania şi Ungaria sunt subliniate referitor la învăţământul românesc(care, în Trei Scaune era într-o amarnică suferinţă), consecinţele Legii învăţământului din 1868 (Legea XXXVIII); "Odată cu legea, învăţători şi şcolari au fost siliţi să petreacă... timpul şcolar

căznindu-se să învețe o limbă cu desăvârşire străină pentru dânşii, de care nu au trebuință în relațiunile lor. Astfel, şcoalele confesionale au încetat a fi aşezăminte de cultură şi au devenit focare pentru propagarea limbii maghiare". În Trei Scaune, de exemplu, pe la 1890, din 28 de şcoli confesionale româneşti (26 ortodoxe şi 2 greco-catolice) numai în 11 se mai preda limba română, pentru ca în 1900 numărul şcolilor confesionale ortodoxe să se reducă de la 28 la 18. Consecințele pe plan spiritual şi nu în ultimul rând, în procesul de deznaționalizare şi modificare a raportului demografic au fost resimțite din plin de românii de aici, străini în propria lor țară, "căci dacă şcoli n-au avut, n-au avut nici un fel de libertăți, iar dacă pentru şcoli au luptat, românii pentru ființa națională, pentru cauza națională au luptat", - cum observa un atent cercetător, confrate de-al nostru.

Românii din Trei Scaune ca şi cei din restul Transilvaniei (precum şi din Bucovina sau Basarabia) au privit întotdeauna spre Bucureşti cu speranță şi încredere: "Pentru tot românul soarele de la Bucureşti răsare!".

Războiul de întregire a neamului deschidea zorile unei noi epoci şi în istoria județului Trei Scaune. Armata română, făcându-şi intrarea în această zonă, a fost primită cu un entuziasm greu de descris, sud-estul Transilvaniei fiind, aşa cum se ştie, eliberat în primele zile de campanie, timp în care trupele inamice în retragere duceau ostateci tocmai în lagărul de la Sopron, unde ajungea, spre exemplu, preotul Aurel Nistor din Araci.

Nu insistăm asupra mersului evenimentelor din desfăşurarea războiului de întregire. Ne facem datoria să menționăm că, şi de la noi, zeci de tineri înfruntând riscuri imense, asemeni lui Emil Rebreanu au trecut munții pentru a se înrola în armata română (30 de feciori din comuna Covasna au trecut în Moldova, luptând apoi în regimentele ardelene pentru eliberarea Transilvaniei), sau că ostaşii români din Trei Scaune din armata austro-ungară au dezertat înrolându-se în eroicul regiment de voluntari ardeleni ce şi-au adus obolul şi la eliberarea fraților

basarabeni trăind coşmarul din gara Chişinăului, la 19 ianuarie 1918. Unul dintre aceştia fost Pompiliu Nistor din Trei Scaune.

Documentele locale atestă alcătuirea gărzilor naţionale pe teritoriul judeţului, în noiembrie 1918. mărturisim că multe dintre acestea sunt făcute publice cu acest prilej. Astfel, într-o scrisoare adresată Prefecturii Trei Scaune, un veteran al acestor gărzi arată: "Subsemnatul Octavian Fulea, originar din comuna Hăghig (judeţul Trei Scaune)... fiind informat că din partea Ministrului Apărării Naţionale vi s-a cerut înaintarea de tabele cuprinzând pe foşti membrii ai Gărzii Naţionale din Ardeal în anii 1918-1919 - ofiţeri, grade inferioare şi soldaţi - în vederea conferirii medaliei Ferdinand I, în calitatea mea de fost comandant al Gărzilor Naţionale române din comunele Hăghig, Araci, Arini, Iarăşi, Vâlcele, cu gradul de locotenent, îmi permit a vă înainta aici 5 tabele nominale în care sunt trecuţi toţi câţi au făcut parte din Gărzile naţionale din comunele sus amintite. Aceste tabele sunt scoase din arhiva fostei Gărzi naţionale din comuna Hăghig, pe care o am în păstrare de atunci, din care motiv nu mai pot şti câţi din aceştia mai sunt în viaţă.. sau cărora li s-ar fi conferit deja medalia Regele Ferdinand"... Tg. Mureş, 8 oct. 1938[4].

Acestea au asigurat desfăşurarea adunărilor românilor din localităţile judeţului prin care aceştia îşi spuneau cuvântul, întâia oară în istorie, într-un moment decisiv în hotărârea destinelor neamului. Ca peste tot în Ardeal, în oraşele şi comunele din Trei Scaune s-a făcut auzită "Hotărârea noastră": "Obştea poporului român din comuna Sângiorgiu (dar şi Covasna, Dobârlău, Hăghig, Barcani, Doboli, Ilieni, Aita Mare ş.a.) din îndemnul propriu şi fără nici o silă sau ademenire din vreo parte, dă la iveală dorinţa fierbinte ce însufleţeşte inima fiecărui român şi declară că voinţa sa nestrămutată este: Voim să fim alăturaţi, împreună cu teritoriile româneşti din Ardeal, Banat, Ungaria şi Maramureş, la Regatului României, sub stăpânirea Majestăţii Sale Regelui Ferdinand I. În această hotărâre a noastră aşternem tot ce va înălţa pururea pe fiii şi strămoşii noştri: Aşa să ne ajute Dumnezeu!" Dobârlău, 1918, noiembrie, 14.

Se pregăteau românii din Trei Scaune pentru Alba Iulia. Se pregăteau pentru Alba izbăvirii noastre, renăscând parcă în ruinele cimitirelor lor, din paragina bisericilor lor, din scriptele din care numele lor parcă nu era al lor: Proces verbal luat în adunarea electorală a cercului electoral Aita Mare din comitatul Trei Scaune ținută la data de 12/25 noiembrie 1918, prezident Vasile Barbier, paroh, David Păcurar, Constantin Russu - notari.

Prezidiul dă citire ordinului venit de la Consiliul Național Român Central, prin care se cere alegerea urgentă a acelor 5 delegați la Marea Adunare Națională Română, care va fi convocată în scurt timp... Prezidiul deschide votarea care pe baza scrutinului făcut de biroul adunării se constată că unanimitatea voturilor au întrunit domnii: Gheorghe Păcurar, David Păcurar, Ioan Şerban, Ioan Ardelean, Gheorghe Şolcoiu. "Prezidiul îi declară aleşi din partea românilor din acest cerc cu vot universal ca delegați ai cercului electoral (Aita Mare)îndreptățiți şi îndatorați a lua parte cu vot decisiv în Marea Adunare Națională Română care se va convoca din partea Consiliului Național Român Central încă în decursul acestui an la Alba Iulia..."

Din "Gazeta oficială a Transilvaniei", publicată de Consiliul Dirigent, aflăm componența delegației din Trei Scaune prezentă la Alba Iulia din cele trei cercuri electorale: Sf. Gheorghe, Covasna, Aita Mare. Documentele Unirii îi menționează aşadar şi pe românii din Trei Scaune, ceea ce conferă meritul de a nu rămâne în afara cărții de istorie, cu toate condițiile deosebite în care au luptat pentru a fi alături de frații din restul Ardealului, din Vechiul Regat, Banat, Basarabia şi Bucovina.

Actul de la 1 Decembrie 1918 i-a adus pe români din Trei Scaune la matca românismului în cadrul instituționalizat al statului național unitar. Documentele cuprinse în fondul prefecturii județului, primăriilor orşelor Sf. Gheorghe şi Tg. Secuiesc, Departamentul ASTRA sunt pe cât de edificatoare pe atât de impresionante în sensul de mai sus. Instaurarea administrației româneşti, fără să lezeze în vreun fel demnitatea şi drepturile populației secuieşti maghiarofone, a determinat realmente o

redeşteptare naţională prin măsurile ce s-au luat în domeniul învăţământului, culturii şi vieţii spirituale.

Pentru prima oară în existenţa lor în calitate de autohtoni (ce-i drept, calitate contestată de unii până în ziua de azi) românii au avut parte de şcolile lor, de lăcaşuri de cultură (bibliotecile şi căminele culturale Astra), presă ("Neamul nostru" şi "Oituzul"). În toate localităţile s-au ridicat impunătoare biserici (unele mai există, altele au fost distruse, sau sunt astăzi în paragină), statul român manifestând o atenţie excepţională în direcţia înlăturării consecinţelor dramatice ale procesului de secole al deznaţionalizării românilor lipsiţi de posibilitatea promovării limbii, a desluşirii slovelor cărţii româneşti, desfăşurării unei vieţi spirituale proprii, nesupuşi în permanenţă umilinţelor.

De asemenea, se remarcă interesul demn de toată admiraţia pe care oamenii politici şi de cultură din Capitală, Cluj, Sibiu, Iaşi (N. Iorga, Ioan Lupaş, dr. C. Anghelescu, Iuliu Moldovan, Gh. Alexianu, Popa Lisseanu, Sabin Opreanş ş.a.) l-au manifestat pentru românitatea din sud-estul Transilvaniei, acesta fiind obiectul unor susţinute şi complexe cercetări. Dacă documentele de arhivă au avut de suferit, s-au păstrat în schimb multe din aceste studii, răspândite în diferite biblioteci ale ţării, mai puţin la noi...

Românii din Trei Scaune şi-au cinstit din totdeauna eroii, atât pe cei ai locului, cât şi ai glorioasei oştiri româneşti ce le-a adus izbăvirea. Un număr de 12 monumente dedicate ostaşilor români căzuţi în războiul de eliberare şi reîntregire au fost ridicate prin grija autorităţilor locale şi din contribuţia populaţiei româneşti, prin Despărţământul Astra şi Societatea "Cultul eroilor", la Boroşneul Mic, Aninoasa, Aita Medie, Aita Mare, Chichiş, Covasna, Ilieni, Poian, Estelnic, Lutoasa, Catalina, Petriceni. Toate dăinuiesc dar... în amintirile vârstnicilor, în documente...

După înfăptuirea actului de la Alba Iulia, ziua de 1 Decembrie a rămas o dată sacră şi la noi, în fostul judeţ Trei Scaune, cinstită cu simţire, cu demnitate, cu pioşenie. Textele

următoare[5] credem că sunt edificatoare: "M.S. Regelui Carol II, Bucureşti. Românii din oraşul Târgul Secuiesc, adunaţi pentru a serba ziua sfântă a Unirii Transilvaniei cu Patria Mamă, depun la picioarele Tronului sentimentul lor de adânc devotament şi sunt gata de a primi porunca Majestăţii Voastre pentru lupta de apărare a hotarelor scumpei noastre Patrii. Preşedinte dr. Valeriu V. Bidu, Tg. Secuiesc, 1 dec. 1933".

În răspuns: "Domnului Dr. V. Bidu, Tg. Secuiesc, M.S. Regele, viu mişcat de sentimentele de credinţă, precum şi de frumoasele urări şi omagii exprimate de Dvs. cu prilejul serbării Unirii pe veci a Ardealului şi a celorlalte ţinuturi româneşti cu Patria Mamă, a binevoit a mă autoriza să vă aduc călduroasele Sale mulţumiri. Secretar particular al M.S. Regelui, C. Dumitrescu"; sau "D-sale D-lui Stelian Popescu, director al ziarului "Universul", Bucureşti, Românii din oraşul Tg. Secuiesc, avangarda românismului în inima secuimei, organizaţi în oastea cultural naţională a Astrei, răspund cu unanimă însufleţire la apelul de mobilizare a conştiinţei naţionale pentru apărarea tratatelor de pace şi a integrităţii teritoriale a scumpei noastre Patrii. La apelul lansat de Dumneavoastră prin ziarul Universul avem un singur cuvânt: Prezent! În numele despărţământului Astra Tg. Secuiesc, preşedinte Dr. V. Bidu, 15 nov. 1932"[6].

Românii din Trei Scaune i-au sprijinit după puterile lor pe fraţii de peste Prut. De pildă, Asociaţia culturală "Astra Basarabiei", Chişinău, 2 martie 1934, scria: "Stimate Domn, Asociaţia noastră s-a bucurat în anii trecuţi de o deosebită solicitudine din partea dvs. prin sprijinul material mărinimos ce aţi binevoit a ne acorda... Este îndeobşte cunoscut că dintre toate provinciile alipite, Basarabia noastră este cea mai rămasă în urmă în ceea ce priveşte dezvoltarea culturii româneşti şi redeşteptarea conştiinţei naţionale... Cel mai solid mijloc de a lupta pentru combaterea mirajului vechii culturi a colosului de la nord şi a actualelor tendinţe de dezagregare socială şi naţională este şi va rămâne dezvoltarea conştiinţei şi culturii naţionale... Asociaţiunea noastră basarabeană a fost şi a rămas singura organizaţie care s-a

menținut, a luptat şi luptă pentru întinderea culturii româneşti şi pentru unificarea sufletească a locuitorilor Basarabiei cu restul țării... În speranța sprijinului dvs., vă rugăm a primi expresiunea sentimentelor noastre de deosebit respect şi recunoştință". Preşedinte Ioan Pelivan.

Răspuns: "Domniei sale domnul primar al oraşului Sfântu Gheorghe, dr. Nicolae Crăciun. Domnule preşedinte avem onoarea de a scrie că din bugetul comunal se trimite la Chişinău suma de 7000 lei. Primar dr. N. Crăciun, Sf. Gheorghe, 6 aprilie 1934".

Ne îngăduim a remarca izbitoarea asemănare a ceea ce au însemnat pentru românii din Trei Scaune şi cei din Basarabia secolele de asuprire străină, speranțele ce au reinviat în martie, respectiv decembrie 1918, dar şi năpraznicul an 1940, când şi unii şi alții s-au văzut părăsiți, lăsați în voia sorții. Urmările sunt vizibile şi azi, şi pentru unii şi pentru alții.

Cauza națională a fost dintotdeauna un sentiment viu la românii din Trei Scaune. Cum rezultă şi din documentele prezentate selectiv, ea s-a constituit pe o anumită treaptă a devenirii istorice, într-un ideal, într-un obiectiv fericit împlinit la 1 Decembrie 1918. Ca şi frații lor din întreg spațiu în care limba română este vorbită, românii din teritoriul de referință sau simțit parte dintr-un întreg, apărându-şi cu îndârjire limba şi credința! Durerile țării au fost şi ale lor ca şi izbânzile şi speranțele ei. Din totdeauna şi pentru totdeauna!

Note

1. Arhivele Statului, fond Apor, 946, fasc. VII, fila 4.
2. Ibidem, fila 2.
3. ASTRA Sibiu, Apel al mitropolitului Andrei Şaguna, Arhivele Statului Covasna, fond Parohia ortodoxă română Cernatul de Jos.
4. Arhivele Statului Covasna, fond Prefectura județului Trei Scaune, dosar 18585/1938, f. 19.
5. Arhivele Statului Covasna, fond ASTRA, Tg. Secuiesc.
6. Arhivele Statului Covasna, fond Primăria Sf. Gheorghe.

Arhiva Românească, tom I, fasc. 1/1995, pp. 61-66

III.2. Unele considerațiuni privind rolul instituției militare în evoluția istorică a orașului Sf. Gheorghe

Atestarea documentară a localității Sf. Gheorghe, azi reşedinţă a județului Covasna o aflăm în 1332, când în registrele decimale papale figurează sub denumirea de Sancto Giorgio[1], deci după colonizarea secuilor în intrândul cu acelaşi nume din sud-estul Transilvaniei.

Este îndeobşte cunoscut rolul, pe plan militar, rolul jucat de secuime-implicit al locuitorilor din Sf. Gheorghe - de-a lungul evului mediu, fie ca stavilă a expansiunii turco-mongole, fie ca zid în calea relațiilor dintre românii din Transilvania şi cei din celelalte provincii româneşti. Ca atare, rolul militar al zonei de referință, respectiv al Scaunului secuiesc SEPSI cu reşedința la Sf. Gheorghe a fost când pro când contra cauzei româneşti în ansamblul ei în contextul luptei pentru independență şi unitate.

Constituie o realitate faptul că, secuii din zonă au participat la campaniile lui Mihai Viteazul iar privilegiul acordat de marele voievod locuitorilor de aici este fără îndoială un răspuns[2].

Localitatea Sf. Gheorghe, nefiind totuşi o reşedință de garnizoană în evul mediu, până la înființarea în 1762 a regimentelor grănicereşti, documentele ne oferă în general date şi informații privind obligațiile sau corvezile la care oraşul era supus în interes militar, inclusiv de război[3].

Prin patenta imperială din 15 aprilie 1762[4], au luat naştere regimentele de graniță, între care se număr şi Regimentul 2 infanterie secuiesc de graniță. Sediul comandamentului acestuia se afla firește la Sf. Gheorghe,

chiar în clădirea unde funcţionează azi Direcţia Judeţeană a Arhivelor Naţionale.

Deşi comunicarea urmăreşte tematica din titlu pentru sfârşitul sec. XIX şi cu precădere pentru prima jumătate a sec. XX (mai precis până în 1945), se cuvine a menţiona că această formaţiune militară a deţinut un loc important pentru istoria oraşului Sf. Gheorghe şi zona adiacentă în timpul frământărilor naţional-sociale din 1784, respectiv răscoala lui Horea. În anii 1848-1849, dar şi în timpul campaniilor antifranceze desfăşurate de monarhia habsburgică în Italia sau pe alte teatre de război.

În primele două situaţii, Regimentul 2 infanterie secuiesc de graniţă a îndeplinit şi funcţii represive la lupta românilor pentru emancipare socială şi naţională. Regimentul a fost în stare de alertă în timpul răscoalei lui Horea [5] care a determinat o serie de dezertări a unor grăniceri de origine română [6], cel puţin aşa cum rezultă din notele informative şi corespondenţa dintre regiment şi judele regal Kalnoki.

În 1848-1849, Regimentul 2 secuiesc de graniţă a purtat lupte grele atât cu trupele ruse cât şi cu Legiunea românească a Ţării Bârsei[7], componentă a castei revoluţionare româneşti de sub comanda lui Avram Iancu. Ciocniri violente între regimentul secuiesc şi unităţile româneşti soldate cu pierderi considerabile de ambele părţi au avut loc în noiembrie 1848 în vecinătatea comunei Araci: "în 29 nov, se dă o luptă între secui şi legiunea română a Ţării Bârsei, condusă de Constantin Secăreanu şi Constantin Ioan. Victoria a fost de partea secuilor. O lună mai târziu, pe vechiul loc se dă o altă luptă, de data aceasta victoria fu de parte românilor. La 2 ianuarie 1849 se încheie un tratat cunoscut sub numele de "Tratatul de la Araci", care nu a însemnat decât un armistiţiu. Secuii revin. Dintre conducătorii români din Araci, Ioan Ciucăşel este primul martir ..."

În luptele cu trupele ruse în vara anului 1849, Regimentul 2 secuiesc şi voluntari secui din zonă a suferit

înfrângeri zdrobitoare, printre conducătorii secui căzuți în apriga bătălie de la Chichiş (lângă Sf. Gheorghe), numărându-se şi Gabor Aron.

După înfrângerea revoluției (maghiare) din 1848-1849, şi desființarea Regimentului 2 secuiesc de graniță sediul comandamentului acestuia a devenit, provizoriu, comandament militar al regimului absolutist austriac fără ca localitatea Sf. Gheorghe să fi întreținut o garnizoană militară propriu zisă, excepție făcând-o - dacă se poate spune astfel - impozitele percepute populației în vederea întreținerii armatei habsburgice în general[10].

Documentele nu ne oferă evenimente militare notabile, cel puțin până în preajma primului război mondial.

Declanşarea ostilităților de către România şi desfăşurarea operațiunilor militare în zona de referință găseşte chiar oarecum nepregătite formațiunile Diviziei secuieşti vânători de frontieră, după Braşov, oraşul Sf. Gheorghe fiind al doilea oraş ca importanță eliberat de armata română.

Luate deci prin surprindere, trupele Diviziei secuieşti vânători de frontieră s-au retras, nu înainte de a lua cu sine ostatici din rândul românilor - civili din zona Sf. Gheorghe - internați în lagărul de la Sopron-Ungaria, făcând loc elementelor înaintate ale trupelor Diviziei 6 şi 8 române din Armata II respectiv IV[11].

Dacă documentele de epocă nu menționează operațiuni militare propriu-zise, în 1916 şi respectiv 1918, în afară de înaintări şi retrageri ale trupelor române respectiv austro-ungare, în schimb, în memoriile unor oameni ai locului se menționează că mulți români au trecut linia frontului (apoi cea de armistițiu) pentru a se înrola în armata română, sau participare acestora la alcătuirea gărzilor naționale române în preajmă şi după 1 Decembrie 1918: "Subsemnatul Octavian Fulea, originar din comuna Hăghig (județul Trei Scaune)... fiind informat că din partea Ministrului Apărării Naționale vi s-a cerut înaintarea de tabele cuprinzând pe foşti membrii ai

Gărzii Naţionale din Ardeal în anii 1918-1919 - ofiţeri, grade inferioare şi soldaţi - în vederea conferirii medaliei Ferdinand I, în calitatea mea de fost comandant al Gărzilor Naţionale române din comunele Hăghig, Araci, Arini, Iarăşi, Vâlcele, cu gradul de locotenent, îmi permit a vă înainta aici 5 tabele nominale în care sunt trecuţi toţi câţi au făcut parte din Gărzile naţionale din comunele sus amintite. Aceste tabele sunt scoase din arhiva fostei Gărzi naţionale din comuna Hăghig, pe care o am în păstrare de atunci, din care motiv nu mai pot şti câţi din aceştia mai sunt în viaţă.. sau cărora li s-ar fi conferit deja medalia Regele Ferdinand". Tg. Mureş, 8 oct. 1938.[12]

După actul unirii de la 1 Decembrie 1918, rolul factorului militar în oraşul de reşedinţă şi de fapt în întreg judeţul capătă cu totul alte dimensiuni. Dacă anterior datei de 1 Decembrie, armata în zona de referinţă însemna o stavilă înspre vechea Românie, după 1919 instituţiile militare au avut o contribuţie cu totul remarcabilă în unificarea administrativă deplină a ţării.

Arhivele Statului Covasna nu dispun de fonduri militare propriu-zise, excepţie făcând-o Legiunea de Jandarmi Trei Scaune, ce era corp aparte în compunerea Ministerului de Interne, cu organizare militară.

Pentru perioada interbelică, documentele emise de instituţiile militare şi civile ale oraşului relevă măsuri de consolidare a unităţii naţionale şi a apărării acesteia raportată desigur pe plan local.

Armata este prezentă deci în toate compartimentele administraţiei româneşti. Documentele ce ne stau la îndemână reflectă între altele efortul autorităţilor centrale pentru sprijinirea îndeosebi a Centrului de instrucţie a infanteriei - unul dintre cele mai importante ale Armatei - precum şi facilităţi din partea prefecturii în ce priveşte amenajarea poligoanelor de tragere[13], a terenurilor necesare pentru diverse construcţii militare[14], etc. Conlucrarea armatei cu organismul civil se reflectă între altele în corespondenţa dintre Ministerul

de război şi Primăria Sf. Gheorghe în anumite aspecte ale asigurării logistice[15]; de asemenea pentru popularizarea instituţiilor de învăţământ militare precum şi Şcoala de pilotaj Tecuci, Şcoala Navală Constanţa, Liceele militare, ş.a.[16].

De asemenea, autorităţile civile se implicau în alcătuirea evidenţelor cuprinzând cadrele de rezervă ale armatei [17], ale încorporabililor [18] la solicitarea Cercului de recrutare - Braşov care avea în atribuţie această activitate specifică în judeţul Trei Scaune.

O latură aparte o constituie angajarea organismului militar în viaţa culturală a oraşului de reşedinţă şi în general în judeţ. Ne este mai greu să comparăm numărul de acţiune de acest fel cu alte judeţe, nici chiar din Transilvania. Dar este o realitate faptul că populaţia (românească în general) din judeţ manifesta o sensibilitate aparte faţă de acestea, urmare a frustrărilor la care fusese supusă în trecutul nu prea îndepărtat şi a prestigiului de excepţie de care se bucura armata română în aceste ţinuturi.

Este cunoscut rolul pe care l-a avut ASTRA în Transilvania în emanciparea naţional - culturală a românilor. După Marea Unire unele despărţăminte s-au alcătuit şi în localităţile judeţului Trei Scaune, cu menirea de a redeştepta conştiinţa naţională în special la românii deznaţionalizaţi.

De exemplu, unul dintre primele documente ce le păstrăm privind Despărţământul Tg. Secuiesc ASTRA este o listă de subscripţii din partea Regimentului 1 Vânători "Regele Ferdinand"[19], iar primul preşedinte al despărţământului fiind colonelul Basarabescu [20].

Numeroase documente fac referiri la activităţile desfăşurate în oraş de Societatea "Cultul eroilor"[21], la manifestările comemorative dedicate războiului de reîntregire[22], la sprijinul material acordat de locuitori prin lista de subscripţii pentru susţinerea A.R.P.A. a Ligii Navale[23].

Cele relatate s-au dorit fi unele exemplificări ale prezenței militare în județ şi câteva sublinieri menționate de documente de arhivă, pentru perioada interbelică.

În contextul situației interne şi externe ale anilor 40, odată cu cedarea Ardealului de Nord ca urmare a Dictatului de la Viena, odată cu retragerea instituțiilor civile s-au retras din Sf. Gheorghe, la Braşov şi autoritățile militare româneşti sub directa supraveghere a rezidentului regal al Ținutului Bucegi, prof. Gh. Alexianu[24].

În Trei Scaune, în primele zile ale lunii septembrie 1940, administrația civilă românească a fost înlocuită cu cea militar-hortistă. Aceasta din urmă a impus drastice măsuri privind anularea realizărilor României Mari pe toate planurile, începând cu interzicerea folosirii limbă române[25], continuând cu deportarea unei părți a populației româneşti[26] şi evreieşti[27].

După 4 ani de ocupație străină, armata română, a revenit, prin luptă în oraşul Sf. Gheorghe. Documentele scot în evidență o parte din unitățile militare româneşti care au eliberat oraşul Sf. Gheorghe, la 8 sept. 1944, respectiv Batalionul 4 din Divizia 1 Munte[28], respectiv pe adevărații purtători ai steagului eliberării.

Redăm integral unul din documente deosebit de ilustrativ: "*Primăria oraşului Sf. Gheorghe, nr. 1/1944 din 10 sept. 1944. Domnule comandant, subsemnatul Sima Ilie primarul oraşului Sf. Gheorghe, vin a vă ruga să binevoiți a primi propunerea noastră şi a da aprobarea ca denumirea a trei străzi din acest oraş să fie înlocuite cu: Str. Sfânta Maria, Str. 8 septembrie 1944 şi Str. Vânătorilor. Această propunere este motivată de următoarele fapte: În ziua de 8 septembrie 1944 (Sfânta Marie Mică), Vânătorii de Munte au eliberat oraşul Sf. Gheorghe de sub ocupația străină. S-au împlinit în ziua de 8 septembrie 1944, 4 ani de când s-a semnat actul de subjugare iar la împlinirea acestor ani, oraşul este din nou sub fâlfâirea steagului românesc după grele zile de iobăgie, de*

către trupele române, vânătorii de munte care au înscris glorioase pagini în istoria Neamului Românesc.

Bazat pe cele de mai sus şi pe faptul că întreaga suflare românească din acest oraş primeşte cu plăcere această schimbare de nume a trei străzi, rămân încredinţat că veţi primi propunerea noastră, iar Domnia Voastră personal, să acceptaţi a fi cetăţean de onoare a oraşului Sf. Gheorghe unde trupele de sub comanda ce o aveţi - din dragostea lor pentru ţară - au adus eliberarea fraţilor de aici. Să trăiţi Domnule Comandant. Primar Sima Ilie. Domniei Sale, Domnului Comandant al Diviziei de Munte, Sf. Gheorghe".

Documentul poartă şi rezoluţia destinatarului: "*10 IX 1944. Se aprobă. Toate străzile vor primi numai nume româneşti luate din istoria Transilvaniei şi a neamului românesc. Cdt. Div.I.M-te Gh. Bredniceanu*".

Note

1. Documente privind istoria României din sec. XIV, seria C - Transilvania, vol. III, Bucureşti, p.152;
2. Arhivele Naţionale Covasna, fond. Scaunul Caşin, doc. nr. 2;
3. Arhivele Naţionale Covasna, fond. Scaunul Trei Scaune, doc. 47/1756;
4. Ibidem, doc. 86/1752;
5. Ibidem, fond familial Kalnoki, fasc.III, doc. 46-47/1784;
6. Ibidem, fond Scaunul Trei Scaune, doc. 1174/1804;
7. Arhivele Parohiei ortodoxe Araci;
8. C.C. Rafiroiu, "Din ţinutul săcuizat", Sibiu, 1938, pp.21-22;
9. Op. cit. p. 23;
10. Arhivele Naţionale Covasna, fond Primăria oraşului Sf. Gheorghe, seria Registre, nr. 126/1918;
11. Constantin Kirițescu, Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919, Bucureşti, 1989, pp.250-253;
12. Arhivele Naţionale Covasna, fond Prefectura judeţului Trei Scaune, doc. 18.585, 1938, p.19;
13. Arhivele Naţionale Covasna, fond Primăria oraşului Sf. Gheorghe, dos. 3564/1930, pp.1-22;
14. Ibidem, dos. 20/1934;

15. Ibidem, dos. 438/1928;
16. Ibidem, dos. 4946/1926;
17. Ibidem, dos. 361, 9336/1924;
18. Ibidem, dos. 852/1930, pp.1-27;
19. Arhivele Naţionale Covasna, fond Despărţământul Astra - Tg. Secuiesc, dos. 1/1927, p.1;
20. Ibidem, dos.2/1928, p.1;
21. Arhivele Naţionale Covasna, fond Primăria oraşului Sf. Gheorghe, dos. 9912/1934;
22. Ibidem dos. 5541/1922;
23. Arhivele Naţionale Covasna, fond Primăria oraşului Tg. Secuiesc, dos.2944/1929;
24. Arhivele Naţionale Covasna, fond Prefectura judeţului Trei Scaune, dos. 13631/1940;
25. Arhivele Naţionale Covasna, fond Primăria oraşului Sf. Gheorghe, seria II, dos. 2/1940, pp.3-89;
26. Arhivele Naţionale Covasna, fond Pretura plăşii Sf. Gheorghe, dos. 2/1940, pp.3-89;
27. Arhivele Naţionale Covasna, fond Primăria oraşului Sf. Gheorghe, dos. 24/1947,pp.3-70;
28. Arhivele Naţionale Covasna, fond Primăria oraşului Sf. Gheorghe, seria II, dos. 5/1944;
29. Ibidem dos. 1/1944.

Comunicare prezentată la Colocviul *Protejarea patrimoniului cultural naţional*, Bucureşti, 1995, sub egida M.I. - *Factorul militar în viaţa oraşelor*, Giurgiu, 1995.

III.3. Județul Trei Scaune în contextul reinstaurării administrației românești în Ardealul de Nord

Mărturii documentare

Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 a însemnat şi instaurarea instituțiilor statale româneşti în județul Trei Scaune.

Timp de 22 de ani acest spațiu de istorie tumultuoasă şi dramatică s-a integrat politico-administrativ şi cultural-spiritual la România Mare. Acest proces istoric firesc a fost brutal întrerupt de efectele Dictatului de la Viena de la 30 august 1940.

Deşi județul şi oraşul de reşedință a fost eliberat de Armata Română ceea ce a readus speranța că tragicele urmări ale ocupației străine se vor şterge treptat, în fapt administrația românească în sensul deplin al cuvântului a durat doar în intervalul sept.-nov. 1944. Nici instaurarea guvernului Petru Groza n-a putut împiedica eliminarea practic în întregime a elementului românesc din administrația județului. Se prefigura încă din noiembrie Regiunea Autonomă Maghiară, de tip stalinist, creație a P.C.R. şi MADOSZ.

Lucrarea scoate în evidență aspecte semnificative legate de aceste momente istorice prin prisma documentelor aflate la Arhivele Statului Covasna şi urmăreşte strict două perioade, cea cuprinsă între anii 1940-1944 şi cea dintre anii 1944-1945, reliefând realitatea istorică nedeformată, prezentând evenimentele din fostul județ Trei Scaune precum s-au derulat.

Pentru românii din județul Trei Scaune, Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 a constituit o adevărată renaştere națională.

Unificarea administrativă a însemnat şi crearea instituţiilor statului român de drept (Prefectură, primării, plăşi, poliţie, jandarmerie, revizorat şcolar, ş.a.). Acestea au înlesnit locuitorilor români din judeţ accesul la viaţa publică, şcolară, spirituală şi culturală, domenii inaccesibile înainte de 1 Decembrie 1918.

Documentele de epocă menţionau în acest sens: "se împlinesc în curând zece ani de la memorabila zi de 1 Decembrie, când cu toţii dintr-o frumoasă pornire spontană, la Alba Iulia, am proclamat unirea Ardealului, Banatului, Crişanei şi Maramureşului cu Patria Mamă... Cu mic cu mare, tânăr şi bătrân să ne gândim la ziua de 1 Decembrie şi să depunem jurământ că vrem o epocă luminată... o ţară cu cetăţeni mulţumiţi în hotarele ei..."[1]

"În oraşul Tg. Secuiesc, în acest centru minoritar din inima Secuimii, ca un triumf al extensiunii influenţei culturale româneşti, am înfiinţat de câteva luni Despărţământul cultural Astra... care dezvoltă o frumoasă şi rodnică activitate românească pe tărâm social şi cultural pe aceste plaiuri unde nici astăzi procesul de maghiarizare nu s-a oprit şi ne-a înstrăinat de zeci de mii de români..."[2].

Perioada interbelică a însemnat aşadar pentru populaţia românească o perioadă de emancipare social-politică şi cultural spirituală, o repunere în drepturile sale fireşti. Sub nici o formă însă nu a fost lezată demnitatea naţională a populaţiei de altă etnie şi convingere religioasă.

Judeţul Trei Scaune a constituit extremitatea sud-estică a teritoriului cedat Ungariei horthyste în urma Dictatului de la Viena, semnat prin constrângere la 30 august 1940; prin acest spaţiu realizându-se aşa numitul "intrând secuiesc" în scopul strategic de apropiere de zona industrială a oraşului Braşovului şi văii Prahovei. "Secuimea" a fost promisă solemn de Hitler şi Mussolini lui Horthy[3].

Fireşte, populaţia şi autorităţile româneşti din judeţ au fost cuprinse de îngrijorare anticipând ceea ce avea să se

întâmple. Au urmat umilitoarele zile ale pregătirii şi înfăptuirii retragerii administraţiei româneşti civile şi militare.

De pildă, primăria oraşului Sf. Gheorghe era obligată să predea cu proces-verbal toate bunurile şi instituţiile din subordine, inclusiv cele militare autorităţilor hortthyste ce şi-au făcut intrarea în judeţ în primele zile ale lunii septembrie: „Având în vedere comunicarea telefonică a domnului comandant al centrului de instrucţie Sf. Gheorghe, col. Ştefan Bardan, conform căreia primăria oraşului Sf. Gheorghe urmează să preia cazărmile, poligoanele de instrucţie şi celelalte instalaţiuni care au aparţinut centrului de instrucţie... Sunt delegaţi pentru aceasta d-nii Benedek Janos şi Godri Zoltan...[4], foşti funcţionari ai primăriei, apoi funcţionari în cadrul autorităţilor horthyste.

Braşovul a constituit primul adăpost al refugiaţilor români din judeţul Trei Scaune, statistica realizată fiind foarte riguroasă: "Domnule prefect, în conformitate cu circulara Dvs. nr. 510/1940, avem onoarea de a vă raporta următoarele în ceea ce priveşte transporturile de evacuare: în ziua de 3 septembrie s-au făcut două transporturi cu camioanele de la Sf. Gheorghe la Braşov, în ziua de 4 septembrie s-a evacuat Şcoala primară nr.1 şi primăria, la 5 septembrie s-a evacuat serviciul sanitar şi funcţionarii, primar N. Crăciun"[5].

Cu vădită îngrijorare, primarul N. Crăciun se adresa rezidentului regal al Ţinutului Bucegi: "Vă rugăm a ne comunica urgent unde sunt repartizaţi funcţionarii primăriei oraşului Sf. Gheorghe. Ce anume acte oficiale trebuie să ridicăm şi din averea imobilă ce anume trebuie să luăm. Primarul oraşului Sf. Gheorghe, N. Crăciun"[6].

Ocupaţia horthystă avea să se înstăpânească aşadar în primele zile ale lui septembrie 1940 şi avea să dureze până la 8 septembrie 1944.

Între primele măsuri instituite s-a numărat interzicerea folosirii limbii române, respectiv ordonanţa nr. 2 a comandamentului militar horthyst al oraşului: "Înştiinţare: În

termen de 8 zile toate denumirile româneşti din oraş să fie înlocuite cu denumiri maghiare. Colonel baron Gaudernak Emil, comandant militar al oraşului Sf. Gheorghe, 14 septembrie 1940" (text în limba maghiară)[7].

S-au luat apoi măsuri, executate sistematic şi meticulos, îndreptate în primul rând împotriva instituţiilor şcolare şi bisericeşti româneşti, intelectualilor şi funcţionarilor români. S-a procedat până la distrugerea unui important număr de lăcaşuri de cult odată cu expulzarea preoţilor şi învăţătorilor. Statisticile întocmite de autorităţi sunt de altfel uimitor de exacte în acest sens. Astfel, într-una dintre acestea, referitoare l plasa Sf. Gheorghe, comuna Ozun, sunt menţionate 84 de persoane expulzate, iar la rubrica observaţii sunt trecute funcţia sau pur şi simplu "mare român"[8] şi exemplele ar putea continua.

Nu numai românii au avut de suferit. Lista, cuprinzând sute de persoane, înregistrează efectele deportării evreilor din judeţ şi oraşul de reşedinţă în lagărele de exterminare, la Auschwitz îndeosebi: "Către primăria oraşului Sf. Gheorghe ... cu onoare vă rog să binevoiţi a-mi elibera un certificat din care să rezulte că la 3 mai 1944 am fost deportată împreună cu soţul meu din motive rasiale din partea autorităţilor maghiare în lagărele de concentrare germane... acesta din urmă neîntorcându-se până în prezent. Sf Gheorghe, 2.ian.1947"[9].

Documentele au fost prezentate selectiv spre ilustrarea situaţiei dramatice în care s-a aflat judeţul Trei Scaune în perioada ocupaţiei străine.

Cu atât mai mult era aşteptat momentul eliberării şi reintegrării judeţului în statul unitar naţional român.

În contextul politico-militar din vara şi toamna anului 1944, armata română a trecut la eliberarea Transilvaniei de Nord, oraşul de reşedinţă Sf. Gheorghe fiind primul oraş eliberat din teritoriul răpit prin Dictatul de la Viena.

Cu toate că în municipiu s-a ridicat prin anul 1946 monumentul ostaşilor sovietici, iar principalele artere au fost

numite “Stalin”, “Malinovski”, “Tolbuhin”, documentele scot în evidenţă pe adevăraţii eliberatori care s-au jertfit pentru anularea efectelor dureroase ale Dictatului de tristă amintire. Astfel este relevant faptul că primul document emis de primăria românească reinstalată la Sf. Gheorghe (nr. 1 din 10 septembrie 1944) este un patetic mesaj adresat comandantului Diviziei 1 Munte: “Domnule comandant, subsemnatul Sima Ilie primarul oraşului Sf. Gheorghe, vin a vă ruga să binevoiţi a primi propunerea noastră şi a da aprobarea ca denumirea a trei străzi din acest oraş să fie înlocuite cu: Str. Sfânta Maria, Str. 8 septembrie 1944 şi Str. Vânătorilor. Această propunere este motivată de următoarele fapte: *În ziua de 8 septembrie 1944 (Sfânta Marie Mică), Vânătorii de Munte au eliberat oraşul Sf. Gheorghe de sub ocupaţia străină. S-au împlinit în ziua de 8 septembrie 1944, 4 ani de când s-a semnat actul de subjugare iar la împlinirea acestor ani, oraşul este din nou sub fâlfâirea steagului românesc după grele zile de iobăgie, de către trupele române, vânătorii de munte care au înscris glorioase pagini în istoria Neamului Românesc...*”[10.]

Revenea deci administraţia românească, aşa cum a fost încă din septembrie 1944. Prefectura şi unităţile administrative din subordine încercau revenirea la firesc a vieţii politico-sociale a judeţului, fără persecuţii, fără discriminări dar cu repunerea în drepturi a celor lipsiţi de acestea. Se redeschideau şcoli, apărea din nou presa românească, se luau măsurile ce se impuneau pentru activitatea normală a spitalelor, a căilor de comunicaţii [11]. Se evaluau grelele pierderi, pagubele pricinuite de anii de ocupaţie şi război[12].

În judeţ s-au instalat însă la 1-2 zile după eliberare, autorităţile sovietice în calitate de ocupanţi. Ca în întreaga ţară, pe lângă nesocotirea autorităţilor administrative şi militare româneşti, trupele sovietice au pricinuit prin jaf noi pierderi, mult mai grele decât cele ale războiului propriu-zis[13].

De fapt, administraţia românească în sensul deplin al cuvântului a durat doar între 8-14 sept. 1944, ea nu a revenit nici la 6 martie 1945 şi nici după aceea aşa cum se va observa în continuare.

În a doua decadă lunii noiembrie, administraţia românească din Transilvania de Nord eliberată cu atâtea sacrificii, a fost desfiinţată în condiţiile cunoscute, respectiv "nemulţumirile" create de guvernele de uniune naţională Sănătescu şi Rădescu, acuzate de atitudine antisovietică, sabotarea frontului antihitlerist şi chiar "persecutarea minorităţilor naţionale" din Transilvania.

Ceea ce s-a petrecut în judeţul Trei Scaune poate fi privit ca un element oarecum particular. Sub presiunea aliatului sovietic instalat în judeţ, cu largul concurs al unor elemente horthyste readuse în fruntea administraţiei locale, autorităţile române s-au retras în localitatea Prejmer din judeţul Braşov.

În mod paradoxal, pentru judeţul Trei Scaune funcţiona o aşa zisă "prefectură populară" şi prefectura legală "în exil" în judeţul învecinat.

Pentru aceasta din urmă, arhiva nu s-a păstrat din nefericire. În schimb pentru cea "populară" din documentele de arhivă rezultă că situaţia nu s-a schimbat faţă de perioada 1940-1944. Documentele sunt redactate exclusiv în limba maghiară, puţinele documente în limba română sunt circulare emise de autorităţile de la Bucureşti, inclusiv Ministerul de Interne care de pildă solicită situaţia exerciţiului bugetar al primăriei Sf. Gheorghe pe anul 1944/1945 sau atenţiona asupra inactivităţii primăriei în legătură cu ajutorarea familiilor celor mobilizaţi pe front şi care luptau pentru eliberarea Ungariei, Cehiei, Slovaciei şi Austriei. Aceste circulare rămâneau fără răspuns, pe verso fiind menţionat *la arhivă*[14].

În această vreme formaţiuni româneşti, atâtea câte mai rămăseseră, erau dezarmate, jefuite şi umilite.

Relatări ample referitoare la aceste stări de lucru sunt cuprinse în arhiva Legiunii de Jandarmi Trei Scaune, retrasă şi aceasta la Prejmer. Astfel, un raport al acesteia cuprindea cele ce urmează: "Cu ocazia evacuării teritoriului județului... formațiunile teritoriale au fost atacate de partizani unguri... Avem alte cazuri în care subofițerii au fost dezarmați de către ruşi şi unguri, cum a fost cazul postului de la Olteni"[15].

"Constatăm prin prezentul proces-verbal, că în ziua de 14 noiembrie 1944 când evacuam postul de jandarmi Olteni, ajunşi în oraşul Sf. Gheorghe, în piața oraşului am fost baricadați de circa 50-60 de persoane civile cu banderole roşii la mână care au început a ne arunca din căruțe bagajele şi dezarma militarii"[16].

Informații cu acest conținut sunt abundente. De asemenea, autoritățile orăşeneşti aduceau acuze chiar şi armatei române învinuind-o de acțiuni de jaf pe raza localității Sf. Gheorghe[17], în realitate comandamentul militar achiziționa produse necesare trupelor române în drum spre front.

În privința tratamentului la care populația română era supusă, recurgem la un document edificator în acest sens. Când un muncitor român, angajat al primăriei Sf. Gheorghe solicita retribuția ce i se cuvenea pentru perioada septembrie-noiembrie 1944, i se răspundea textual: "vă aducem la cunoştință că salariul pretins după facerea socotelilor din partea foştilor conducători ai oraşului nu vi-l putem achita"[18], cunoscându-se faptul că în septembrie-noiembrie 1944, sub scurta administrație românească, primar fusese liberalul Eugen Sibianu, fost prefect şi preşedinte al Despărțământului Trei Scaune - ASTRA, puse apoi sub urmărire de noile autorități "populare".

Trebuie subliniat că toate acestea aveau loc sub ocrotirea comisiei militare ruse staționate în județ, militarii sovietici direct subordonați ai colonelului Sidorov, locțiitor al şefului Comisiei Aliate de Control al Armistițiului.

Este interesant de semnalat faptul că la conducerea județului se afla Uniunea Populară Maghiară, parte componentă a Frontului Național Democrat, adiacentă la platforma acestuia din sept. 1944 şi că în afară de comuniştii "internaționaliști" singurul colaborator politic al Uniunii era Frontul Plugarilor [19].

Din documentele de arhivă ce au servit ca sursă de informații nu reiese în fond nici o diferență între situația politico-administrativă a județului Trei Scaune din preajma datei de 6 martie 1945 şi după.

Cu sprijinul autorităților sovietice, aşa cum rezultă din conținutul şi forma documentelor, limba oficială nu era respectată şi precum s-a arătat nu se respectau autoritățile centrale. (formularul de proces-verbal prin care urma să se consemneze jurământul către Țară, Rege şi Constituție, nu era completat pentru luna decembrie 1944)[20].

De fapt evenimentele din martie 1945 din Bucureşti, respectiv instaurarea guvernului Petru Groza nu se regăsesc în mod aparte în documentele de arhivă păstrate, nici chiar cele ale prefecturii. În aparență acestea trecând neobservate. În schimb abundă situațiile întocmite referitoare la "bunurile ce urmează a fi trimise în U.R.S.S. pentru plata de război"[21] nu însă şi participarea la întreținerea trupelor române de pe front!

Respectând realitățile, se poate afirma că în sud-estul Transilvaniei, cu referință în județul Trei Scaune nu intră în discuție o reală "reinstaurare a administrației româneşti" în contextul condițiilor impuse de sovietici cu prilejul guvernării "democratice" începute la 6 martie. Dimpotrivă începuturile "regiunii autonome" se conturează cu toată claritatea încă din noiembrie 1944 ca preludiu a reorganizării administrative din 1951 pe baze regionale - un principiu enunțat de MADOSZ încă din perioada interbelică, adeptă a sistemului cantonal de tip elvețian[22] - o construcție opusă noțiunii de stat național unitar, indivizibil şi independent.

Note

1. Arhivele Statului Covasna, fond Astra, dos. 1/1928, f. 1.
2. Ibidem, dos. 5/1932, f. 15.
3. Valer Pop, Bătălia pentru Ardeal, Bucureşti, 1992, p.200.
4. Arhivele Statului Covasna, fond Primăria oraşului Sf. Gheorghe, dos. 7735/1940, f. 1.
5. Ibidem, dos. 7722/1940, f.1.
6. Ibidem, dos. 7600/1940.
7. Ibidem, seria II, nr. 2/1940.
8. Arhivele Statului Covasna, fond Pretura Plăşii Sf. Gheorghe, dos. 2/1940, ff. 66-69.
9. Arhivele Statului Covasna, fond Primăria oraşului Sf. Gheorghe, dos. 24/1947, f. 5.
10. Ibidem, seria II, nr. 1/1944.
11. Ibidem, dos. 3/1944, f.1.
12. Ibidem, dos. 25/1944.
13. Ibidem, dos. 30/1944, f. 1.
14. Ibidem, seria III, dos. 726/1944.
15. Arhivele Statului Covasna, fond Legiunea de Jandarmi Trei Scaune, dos. 26/1944-1945, f. 322.
16. Ibidem, f. 327.
17. Ibidem, dos. 787/1944.
18. Arhivele Statului Covasna, fond Primăria oraşului Sf. Gheorghe, dos. Acte confidenţiale/ 1944, ff.14-15.
19. Arhivele Statului Covasna, fond Primăria oraşului Sf. Gheorghe, seria III, dos. 956
20. Ibidem, dos. 265.
21. Arhivele Statului Covasna, fond Prefectura judeţului Trei Scaune
22. Racz Gy, Vincze J., Az Erdelyi magyarsag nemzeti kerdes, Cluj, 1939, pp.10-12.

Arhiva Direţiei judeţene Covasna, Dosar nr. 15/1995.

III.4. Viața politică în județul Trei Scaune în anul 1946.

Rapoarte ale legiunii de jandarmi privind desfăşurarea campaniei electorale, aprecieri şi constatări

Legiunea de Jandarmi a luat ființă în procesul de unificare administrativă a României după Marea Unire ca instituție de ordine publică cu o pondere deosebită în cadrul autorității de stat.

În perioada interbelică, Legiunea de Jandarmi şi-a îndeplinit cu profesionalism misiunile specifice, potrivit Legii de organizare şi funcționare a jandarmeriei, în slujba ordinii de stat şi de drept.

Este de relevant faptul că, aflată în slujba intereselor de stat jandarmeria, prin statutul său s-a situat în afara disputelor politice, aspect valabil şi pentru județul Trei Scaune, în perioada interbelică.

După eliberarea județului de ocupația străină în 1944, Legiunea de Jandarmi s-a numărat printre instituțiile ce urmau să restabilească autoritatea statului român în această zonă. Este ştiut faptul că reinstaurarea realei administrații româneşti în Trei Scaune a eşuat ca urmare a intervenției Comisiei Aliate (Sovietice) de Control, situație menținută şi după 6 martie 1945.

Din documentele vremii se remarcă şi în ce priveşte această componentă militară începutul deformării misiunii pentru care a fost creată printr-o politizare excesivă, începând cu instaurarea guvernării Frontului Național Democrat. Ordinele şi instrucțiunile de la eşaloanele superioare - Inspectoratul General al Jandarmeriei şi minister se referă şi la urmărirea scenei politice în ansamblu, mai ales în preajma alegerilor parlamentare din 1946, an când ministeriatul internelor a fost atribuit lui Teohari Georgescu.

Materialul de arhivă ce reflectă viaţa politică din vara-toamna anului 1946 oferă cercetătorului o posibilitatea de a remarca nu doar un şir de partide grupate în "B.D.P." şi "opoziţie", ci un spectru mult mai larg cuprinzând starea socială şi materială a populaţiei, relaţiile interetnice şi nu în ultimul rând starea de spirit din judeţ.

Rapoartele Legiunii surprind prin obiectivitate, semn că aservirea instituţiei unor scopuri politice nu se ridicase încă la cotele scontate. De aceea poate surprinde realismul unor asemenea documente cu referire la compoziţia organizaţiilor partidului comunist şi a uniunii populare maghiare precum şi atitudinea populaţiei româneşti faţă de acestea şi adeziunea ei la "partidele istorice" - ţărănist şi liberal. Pe de altă parte sunt relatate posibilităţile materiale şi de altă natură de care se bucura propaganda electorală a B.P.D. comparativ cu permanenta urmărire a activităţii partidelor "istorice" etichetate drept "reacţionare" în ordinele provenite de la eşaloanele superioare, dar mai puţin în rapoartele întocmite.

În judeţul Trei Scaune activau: P.C.R., Frontul Plugarilor şi Uniunea Populară Maghiară, grupate în blocul Partidelor Democrate şi-sporadic-Partidul Naţional Ţărănesc şi Partidul Naţional Liberal.

Legiunii de Jandarmi îi revenea deci ingrata misiune de a se implica în urmărirea desfăşurării campaniei electorale.

Vom cita în acest context o serie de izvoare surprinzător de relevante pentru momentul istoric pentru care au fost create:

"Inspectoratul general al Jandarmeriei, confidenţial personal. Ordin circular nr. 37.026 din 14 august 1946. Bucureşti

Din informaţiile receptate din numeroase puncte ale ţării, se constată ca o primă consecinţă a perioadei premergătoare alegerilor, agitaţiuni în rândurile populaţiei rurale, rezultantă directă a propagandei elementelor

reacționare încadrate în partidele istorice şi alte organizații subversive.

Jandarmeria, care este responsabilă ordinei şi siguranței pe teritoriul rural, are obligațiunea legală să intervină din timp pentru menținerea liniştei în teritoriu.

În acest scop, Inspectorii şi Comandanții de Legiuni personal şi prin organele subalterne, vor lua imediat următoarele măsuri:

1. Fiecare Inspector şi Comandant de legiune se va orienta direct pentru a cunoaşte starea de spirit a populației rurale şi atitudinea ei în legătură cu apropiatele alegeri stabilind următoarele concluziuni:

a) În ce măsură activează partidele din F.N.D. şi cele din opoziție pentru reuşita lor în alegeri;
b) Care este priza în rândul maselor populare a Programului Platformă a Partidelor Democrate față de programele afişate de opoziție;
c) Pe ce se poate conta sigur în reuşita alegerilor şi care sunt regiunile şi localitățile unde reuşita în alegeri a B.P.D. nu se întrevede;
d) Ce măsuri urmează a se aplica pentru canalizarea maselor populare în rezervă pe linia democrată a F.N.D.;

2. Se vor stabili precis mijloacele de acțiune utilizate de opoziție şi îndeosebi dacă se confirmă faptul că opoziția îşi organizează echipe înarmate sau neînarmate sub diferite pretexte (...)

Inspector General al Jandarmeriei
General de C.A. Anton
Directorul Siguranței şi Ordinii Publice
Colonel N. Stoicescu"[1]

Conformându-se acestui ordin, rapoartele Legiunii de Jandarmi Trei Scaune dau răspuns fiecărui punct din cuprins:
"Legiunea de Jandarmi Trei Scaune
Bir. Poliției

Dare de seamă asupra situației politice - 29 aug. 1946

În general starea de spirit a populației pe raza acestei regiuni (Trei Scaune -n.n.) este liniştită, iar situația politică în legătură cu apropiatele alegeri evoluează normal, fără incidente importante.

Partidele din F.N.D. activează intens prin propaganda ce o desfăşoară atât prin adunări publice, echipe de propagandă cât şi prin răspândire de manifeste şi prin orice ocazie.

În ceea ce priveşte opoziția face o propagandă foarte slabă limitându-se la manifestațiuni de la om la om, iar în câteva localități s-au afişat manifeste şi lozinci ale partidelor istorice...O comparație în ceea ce a realizat B.P.D. şi partidele din opoziție nu se poate face întrucât partidele opoziției nu au răspândit propriu zis programele lor în raza acestui județ.... În comunele cu populație românească este necesar a se trimite echipe de propagandă de la centru, români, întrucât actualele echipe de propagandă ale Blocului Partidelor Democratice din acest județ sunt formate din unguri... În comunele cu populație maghiară e necesar a se verifica dacă conducătorii locali ai Uniunii Populare Maghiare sunt loiali B.P.D. ...
Comandantul Legiunii Maior (...)"[2]

"*Legiunea de Jandarmi Trei Scaune*
Dare de seamă asupra situației politice - 16 aug. 1946

Nu se poate face de pe acum o apreciere justă cu privire la ce se poate conta în reuşita alegerilor. Credem totuşi că se poate conta în reuşita alegerilor. Credem totuşi că reuşita va fi a B.P.D., iar localități unde se poate conta pe ceva din partea partidelor din opoziție ar fi Ormeniş, unde preotul şi învățătorul au fost manişti, Aita Seacă, Aita Medie, Belin şi Aita Mare, unde se poate ca opoziția să conteze pe ceva voturi pe considerațiunea că sunt foşti refugiați români ce au avut de suferit din partea ungurilor... Un pericol în

mijlocul populației de la sate sunt foştii prizonieri care se înapoiază din U.R.S.S., ce vorbesc față de intimii lor că au trăi foarte rău şi acum refuză să se integreze în partidele de stânga... Rămâne a se vedea care este atitudinea celor încadrați în U.P.M. pentru că sunt zvonuri că se intenționează formarea unui partid maghiar şi că foarte multă populație din aceştia se va reține de la vot.

Comandantul Legiunii Maior(...)"[3]

"*Legiunea de Jandarmi Trei Scaune*
Sectorul Ozun
Dare de seamă asupra situației politice-august 1946

În ce priveşte partidul comunist, acesta va activa cum trebuie dar are printre membrii lui şi oameni care s-au înscris numai pentru a scăpa de răspunderea faptelor ce le-au săvârşit în timpul ocupației maghiare şi care în ascuns desfăşoară o politică şovină dintre cele mai înfocate, iar majoritatea populației maghiare nutreşte aceleaşi sentimente şi nu vrea să declare nimic.

Comandant sector
Slt. (...)"[4]

"*Legiunea de Jandarmi Trei Scaune*
Dare de seamă asupra situației politice - 16 aug. 1946
Confidențial

În ziua de 8 septembrie 1946 a avut loc primul congres al Frontului Plugarilor din Jud. Trei Scaune în or. Sf. Gheorghe unde au luat parte delegații frontului din toate comunele cu populație românească şi mixtă precum Iarăş, Vâlcele, Brețcu, Lunca Câlnicului, Băcel, Arin, Zagon, Comolău, Dobolii de Jos şi Arcuş, precum şi o mare parte din populația oraşului Sf. Gheorghe. Adunarea a avut loc în Piața Libertății unde a vorbit Dl. Ministru Zăroni despre înfăptuirile Guvernului Democratic. Manifestarea a decurs în liniște... În ce priveşte programele opoziției, ele nu sunt afişate până în

prezent aşa încât nu se poate vorbi de o comparaţie între ce a realizat B.P.D. şi partidele de opoziţie.
Comandantul Legiunii
Maior (...)"[5]

"*Legiunea de Jandarmi Trei Scaune*
Dare de seamă din 14 septembrie 1946

Partidul comunist a avut şedinţe în toate comunele prin comitetele de plasă în ziua de 11 sept. 1946, delegaţi ai partidului comunist din Tg. Mureş au ţinut o conferinţă în comuna Băţanii Mari unde au luat parte circa 30 de persoane. U.P.M. a ţinut întruniri în ziua de 9 sept. 1946 în comuna Micloşoara, unde a luat parte un număr restrâns de membrii...Localităţile unde nu se întrevede reuşita în alegeri pentru guvern sunt: Lunca Câlnicului, Băcel, Vâlcele, şi Covasna (sectorul Voineşti) - în acestea a prins mult propaganda manistă. Propaganda opoziţiei se bazează mai mult pe problema reprezentării elementului românesc la conducerea comunelor plăşilor şi judeţului unde, spun ei, totul este condus numai de unguri. A început de asemenea să arate în propaganda pe care o face că în listele Blocului Partidelor Democrate pentru alegerile parlamentare sunt numai unguri, la U.P.M. La partidul comunist şi la partidul social democrat sunt numai unguri şi un singur român reprezentând Frontul Plugarilor.

Comandant
Maior (...)"[6]

"Sectorul Jandarmi Covasna
Către
Legiunea de Jandarmi Trei Scaune

În acest teritoriu (judeţul Trei Scaune - n.n.) având în vedere că românii sunt în minoritate, reuşita Blocului Partidelor Democratice este sigură... Opoziţia acţionează pe ascuns şi aceste partide (simpatizanţ i -n.n.) sunt numai în

comunele locuite de români... În Voineşti -Covasna toţi locuitorii sunt manişti. Chiar şi unii conducători ai Frontului Plugarilor simpatizează pe Maniu... Românii speră că aceste partide le va face dreptatea ce pretind că o au.

Şef sector

Plutonier Maior (...)"[7]

"*Legiunea de Jandrami Trei Scaune*
Sectorul Baraolt

În comuna Aita medie, la 4 septembrie 1946 a fost o întrunire a Frontului Plugarilor vorbind Dl. Inspector Şcolar Vasilescu din Sf. Gheorghe la un foarte mic număr de locuitori... În rândurile populaţiei din această plasă (Baraolt - n.n.) nu se poate face de pe acum un bilanţ în vederea alegerilor, însă membrii înscrişi în B.P.D. sunt foarte puţini, iar populaţia maghiară este încadrată în U.P.M. ... Ca măsuri de aplicat în această regiune pentru canalizarea maselor pe o linie democrată este ca să se facă o curăţenie de elementele şovine şi necinstite încadrate în partidul comunist în special ... Dacă se va reuşi ca guvernul să atragă de partea sa prin voturi populaţia maghiară, atunci reuşita alegerilor în această zonă este sigură.

Facem aceste precizări deoarece se zvoneşte cu toată precauţiunea că U.P.M. s-a alăturat reacţiunei, fiind nemulţumită de atitudinea partidului comunist unde s-au încadrat prea mulţi dintre fascişti (hoţi, nilaşi, imredi) ... Echipe înarmate ale opoziţiei nu am identificat.

Comandant sector

Plut. Maj.(...)"[8]

"*Legiunea de Jandarmi Trei Scaune-Postul Olteni*
Dare de seamă asupra stării de spirit a populaţiei rurale şi activitatea ei în legătură cu apropiatele alegeri.

... Populaţia nu are cunoştinţă şi nu este convinsă pe deplin de programul platformei decât foarte sumar. În special

maghiarii şovini stau ... sub rezerva scopului urmărit ce se va realiza mai târziu ...

Populaţia din comuna Zălan are o oarecare teamă de P.C. pe chestiunea procedurii brutale ce a folosit-o în primăvara anului 1945 când internase în lagăr mai multe persoane nevinovate. În prezent populaţia nu are înclinaţiuni nici la dreapta nici la stânga, părând a avea teamă de partidul comunist.

Şeful postului Jandarmi Olteni
Plut. Maj. s.s."[9]

"*Legiunea de Jandarmi Trei Scaune*
Postul de Jandarmi Micfalău
Dare de seamă întocmită cf. Ord. Nr. 75/S/1946 al Insp. Jand. Braşov cu privire la situaţia politică.

... Comuna Micfalău cu populaţie Maghiară şi Română este încadrată în partidul comunist, Frontul Plugarilor şi U.P.M., restul partidelor nu au organizaţii - Partidul Ţărănist (Maniu) şi Liberal (Brătianu).

Din organizaţiile F.N.D. activează mai intens U.P.M. care într-o bună măsură denaturează latura politică democrată transportând-o într-o acţiune şovină reacţionară care determină populaţia în general să abţină de la manifestaţii. În comuna Bicsad U.P.M. manevrează tineretul în direcţia şovinismului reacţionar cu tendinţe revizioniste în timp ce vârstnicii se abţin de la aceste acţiuni făţişe lucrând pe ascuns în aceeaşi direcţie... Frontul Plugarilor are încadraţi pe români... Se poate conta pe 9% din gruparea comunistă şi Frontul Plugarilor, restul - din U.P.M. ... Ca măsuri ce urmează a se aplica-restrângerea libertăţilor acordate organizaţiunilor U.P.M. prin excluderea celor ce denaturează politica democrată... Opoziţia nu are înfiinţate organizaţii locale...

Şeful postului Micfalău
Plutonier (...)"[10]

"*Secția Jandarmi Ozun către*
Legiunea de Jandarmi Trei Scaune-Biroul Poliției
F.F. Urgent

... Partidul comunist din comuna Ozun, o dată pe săptămână ține adunări la reşedință cu care ocazie dă îndrumări de felul cum trebuie făcută propaganda la sate... Frontul Plugarilor la fel, activează în fiecare comună prin adunări... Partidul Social Democrat nu are prea mulți aderenți în raza sectorului, totuşi aceşti câțiva activează pentru reuşita guvernului ...

... Nu se poate conta pe reuşita guvernului în comuna Lunca Câlnicului, Băcel şi o parte din comuna Dobolii de Jos unde majoritatea populației este manistă şi brătienistă... Maşini cu propagandişti din partea partidelor de opoziție trec prin localitățile unde nu sunt posturi de jandarmi strigând "Trăiască Iuliu Maniu", "Trăiască Partidul Național Țărănesc".

... Sindicatele muncitoreşti nu activează în direcția politică ocupându-se numai de revendicările muncitoreşti. Apărarea patriotică nu activează cu nimic, la fel şi Uniunea femeilor antifasciste. Frontul Unic Muncitoresc activează prin echipe de propagandă şi manifestări cu caracter politic. ARLUS activează prin şedințele ținute în care sunt expuse realizările Guvernului... Preşedintele U.P.M. cu ocazia întrunirilor ce le prezidează aminteşte încontinuu populației maghiare că nu trebuie să uite că majoritatea populației din Ardeal sunt unguri şi deci odată şi odată tot se va face dreptate Ungariei... În principiu este de acord cu programul B.P.D. ...

Comandantul sectorului de jandarmi Ozun
Plut. Maj.(...)"[11]

"*Sectorul de jandarmi Sf. Gheorghe*
Către

Legiunea de Jandarmi Trei Scaune
F. Urgent

... Neînțelegeri în organizațiile politice în raza satului Olteni sunt provocate pe motivul că şeful partidului comunist şi anume..., a amenințat că în preajma alegerilor vreo cinci persoane din comună vor fi arestate. În comuna Bodoc şeful partidului comunist organizează adunări în contra autorităților comunale. Pentru aceasta este urât de populație deoarece provoacă neînțelegeri şi spaimă...

Comandantul sectorului
Plut.Maj. (...)"[12]

"*Sectorul de jandarmi Covasna*
Dare de seamă cf. Ord. 6945/1946 al Legiunii

... Partidele din B.P.D. activează intens în vederea alegerilor şi se bucură de încredere, în special U.P.M. este cea mai activă... Se poate conta pe reuşita în alegeri a B.P.D. ... Ca simpatie, U.P.M. este pe primul loc fiind o organizație pur maghiară ... Opoziția nu a organizat echipe înarmate.

Comandant sector
Plut. Maj. (...)"[13]

"*Legiunea de Jandarmi Trei Scaune*
Biroul Poliției şi Siguranței
Dare de seamă asupra situației politice

... La 15 septembrie, Frontul Plugarilor a ținut o adunare la Zăbala, iar la 20 septembrie U.P. Maghiară la Belin.

În afară de adunările de mai sus s-au ținut două şedințe la Prefectura Județului Trei Scaune, în Sf. Gheorghe, la care au luat parte autoritățile administrative, subofițerii de la legiune, comandanții de sectoare, când s-au pus bazele secției militare a ARLUS.

Opoziția nu şi-a evidențiat cu nimic existența. Au luat ființă casele alegătorilor în majoritatea localităților ...

Adeziunea la Programul-Platformă este tot mai numeroasă. Populația, în special maghiară, își manifestă speranța în reuşita în alegeri a B.P.D. Mai greu convinsă este populația românească din unele localități unde procentul pentru B.N.D. este mult sub 50%, restul trecând la PNL şi PNȚ (Brătianu şi Maniu) ... În B.N.D., grupul cel mai puternic este format din U.P.M., comuniști şi mai puțin Frontul Plugarilor. Opoziția rămâne mai puternică în unele localități cu populație românească...

Comandantul Legiunii
Maior (...)"[14]

"*Sectorul de Jandarmi Baraolt*
Către, Legiunea de Jandarmi Trei Scaune

... La 22 septembrie, în comuna Baraolt a avut loc o întrunire politică unde au participat toți şefii şi reprezentanții partidelor din B.P.D.: Frontul Plugarilor, Partidul Comunist, Partidul Social Democrat şi U.P.M. În masele populare programul-platformă al B.P.D. este acum bine cunoscut şi este primit cu multă simpatie ... Regiuni şi localități unde nu s-ar întrevede reuşita în alegeri a Guvernului nu avem, doar bănuiala că în comunele unde sunt puțini români cum este Ormeniş, Aita Seacă, Aita Medie şi Belin, aceştia ar opta să voteze cu unul dintre partidele opoziției ... sunt de asemenea zvonuri că în U.P.M. sunt înscrişi reacționari şi revizioniști... cu sentimente antiromâneşti care, în 1944, ca voluntari ai Hitleriştilor au tras cu mitraliera împotriva trupelor române şi sovietice ... De la astfel de organizație ne putem aştepta oricând la întorsături politice surprinzătoare...

... Echipe înarmate opoziția nu are. Între membrii Frontului Plugarilor sunt mulți care privesc cu simpatie partidele istorice ...

Comandant sector
Plut. Maj. (...)"[15]

"*Legiunea de Jandarmi Trei Scaune*
Dare de seamă asupra situației politice în județul Trei Scaune-octombrie 1946

... Platforma program a B.P.D. continuă să fie explicată alegătorilor de conducătorii organizațiilor locale ... Localitățile în care se poate presupune că B.P.D. nu va avea peste 50% din voturi sunt cele cu populație românească unde opoziția va avea mai multe simpatii.

... În sânul U.P.M. se zvoneşte că ar fi vorba de o ruptură care ar urma să creeze o nouă fracțiune, aceea a ungurilor, care nefiind de acord cu conducerea oficială a U.P.M. s-ar organiza sub denumirea de "Partidul Social Maghiar", cu înclinații spre opoziție. Aceste zvonuri deocamdată nu s-au concretizat.

... Populația din județe se observă a înclina ca simpatie față de U.P.M., Frontul Plugarilor şi Partidul Social Democrat. Partidele de opoziție sunt aproape inexistente cu excepția unei propagande reduse de la om la om şi aceasta numai în comunele cu populație românească ... După cum se prezintă situația în prezent, în alegeri reuşita deplină o va avea B.N.D.

Comandantul Legiunii
Maior(...)"[16]

"*Sectorul de Jandarmi Covasna*
Către,
Legiunea de Jandarmi Trei Scaune

Este cert că populația, în majoritatea ei de pe raza acestui sector este de origine maghiară şi prevăzătoare pentru viitor, mai ales dacă se ține seama de neajunsurile făcute românilor în timpul ocupației ştie că numai B.P.D. le poate garanta drepturile ca cetățeni liberi şi ca atare este hotărâtă să voteze cu partidele din B.P.D.

... Legea electorală nu o comentează nimeni din populația rurală, mai ales că pătura de jos este în necunoştinţă de cauză...

... Conferința de la Paris se comentează astfel: Ungurii care formează majoritatea locuitorilor vorbesc că, deşi Ardealul a rămas al României, aceasta e nesigură căci încă nu s-a încheiat conferința de pace. Marile națiuni nu se înțeleg, un război trebuie neapărat să sosească şi ca atare Ardealul tot nu va rămâne al României. Populația nu se fereşte a vorbi despre un inevitabil război iar România va fi ocupată de Rusia. Mulți români vorbesc că alegerile se vor face numai atunci când ruşii vor ordona...

Comandant sector
Plut. Maj. (...)"[17]

"*Sectorul de Jandarmi Covasna*
Către,
Legiunea de Jandarmi Trei Scaune
Bir. Poliției

... Platforma B.P.D. este bine primită de populație. U.P.M. a început să facă opinie separată, în raza sectorului s-a observat că se face mare propagandă dorind să meargă pe liste separate. Prin aceasta arată populației maghiare că ei nu îi trebuie nici un partid în afară de conducere şi de o administrație maghiară totală. Ea speră că prin aceasta să amelioreze situația Transilvaniei ca urmare a pierderii ei de către Ungaria.

... Se poate sconta în reuşita alegerilor pe întreaga populație de pe raza acestui sector dacă U.P.M. nu va ieşi din B.N.D. formând un partid separat. U.P.M. este cel mai activ partid şi de ea depinde reuşita în alegeri a Guvernului.

Comandant sector
Plut. Maj. (...)"[18]

"*Secția de Jandarmi Ozun -23 oct. 1946*

Către, Legiunea de Jandarmi Trei Scaune

... Platforma Program a Blocului Partidelor Democrate a prins destul de bine în masele populației mai puțin în localități ca Lunca Câlnicului şi Băcel care încă nu s-a încadrat pe linia democrată a Guvernului. În acestea nu se întrevede reuşita în alegeri, fiind comune pur româneşti. Ele aşteaptă din partea Guvernului mai mult ajutor material.

... Opoziția lui Maniu şi Brătianu se manifestă prin echipe ce colindă cu maşinile comunele în timpul nopții afişând lozinci şi manifeste insultătoare la adresa Guvernului ca "Trăiască Maniu", "Jos Groza şi comuniştii".

... Astfel, Partidele din B.P.D. acționează în mod intens şi fățiş ... În comune a fost sărbătorită cu mult fast ziua ARLUS-ului.

Comandant sector
Plut. Maj.(...)"[19]

"*Legiunea de Jandarmi Trei Scaune*
Dare de seamă cu privire la situația politică-8 noiembrie

... Toate partidele B.P.D. activează în mod legal şi cu real folos pentru reuşita în alegeri. Se poate conta sigur pe reuşita în alegeri a U.P.M., după care urmează P.C.R., Partidul Social Democrat şi Frontul Plugarilor.

... Regiuni unde Guvernul nu ar reuşi în alegeri sunt numai comunele cu populație românească unde trebuie să se facă mai multă propagandă din partea B.P.D.

... Partidele de opoziție nu au sedii, propaganda lor se face de la om la om... În general situația politică pe raza acestei regiuni este favorabilă Blocului Partidelor Democratice.

Comandantul Legiunii
Maior (...)"[20]

"*Comandamentul Unic al Județului Trei Scaune*

Nr. 29 din 18 noiembrie 1946
Către,
Legiunea de Jandarmi

Cu onoare vi se trimite Ordinul nr. 39250 din 18 noiembrie 1946 al Ministerului de Interne de care veți lua cunoştiință şi dispune executarea întocmai considerând că din momentul de față organele din subordine se consideră mobilizate pentru ca alături de forțele democratice să apere libertățile şi regimul democratic.

Comandamentul Unic Trei Scaune
Prefect (...).
Copie Nr. 38250 din 18 noiembrie 1946

Urmare ordinului circular nr. 39250 de astăzi transmis comandamentelor regionale, se atrage atenția că în diferitele părți ale țării elementele reacționare din partidele istorice, în urma directivelor primite, sub pretextul neprimirii certificatelor de alegător s-au dedat la acte de agresiuni şi tulburarea ordinii. Cu această ocaziune, autoritățile jandarmereşti cât şi cele administrative nu au avut o atitudine fermă şi hotărâtă ceea ce conduce la realizarea planurilor reacțiunii de a tulbura ordinea pe timpul alegerilor. Se atrage din nou atenția cu toată insistența asupra datoriei pe care o au organele judecătoreşti şi polițieneşti precum şi cele administrative de a păstra ordinea şi de a lovi fără cruțare pe toți care încearcă să tulbure ordinea publică. Nu se va avea menajamente pentru acei care încalcă legile țării şi vor să creeze în acest mod complicații serioase. Autoritatea va fi păstrată neştirbită şi făcută simțită în orice împrejurare. Cu începere din acest moment organele de ordine se consideră mobilizate pentru ca alături de forțele democratice să apere libertățile şi regimul democratic.

Ministerul Afacerilor Interne
Teohari Georgescu"[21]

Câteva concluzii se impun. În primul rând este de evidenţiat prestigiul de care se bucurau Partidul Naţional Liberal şi Partidul Naţional Ţărănesc în rândul electoratului românesc. Cele două partide s-au situat în fruntea acţiunilor politice pentru făurirea statului naţional unitar român, a unificării administrative şi a reformelor democratice. În Transilvania cel puţin, P.N.Ţ., Iuliu Maniu în speţă, s-a bucurat de un respect deosebit cu atât mai mult, cu cât după Marea Unire românii ardeleni au cunoscut libertăţile democratice fireşti, readuşi fiind la sentimentul că vieţuiesc în propria ţară, la demnitatea umană şi naţională. Dimpotrivă, după 1944, când partidul comunist reintra în legalitate, datorită componenţei eterogene şi a politicii antinaţionale, în spiritul "internaţionalismului proletar", a imitării sistemului stalinist în contextul servilismului faţă de ocupanţii sovietici (cu acordul tacit al aliaţilor occidentali), aici s-au înregimentat o serie de elemente antistatale şi antiromâneşti.

Nu avem temeiuri să privim cu îndoială veridicitatea datelor din rapoartele legiunii de jandarmi, chiar dacă ele cuprind exagerări de felul "Programul-Platformă al B.P.D. este bine văzut de populaţie" căci în alte materiale se precizează că "Legea electorală nu este cunoscută de populaţie!"

Mai mult chiar, surprinde realismul cu care sunt consemnate datele fundamentale ale problemei în condiţiile regimului de ocupaţie în care guvernarea instaurată la 6 martie 1945 manifesta sub presiuni din exterior o asemenea politică prin care instituţii fundamentale ale statului democratic, de drept, deveneau instrumente ale regimului totalitar de tristă amintire a anilor ´50 cu dureroase şi îndelungi consecinţe.

Epurată treptat de cadrele cele mai competente devotate spiritului de drept (printre care şi generalul Constantin Anton), jandarmeria, cu remarcabile tradiţii istorice, a fost de altfel desfiinţată temporar spre finele anului 1948.

Note

1. Arhivele Naționale Covasna, *Fond Legiunea de Jandarmi Trei Scaune* ,dosar 188/1946, ff. 197-198.
2. *Ibidem,* f. 245
3. *Ibidem,* f. 259.
4. *Ibidem,* f. 265
5. *Ibidem,* f. 262.
6. *Ibidem,* f. 266
7. *Ibidem* ,f. 269
8. *Ibidem*, f. 271.
9. *Ibidem*, f. 272.
10. *Ibidem* ,f. 273.
11. *Ibidem,* f. 299
12. *Ibidem,* f. 304.
13. *Ibidem,* f. 336.
14. *Ibidem,* f. 347.
15. *Ibidem,* f. 351.
16. *Ibidem,* f. 361.
17. *Ibidem,* f. 373.
18. *Ibidem,* f. 358.
19. *Ibidem,* ff. 413/414.
20. *Ibidem,* f. 425.
21. *Ibidem* ,f. 441.

ANGVSTIA, nr.2, Sfântu Gheorghe, 1997, p. 309-320

III.5. Unitate de spirit şi cultură

Astra - Despărţământul Târgu Secuiesc

Despre rolul excepţional pe care l-a avut în existenţa sa Asociaţia Transilvană pentru literatura şi cultura poporului român, fondată în 1861, vom vorbi cu alt prilej. Menţionăm doar că a constituit forma specific inteligentă de promovare a aspiraţiilor de libertate, de demnitate a românilor din pătimita Transilvanie de până la Marea Unire, prin gândire, prin spirit şi cultură, prin condei.

La această uriaşă dimensiune valorică, la o anumită scară specifică s-a raportat emoţionant pentru cei ce-i cunosc existenţa din nefericire trecătoare prin conjunctură istorică, ASTRA - Despărţământul Târgu Secuiesc.

El a vieţuit în oraşul din nord-estul judeţului nostru în intervalul dintre deceniile trei-patru, dispărând în tragicul an 1940.

Din puţinele documente ce ne stau la îndemână reiese elementul esenţial ce definea această mişcare şi anume promovarea în zonă a culturii şi spiritualităţii noastre, acolo unde până la Marea Unire instituţiile de cultură românească erau ca şi inexistente (şcoli, biblioteci, cămine şi cercuri culturale ş.a.).

ASTRA Târgu Secuiesc rămâne pentru contemporani o emoţionantă pildă de dăruire şi entuziasm demnă de toată considerația pentru ca în "comuna urbană Târgu Secuiesc" să pătrundă slova lui Alexandri şi Eminescu, Coşbuc şi Goga, acordurile Baladei lui Porumbescu şi Rapsodiei lui Enescu, cartea românească în biblioteci şi şcoli, conştiinţa românească.

De această veritabilă renaştere se leagă numele colonelului Victor Basarabescu, al doctorului Valeriu V. Bidu, al preotului Ioan Rafiroiu.

"Nutrim nădejdi că Dumneavostră în colaborare cu intelectualii cari s-au înregimentat în slujba nobilă şi atât de necesară pentru promovarea culturii poporului nostru, mai ales în secuime, veţi izbândi în intenţiile frumoase ale Dumneavoastră", transmitea vicepreşedintele Astrei Sibiu, Nicolae Togan, celor din Târgu Secuiesc.

Profesorii şi învăţătorii, preoţii, funcţionarii au constituit structura ASTREI. Ei s-au bucurat de sprijinul material, şi deloc de neglijat şi cel moral, al administraţiei, al armatei. O filă îngălbenită din 1927, ne arată că ofiţerii Regimentului I Vânători Regele Ferdinand donau Astrei Târgu Secuiesc suma de 1700 de lei.

1 Decembrie era şi ziua Astrei, "zi în care îndeosebi noi, Românii sântem datori să prăznuim cu tot fastul şi cu întreg sufletul nostru de cetăţeni oneşti însemnătatea marelui eveniment, unirea pe veci a Ardealului, Banatului, Crişanei şi Maramureşului cu Patria-mamă, înfăptuită în Alba Iulia la 1 Decembrie 1918", se arată în alt mesaj sibian către Astra Târgu Secuiesc.

Într-o scrisoare către Stelian Popescu, directorul ziarului "Universul", Valeriu Bidu, preşedintele Astrei Târgu Secuiesc îi transmitea că "românii din Târgu Secuiesc, organizaţi în oastea cultural-naţională a Astrei, răspund cu însufleţire la apelul de mobilizare a conştiinţei naţionale".

Astra Târgu Secuiesc a oferit şi un liant permanent, de fapt pe tărâm naţional între zonă, judeţ şi ţara întreagă, cu instituţiile sale de cultură, nu mai puţin cu Astra basarabeană din Chişinău.

Astra Târgu Secuiesc şi-a adus contribuţia, deloc modestă, la consolidarea Marii Uniri prin ceea ce are specific orice popor - unitatea sa de spiritualitate, de cultură.

Cuvântul Nou, anul IV, nr. 788, 23.01.1993, p. 4

III.6. La înălțimea misiunii. Preotul Ioan Rafiroiu

(Inedit, pagini de arhivă)

S-a publicat până acum un număr de materiale, îndeosebi cu referire la activitate ASTREI, în care numele preotului protopop Ioan Rafiroiu figura la loc de cinste. De numele său sunt legate năzuințele, împlinirile, speranțele comunității româneşti din zona Tg. Secuiesc pe calea renaşterii spirituale şi culturale după Marea Unire de la 1918. Suflet al mişcării ASTREI din Tg. Secuiesc şi de fapt din întreg județul Trei Scaune, Ioan Rafiroiu rămâne pentru posteritate o personalitate de marcă a istoriei contemporane a comunității româneşti din această zonă.

În activitatea arhivistică curentă, ne-a fost dat să descoperim un document cu referire la cele de mai sus, motiv pentru care încercăm să-l valorificăm, îndrăznind totodată să-l considerăm ca inedit.

Este vorba de ciorna - foarte meticulos şi îngrijit redactată - a unei adrese către prefectură şi a unei circulare către preoțimea din tractul Oituz, prin care Ioan Rafiroiu îşi mărturiseşte simțirea ce-o trăieşte în calitatea sa de protopop: "*Mult stimate D-le Prefect! Numit fiind protopop al tractului Oituz(...) vă rog cu această ocazie ca atât Dv. Cât şi urmaşii Dv. În scaunul de prefect să ne dați tot sprijinul (...) ca şi până acum, ca împreună cu preoțimea română a județului, cu mâna de români din administrația județului de sub ordinele Dv. să putem (...) asigur elementului românesc ceea ce i se cuvine, după un trecut atât de necăjit...*"

Prefectul județului (Dr. V. Rauca Răuceanu - n.n.) era pus în cunoştință asupra conținutului mesajului către preoțimea română: "*... Mă adresez cucerniciilor voastre, preoțimei tractului Oituz pentru a vă cere tot concursul în*

munca comună pentru înaintarea şi ridicarea noului tract la faima neamului ce-l poartă împrumutat de la eroismul soldatului român ce a luptat în străbuna vale a Oituzului pentru întregirea neamului într-o singură ţară. PE AICI NU SE TRECE a spus soldatul român puhoaielor barbare ce ne copleşiseră ţara şi această zestre ne-a lăsat-o nouă moştenire - în timp de pace - preoţimei şi dăscălimei române...

Avem datoria să o cultivăm cu aceeaşi dragoste de neam, biserică şcoală şi toate comorile neamului, ca şi înaintaşii noştri, iar ţării să-i dăm în caz de nevoie pe acelaşi soldat oţelit la Oituz şi Mărăşesti".

În finalul manuscrisului, convins fiind de importanţa covârşitoare a bisericii şi şcolii în propăşirea neamului, Ioan Rafiroiu îşi exprimă speranţa că va ajunge la "*o mulţumire sufletească pentru noi, o bucurie pentru mai marii noştri şi o împlinire a datoriei pentru poporul păstorit care prin înţeleaptă conducere este însuşi sufletul nostru*."

Documentul rămâne o impresionantă mărturie a dăruirii cu care părintele Ioan Rafiroiu s-a consacrat misiunii de preot şi dascăl în slujba neamului său pe care l-a slujit fără preget situându-se la înălţimea datoriei sale sfinte.

Arhiva Direcţiei Judeţene Covasna a Arhivelor Naţionale, Dos. 15/1993

III. 7. Şcoala şi cercurile culturale în județul Trei Scaune

File de arhivă

Am urmărit cu oarecare insistență problematica culturii româneşti în Trei Scaune atestată documentar. Fie că descoperim fie că "redescoperim" materialele relevante, punerea lor în valoare a devenit pentru Arhivele Statului Covasna o preocupare curentă cu atât mai mult cu cât datele şi informațiile publicate comportă şi o oarecare notă de inedit.

Astfel o serie de documente purtând antetul **Revizoratul şcolar al județului Trei Scaune** sau al **Asociației învățătorilor din județul Trei Scaune** ne oferă un tablou destul de amplu al cercurilor culturale din județ, programul acestora precum şi o evidență a celor ce le organizau şi conduceau: învățători, profesori, preoți, medici, jurişti.

În mod remarcabil asemenea cercuri îşi desfăşurau activitatea în şcoli, în cele aproape o sută de unități şcolare din toate localitățile județului - oraşe, comune, sate.

Parcurgerea acestor file oferă o dată în plus regăsirea unor personalități deja cunoscute ca de pildă Valeriu V. Bidu (ce atestă implicarea intensă a instituției prefecturii în viața socio-culturală a județului), Ioan Rafiroiu, Ion Dima, Ioan Stoenac, dar şi menționarea unor aparent anonimi, respectiv Maria Teacă, Scarlat Mihăiescu, Mircea Stănilă, Ioan Boeriu, Ilie Marinescu, Emilia Vereş, dr. Vajna, Gh. Grozea, V. Bucşea, pr. Ilie Paştină, ş.a.

Desprindem din varietatea tematicilor următoarele:

"Momente din trecutul comunei Brețcu" - Ioan Ganea;

"Legături economice între Ardeal şi Principate" - Constantin Melinte;

"Educația morală în şcoala primară" - Ioan Rafiroiu;

“Doctrinele pedagogiei moderne” - Mircea Stănilă;
“Rolul cooperației şi economia socială” - M. Dragomir.

Statistica este cuprinzătoare atât prin faptul că ea cuprinde practic toate şcolile existente (cu limba de predare română), cât şi prin varietatea impresionantă a tematicii ce nu ocoleşte nici o latură a cunoaşterii.

Documentele ce ne-au înlesnit evaluarea datează din 1934-1936, reflectă deci o situație de moment. Chiar astfel, ele îndeamnă la meditație, oferind un termen de comparație îşi îndeplinesc misiunea ca parte a tezaurului arhivistic național.

Cuvântul Nou, anul VI, nr. 1325 din 21 martie 1995, p. 5

III.8. Din pildele trecutului - Astra şi şcolile populare

Între filele document ce s-au păstrat, privitoare la existența *Astrei* în județ (din nefericire relativ puține în raport cu ceea ce a însemnat *Astra* şi poate din acest motiv apreciate în mod deosebit) se numără şi cele referitoare la tineretul sătesc din motive de politică şcolară discriminatorie, accesul spre cultura românească le-a fost obturat.

Membrii Despărțământului Astra Tg. Secuiesc, după mărturiile rămase, au făcut profesiune de credință din promovarea culturii româneşti autentice acolo unde veacuri de-a rândul a fost îngrădită.

Alături de cercuri culturale, biblioteci, cămine culturale şi alte aşezăminte ce au ființat sub binecuvântata oblăduire a *Astrei* s-au numărat şi şcoli populare sub denumirea de şcoli "țărăneşti" Astfel, la Tg. Secuiesc a funcționat o asemenea şcoală, cu clase de băieți precum şi de fete. În organizarea şi funcționarea lor se detaşează personalitatea preotului IOAN RAFIROIU.

În fapt, aceste şcoli erau destinate acelor tineri din mediu rural, unde, oricum cultura în general şi în special cea românească a pătruns mai greu, atât în plasa Tg. Secuiesc cât şi în alte zone ale fostului județ Trei Scaune.

Inițiativa s-a bucurat fireşte de un binemeritat ecou. Iată cum a fost receptată în OJDULA: Cercul Cultural ASTRA-OJDULA. Domnule preşedinte al Despărțământului Astra Tg. Secuiesc, Binevoiți a lua la cunoştință că am luat act cu deosebită bucurie despre buna D-voastră intenție de a înființa o şcoală țărănească pentru tinerii din această regiune. Mulțumim Despărțământului Astrei Tg. Secuiesc şi-i aducem la cunoştință ca să binevoiască a înscrie la această şcoală țărănească din partea cercului cultural Astra-Ojdula în mod sigur doi tineri şi anume Alexe Samson şi Constantin Haicău...

Mulţumindu-vă încă o dată Vă rugăm a primi asigurarea deosebitului nostru respect. Ojdula, 29 octombrie 1934. pr. Simion Mogoş preşedinte.

Din orarul şcolii organizate de Despărţământul Astra Tg. Secuiesc aflăm că tinerii români din familii nevoiaşe din mediu rural făceau cunoştinţă cu limba şi literatura română, Istoria şi Geografia Patriei, Educaţia morală şi cea estetică precum şi cu deprinderi practice.

Această îndeletnicire în care învăţători şi profesorii români din Tg. Secuiesc fuseseră angajaţi, era privită ca o misiune firească pentru promovarea culturii româneşti în satele plăşii cu acelaşi nume fiind o prestaţie gratuită. "... Materiile care s-au predat precum şi profesorii au fost următoarele: 1 Ionel Olteanu - istoria românilor, româna şi geografia României, 3. Gh. Bucşa - dreptul şi legislaţia ţării.... 11 Paul Brumă - agricultura....Întregul colectiv al acestei şcoli a ţinut ore timp de 21 de zile în mod gratuit pentru care rog adunarea generală a le aduce mulţumiri..." (Raport general la finele anului 1938 despre activitatea Despărţământului ASTRA Tg. Secuiesc, Arh. St. Covasna, Fond ASTRA).

Despărţământul Astra Tg. Secuiesc număra peste 140 de membri activi aceştia ocupând fireşte funcţii în administraţie, învăţământ, culte, ş.a.

Greutăţile materiale şi de altă natură impuse de vremuri grele n-au afectat unitatea *Astrei*. A dispărut după cum se ştie din ţinuturile noastre în anul 1940.

Cuvântul Nou, anul VI, nr. 1305, 21.02.1995, p. 5

III. 9. Armata Română şi Astra

De Ziua Armatei Române

Arhivele Statului au evocat prin acţiuni specifice pagini ale istoriei Armatei Române de-a lungul evoluţiei sale ca instituţie fundamentală a Statului Român.

De asemenea, am evidenţiat rolul de excepţie al Asociaţiei Transilvane pentru Literatură şi Cultura Poporului Român de la fondarea ei în anul 1861.

Nu vom reveni la detalii. Am menţiona totuşi contribuţia de excepţie a *Astrei* în Transilvania, inclusiv după Marea Unire, la renaşterea spiritual - culturală şi implicit naţională a românilor din această parte a Ţării, prin şcoli, biblioteci, manifestări culturale, ş.a.

Printre cei ce i-au înţeles menirea s-a înscris la loc de cinste şi Armata Română.

Din documentele acestei asociaţii aflate în deţinerea Arhivelor Statului din România - filiala Covasna se află unul de la începutul reorganizării Astrei în fostul judeţ Trei Scaune.

Nu dimensiunea documentului ni se pare importantă. De fapt este o adresă înaintată Despărţământului *Astra* Tg. Secuiesc de Serviciul cancelariei Regimentul I Vânători "Regele Ferdinand Către Societatea Astra Despărţământul Tg. Secuiesc: Înaintăm cu aceasta suma de 1700 lei, sumă depusă de ofiţerii notaţi pe verso după cum se observă în dreptul fiecăruia, de a cărei primire vă rugăm a ne răspunde".

Impresionează aparenta simplitate a documentului de arhivă invocat. Nu este singurul în chestiunea de referinţă mai ales dacă ţinem seama de faptul că prin anii 1929, preşedintele Despărţământului *Astra* era colonelul Victor Basarabescu.

Completăm rândurile de mai sus cu două imagini. Imagini document care, avem sentimentul, că le-am putea intitula doar astfel: "*Au pierit pentru ca noi să existăm…*"

Mesajul nostru se adresează, la acest jubileu tuturor militarilor, cadre şi militari în termen, dar în identică măsură şi cadrelor de rezervă şi retragere, veteranilor de război precum şi memoriei acelora ce azi nu mai sunt printre cei vii dar au purtat cu demnitate uniforma Armatei Române căreia îi aducem un omagiu de suflet.

Arhiva Direcției Județene Covasna a Arhivelor Naționale, Dos. 15/1999

III. 10. Şcoala românească în documente

În organizarea Inspectoratului Şcolar Judeţean şi a Fundaţiei Culturale "Mihai Viteazul", în această lună a avut loc sesiunea ştiinţifică "Şcoala în trecut, flacără a spiritualităţii româneşti". Materialele prezentate au pus în lumină evoluţia de ansamblu a instituţiei şcolare înainte şi după Marea Unire, atât în vechiul regat, cât şi în Transilvania. În aparenţă s-au distins două situaţii contradictorii. Prin comunicarea "Legislaţia şcolară românească în sc. XIX şi începutul sec. XX", doamna Zorica Bucur, de la Universitatea Transilvania Braşov, punea auditoriul în temă cu legislaţia şcolară în vechea Românie şi aportul unor proeminente personalităţi precum Titu Maiorescu şi Spiru Haret, făuritori ai şcolilor româneşti moderne. În contrast, celelalte comunicări, axate pe problematica şcolară în Transilvania, scoteau în evidenţă zbuciumul învăţământului românesc, cu toate piedicile unei legislaţii ostile, dar şi cu oarecare izbânzi, exemple concludente fiind şcoala românească din Scheii Braşovului sau Gimnaziul Andrei Şaguna.

Urmărind informaţiile păstrate în diverse arhive, comunicările "Documente inedite despre şcolile româneşti din Transilvania în sec, XVII" (Vasila Lechinţean - Arhivele Statului Cluj), "Câteva aspecte din activitatea reuniunii învăţătorilor ortodocşi din districtul X Braşov în anii 1878-1900" (Livia Ardelean - Arhivele Statului Cluj), "Aspecte ale şcolii româneşti din judeţul Covasna în secolele XVIII-XIX" (Ioan Lăcătuşu - Arhivele Statului Covasna) şi "Unele consideraţiuni privind fondurile şcolare deţinute de Arhivele Statului Covasna" (Dan Baicu - Arhivele Statului Covasna) au evidenţiat continuitatea învăţământului românesc în acest spaţiu în condiţiile specifice inexistenţei unui învăţământ de stat pentru populaţia românească (până la Marea Unire), precum şi legătura obligatorie în cercetarea arhivistică între

documentele ce aparţin cultului ortodox şi celui greco-catolic şi şcoală, pe de altă parte, componente ale aceleiaşi spiritualităţi româneşti.

Cuvântul Nou, anul V, nr. 1140, 28 iunie 1994

III. 11. Poliția Română - Repere istorice locale

-file de arhivă-

Vechimea organismelor cu atribuții de pază şi ordine se desluşeşte în cronica poporului român în procesul apariției instituției statale. Pentru epoca modernă în sensul actual al expresiei, poliția ca structură cu organizare specifică apare odată cu reorganizarea administrativă din 1831 pe baza Regulamentelor Organice, în cadrul Ministerului Trebilor Dinlăuntru.

Fireşte, evoluția social - politică şi economică a națiunii române a impus reorganizări şi adaptări continue ale structurilor statului, inclusiv a Ministerului de Interne în cadrul căruia Poliția ca instituție deține un rol precis definit în apărarea ordinii de stat şi de drept, constituționale.

În județul nostru, Poliția română, alături de alte instituții statale ființează de la Marea Unire din decembrie 1918 şi prin atribuțiile cei reveneau prin lege şi-a adus contribuția la unificarea administrativă deplină a statului național român.

De altfel, Consiliul Dirigent al Transilvaniei (ca organism al provinciei până la unificarea administrativă deplină) prin Resortul de Interne stabilea printr-o ordonanță din 22 aprilie 1919 "organizarea Poliției de Stat ce urma să asigure ordinea publică şi siguranța națională precum şi libertatea persoanelor, a proprietății publice şi private", de asemenea "să constate infracțiuni de tulburare a ordinii publice şi să înştiințeze cazurile organelor de justiție".

În ce priveşte județul de referință, fostul Trei Scaune, poliția restructurată prin Legea pentru organizarea şi funcționarea Poliției Generale a Statului, din 2 iulie 1929 devenea organ de control şi de instanța a II-a în subordinea Inspectoratului Regional Braşov cu atribuții în cea mai mare

parte similare celor din actuala structură ceea ce denotă caracterul eficient şi modern al legislaţiei de la 1929.

Trebuie precizat că autoritatea organelor de poliţie se exercita în oraşe, la Sf. Gheorghe în cadrul unui comisariat al Poliţiei de Stat, iar la Tg. Secuiesc în cadrul unui birou al poliţiei locale

Pentru o anumită perioadă documentele de arhivă fac referiri asupra activităţii desfăşurate de cadrele de poliţie locală precum şi rezultatele acestor acţiuni de prevenire şi combatere a infracţiunilor. În general aceste documente privesc acte confidenţiale, statistici referitoare la infracţiuni, evidenţa populaţiei, încorporări şi mobilizări, control al traficului auto, permise de port armă, controlul străinilor, autorizaţii pentru întrunirile publice, note informative, ş.a.

Faptul că sunt consemnate în documente evenimente deosebite privind ordinea publică constituie un element relevant în ceea ce priveşte îndeplinirea misiunilor specifice, situaţia din teritoriu aflându-se sub control.

Este cazul a se preciza că misiunile speciale de poliţie îndeplineau şi alte organisme din afara instituţiei poliţieneşti propriu-zise, respectiv Brigada specială de siguranţă cu atribuţii privitoare la securitatea naţională şi mai ales Legiunea de Jandarmi.

Acestea din urmă, reorganizată şi ea prin Legea din 23 martie 1929 asigura ordinea publică în mediu rural, iar pentru consemnarea şi soluţionarea unor cazuri deosebite includea şi un Birou de poliţie, oarecum similar cu poliţia militară. Spre deosebire de poliţie, jandarmeria a fost din totdeauna organizată pe structură militară.

Atât poliţia cât şi jandarmeria moştenesc o tradiţie cu totul remarcabilă. Instituţia arhivelor face posibilă cercetarea trecutului acestor instituţii, file ale acestor tradiţii aflându-şi azi un meritat loc în publicaţiile editate de Ministerul de Interne.

Cu atât mai mult, cu cât devotamentul de care cadrele de poliție şi jandarmerie au dat dovadă de devotament şi profesionalism fiind o pildă vie pentru contemporani.

Aceste rânduri desprinse din memoria arhivelor sunt dedicate ZILEI POLIȚIEI ROMÂNE, moment de reflecții şi reculegere în fața trecutului istoric al instituției, fără îndoială un trecut tumultos şi rareori dramatic în încercările la care istoria ne-a supus, de asemenea de prețuire a eforturilor şi abnegație manifestate de Poliția Română, cea a zilelor noastre, în contextul transformărilor complexe ce traversează societatea românească contemporană.

Cele mai alese gânduri, polițiştilor români!

Arhiva Direcției Județene Covasna a Arhivelor Naționale, Dos. 15/2002

III.12. Câteva repere din istoria Jandarmeriei covăsnene

Legiunea de jandarmi trei scaune

Eroilor jandarmi Tatu Ioan şi Grideanu Ioan
căzuți la datorie în 1921.

Județul Trei Scaune (azi Covasna) îşi are istoriceşte precum se ştie un anumit specific. Populația lui este mixtă atât sub aspect etnic cât şi religios, iar românii au ajuns pe la începutul evului mediu, minoritari.

De la 1 Decembrie 1918, alături de alte ținuturi din Transilvania, Bucovina şi Basarabia, județul Trei Scaune a devenit parte componentă a statului național român.

Era necesară această succintă introducere care vine să sublinieze rolul şi rostul instituțiilor Statului Român - Administrația, Armata, organele de ordine publică ş.a - ca exponente ale unui regim democratic ce a caracterizat perioada interbelică aproape în întregimea ei.

Or, unității de jandarmi, parte a Jandarmeriei Române, avea să-i fie încredințată misiunea de a asigura ordinea publică într-un județ cu particularități în vigoare şi azi şi prin aceasta de a-şi aduce contribuția la consolidarea Marii Unirii înfăptuită la 1 Decembrie 1918.

Bogata documentare pe care instituția noastră o păstrează ne îngăduie să reconstituim un trecut cu care contemporanii înregimentați în arma jandarmeriei - şi nu numai - au întemeiate motive de mândrie. Organizare, efective, instruire, dotare şi în general logistică, categorii de misiuni înainte şi după evenimentele de la 23 august 1944 constituie informații extrem de interesante şi pilduitoare.

Prevederile privind atribuțiile jandarmeriei, cuprinse în Decretul Lege din 15 noiembrie 1918 pentru Vechiul Regat au fost extinse şi în noile provincii unite cu patria mamă,

aşadar şi în județul de referință unde din 1919 funcționa o companie având comanda în oraşul de reşedință, Sf. Gheorghe, iar din 1929, în contextul unor reorganizări, compania devine legiune, ca o formațiune cuprinzând în structura ei în ordine ierarhică secții şi posturi. Legiunea de jandarmi Trei Scaune se subordona inspectoratelor regionale (Mureş, Braşov apoi Sibiu).

Şi în Trei Scaune, atribuțiile jandarmeriei erau sinonime cu cele de poliție administrativ-preventivă, judiciară şi de siguranță, la vremea aceea, în mediul rural prin sectoare, secții şi posturi.

În cadrul comandamentului din Sf. Gheorghe funcționau birourile: comandament, administrativ, de siguranță, de ordine publică şi judiciar, de mobilizare, armament, control străini.

În aceste împrejurări, în comuna Aita Mare - Trei Scaune au căzut la datorie în ziua de 26 septembrie 1921, loviți de gloanțe ucigaşe, eroii jandarmi -plutonier IOAN TATU şi sergent instructor IOAN GRIDEANU - în memoria cărora, autoritățile statale româneşti au ridicat un monument, unul dintre puținele monumente din acele timpuri (în 1927) închinate eroilor acestei arme. Din nefericire, în 1940, după Dictatul de la Viena, acest monument a împărtăşit soarta celorlalte monumente laice şi bisericeşti româneşti căzute pradă furiei forțelor de ocupație străine.

În dramaticele zile din august-sept. 1940, jandarmii români alături de militarii Armatei Române s-au retras ultimii după ce au asigurat evacuarea instituțiilor administrative precum şi a sute de români din calea ocupanților horthişti.

Este relevant că, evacuată la rândul ei în județul vecin rămas în România după 1940, în comuna Prejmer (Braşov), Legiunea de Jandarmi Trei Scaune şi au păstrat denumirea şi în perioada de tristă memorie 1940-1944.

De asemenea, de o relevanță demnă de evocare este contribuția legiunii la reinstaurarea administrației româneşti în

Ardealul de Nord, implicit în Trei Scaune, după eliberarea județului în septembrie 1944 de către Armata Română. Şi aceasta misiune a fost îndeplinită în condiții extrem de dramatice datorită opoziției unor elemente locale având sprijinul autorităților militare sovietice.

Începând cu primăvara anului 1945, în întreaga societate inclusiv în rândul forțelor armate aveau să se producă transformări care vor duce la dispariția - temporară - a jandarmeriei în 1949.

Comandanți precum căpitanii PETRIŞOR BASARAB, PETRU ŞTEFĂNESCU, maiorii LAZĂR RADU, ION ZAMFIRESCU, GHEORGHE ŞTEFĂNESCU se numără printre comandanții acestei unități consemnați de arhive şi prin ele de istorie, fie ea şi numi locală.

Acestea au fost câteva repere istorice desprinse din file de arhivă, iar gândurile exprimate prin rândurile de mai sus sunt închinate Zilei Jandarmeriei Române. Memoria celor doi eroi menționați în prezentarea de față trebuie repusă însă integral în drepturi prin refacerea monumentului în locul unde a fost el ridicat pentru posteritate.

Cuvântul Nou, anul IV, nr. 788, 23.01.1993

III. 13. Despre Grupul de Pompieri din Sf. Gheorghe

Între structurile şi formaţiunile aparţinând Ministerului de Interne ce se regăsesc în documentele de arhivă, informaţii nevalorificate încă şi deci mai puţin cunoscute, se înscrie şi Grupul de Pompieri Militari din Sf. Gheorghe.

Municipalitatea a folosit până în anii 1936-1937 formaţiunea de pompieri voluntari care însă se dovedise la un moment dat ineficientă, în primul rând în ceea ce priveşte instruirea personalului (voluntar), cât şi datorită dotării tehnice învechite.

Drept urmare, Comandantul Pompierilor Militari (conform documentelor, aparţinând iniţial de Ministerul Apărării Naţionale apoi trecând în componenţa Ministerului de Interne) a stabilit înfiinţarea unei formaţiuni de pompieri militari: "*Ministerul Apărării Naţionale, Comandamentul Pompierilor Militari, Către Primăria oraşului Sf. Gheorghe. Am onoarea a vă face cunoscut că, în conformitate cu Legea pentru organizarea pompierilor publicată în Monitorul Oficial nr. 80/1936, organizaţiile de pompieri voluntari fiind desfiinţate, urmează a se înfiinţa în oraşul SF. GHEORGHE o unitate de pompieri militari cu un efectiv de un locotenent şi circa 20 de oameni... Totodată vă facem cunoscut că Legea Casei de Asigurări a Ministerului de Interne prevede la art. 29 acordări de împrumuturi necesare serviciilor de incendii... Comandantul Corpului de Pompieri Militari, Colonel, (...) BUCUREŞTI, 1936, NOIEMBRIE, 8*".

Ca la orice început n-au lipsit greutăţile cauzate de lipsa spaţiului corespunzător precum şi de dotarea tehnică precară, aceasta fiind preluată de la formaţiunea civilă anterioară: mijloace hipo, furtunuri, capete de furtunuri, robinete, ş.a. Se detaşează printre acestea o autocisternă FIAT

cu o capacitate de 2500 litri, de fapt singurul mijloc auto din dotare.

Prezintă interes în sensul acesta lista de inventar a tehnicii şi a altor mijloace comparativ cu starea prezentă.

La înfiinţare, secţia de pompieri militari din Sf. Gheorghe avea un efectiv de 20 de soldaţi, patru gradaţi, un subofiţer şi un ofiţer. Întâiul comandant a fost locotenentul Iordănescu.

Fireşte există rapoarte precum şi statistici cu privire la activitatea concretă a pompierilor
militari, misiunile în care au fost angrenaţi încă din primii ani precum şi pe parcurs. Se poate afirma că deşi actuala unitate de pompieri datează doar de şase decenii, această formaţiune şi-a dobândit încă de la început respectul şi aprecierea cetăţenilor precum şi a autorităţilor locale şi judeţene.

Poliţia, anul IV nr. 38, 8.03.1995, p. 4

III.14. Ortodoxismul şi istoria

Muzeul spiritualităţii româneşti din incinta Catedralei Ortodoxe Române a găzduit la 3 iulie a.c. (1995 - n.e.), în organizarea Ligii Culturale Creştine "Andrei Şaguna" simpozionul intitulat "Biserica strămoşească în viaţa comunităţii româneşti din sud-estul Transilvaniei".

Cei prezenţi au avut, credem, revelaţia regăsirii adevărului istoric din comunicările prezentate în exponatele de valoare istorico-documentare expuse în acest locaş - *Muzeul spiritualităţii româneşti* - realizare de excepţie a celor ce simt într-adevăr că au o menire în această lume atât de contorsionată. Nu urmărim aici a evidenţia muzeul nostru ca atare, deşi valoarea lui este acum cunoscută în întreaga ţară, ci să subliniem unele aspecte deprinse la această manifestare, cu toate că despre simpozion, atent, s-a consemnat în ziarul nostru local la timpul potrivit.

Ne îndeplinim o îndatorire de conştiinţă în a sublinia prestaţia de ţinută ştiinţifică (şi nu rareori patetică) a prelaţilor din Covasna şi Harghita precum Constantin Gane, I. Pop, C. Bujoreanu, Gh. Radu şi I. Tămaş.

Două aspecte au uimit şi anume: cunoaşterea unor segmente ale istoriei, poate chiar pete albe ale istoriei locale precum şi erudiţia celor de mai sus, pasiunea pentru adevăr, aşa cum este el. De asemenea, faptul că suntem încă departe de a cunoaşte în detaliu istoria judeţului inclusiv în ceea ce priveşte aspectul său spiritual şi cultural, ceea ce constituie totodată un îndemn la cercetare.

Arhivele Statului s-au făcut simţite prin comunicările "Necesitatea cunoaşterii rolului bisericii ortodoxe din sud-estul Translvaniei în păstrarea şi afirmarea valorilor naţionale" - Ioan Lăcătuşu şi "Unele consideraţiuni privind fondurile parohiale deţinute de Arhivele Statului Covasna" - Dan Baicu.

Îndrăznim a aprecia că cele două materiale s-au încadrat perfect în tematică constituind, prin prezentarea unor mărturii documentare o legătură logică între comunicările simpozionului.

Arhivele Naţionale deţin din fericire documente ale tuturor cultelor din judeţ, în tematica de referinţă încadrându-se, desigur cele ce aparţin cultelor româneşti, cu precădere cel ortodox.

S-a arătat că, sub aspect ştiinţific, cercetarea lor după anumite criterii, direcţionate de o intenţie precisă sau chiar privite individual, aceste documente ne dezvăluie un pluralism de fenomene ce se subordonează istoriei civilizaţiei şi culturii, iar nu în ultimul rând evoluţiei unor factori de limbă, urmare ale unor procese nu atât fireşti ci comandate de factori ce se situează în afară de ceea ce se numeşte cultură, factori în esenţă politici.

Importanţa fondurilor parohiale ortodoxe depăşeşte, încă orizontul de cunoaştere al multora care se hazardează în afirmaţii ce n-au nimic comun cu ştiinţa şi cercetarea. Registrele parohiale sau alte documente constituite în parohii ortodoxe reprezintă pentru generaţii întregi certificatele de naştere. Timpurile au făcut ca pentru unele din aceste generaţii, actele de identitate să fie uitate (Bixad, Micfalău, Ghelinţa, Băţani, Aita ş.a.). nu şi pentru cei ce îşi fac din studii de demografie istorică un domeniu de cercetare. Şi mărturiile rămân pentru generaţiile de acum şi cele ce vor urma.

Evoluţia grafiei, la rândul ei, este de urmărit în acest gen de acte, româno-chirilică, apoi de tranziţie către cea latină.

În sfârşit, dar ca importanţă nu în ultimul rând, acest tezaur arhivistic înfăţişează aspecte relevante despre şcoala românească întreţinută cu sudoare dar şi cu tenacitate astfel încât populaţia românească să nu se afle la periferia vieţii culturale, apoi contribuţia de excepţie a *Astrei* şi mai ales a celui ce a fost şi rămâne pentru spiritualitatea şi cultura românească din Ardeal, Andrei Şaguna.

Se cuvine a menţiona şi contribuţia moderatorului, intervenţiile şi completările pertinente ale d-lui Ion Solomon, preşedintele Ligii precum şi intervenţia finală, integratoare şi la obiect a d-lui Gh. Lazarovici, directorul Muzeului de Istorie a Transilvaniei. Asemenea manifestări, desfăşurate strict în limitele ştiinţei istoriografice şi arhivistice sunt, fără îndoială ceea ce pretinde publicul dator de cunoaştere şi adevăr.

Arhiva Direcţiei Judeţene Covasna a Arhivelor Naţionale, Dos. 15/1995

III. 15. Doar adevărul istoric - aşa cum a evoluat el

Mesajul Arhivelor - Arcuş 1994

Despre manifestarea cu titlul de mai sus, publicaţia noastră, "Cuvântul Nou" a mai consemnat, cuprinzând cele mai semnificative aspecte.

Am mai adăuga câteva considerente care, probabil, vor completa cele deja evidenţiate.

În primul rând, se cuvine a repeta că "Mesajul Arhivelor" sub aspect strict profesional, s-a ridicat într-adevăr la nivelul speranţelor noastre. Aceasta se datorează în primul rând faptului că lucrările prezentate de lucrătorii din sistemul Arhivelor Statului, sau provenind de la alte instituţii de ştiinţă şi cultură cu profil muzeistic sau bibliofil, au făcut apel la izvorul principal şi s-au completat reciproc, pentru a crea o imagine integralistă problematicii elementului românesc din Transilvania în general şi zona sud-est transilvană îndeosebi. De asemenea, demn de relevat este conţinutul original al materialelor prezentate, cele mai multe izvoare şi date fiind expuse şi date fiind expuse prima oară. De aici şi intenţia ca o sinteză a acestor materiale să vadă într-un viitor apropiat lumina tiparului.

De remarcat, de asemenea, extinderea în timp a tematicii, respectiv, evul mediu - epoca modernă - epoca contemporană, evidenţiindu-se continuitatea românească în acest spaţiu, legăturile istorice cu toate zonele transilvane, precum şi cu provinciile surori de peste munţi.

Teme precum "Consideraţiuni privind devenirea comunităţii româneşti din Trei Scaune" (Dan Baicu), "Românii din Scaunele Kezdi, Sepsi şi Orbai în sec XVII" (Vasile Lechinţan - FAS Cluj), "Unele aspecte privind şcoala românească din Trei Scaune la sfârşitul sec. XVIII şi în sec

XIX" (Ioan Lăcătuşu - FAS Covasna), "Inventare de bunuri ale comunităţilor româneşti din Tractul Trei Scaune din deceniile VI-VII ale secolului trecut" (Ana Grama, muzeul ASTRA - Sibiu), "Situaţia românilor transilvăneni din perioada revoluţiei de la 1848-1849. Adevărul despre 15 martie 1848" (Ioan Popovici - FAS Bihor), "Mărturii de arhivă existente în muzeul din Şcheii Braşovului privind ţinutul Trei Scaune" (Vasile Oltean - Muzeul Şchei Braşov), "Expulzaţii din Transilvania în judeţul Neamţ în timpul ocupaţiei horthiste" (Gheorghe Radu - FAS Neamţ) sunt doar câteva din titlurile comunicărilor prezentate la sesiune.

Problemele abordate au exclus orice formă polemică. Sesiunea de la Arcuş, organizată împreună cu Centrul Naţional de Cultură şi Liga cultural-creştină "Andrei Şaguna", precum şi minunatul lăcaş care este muzeul spiritualităţii româneşti, a evidenţiat doar adevărul istoric, aşa cum a evoluat el, în vremuri mai bune sau în epoci mai întunecate.

Am încercat să întregim cartea de istorie a neamului şi nutrim nădejdea că, măcar în parte am reuşit. Vom reveni cu publicarea unora din comunicările prezentate la sesiunea de la Arcuş.

Cuvântul Nou, anul V, nr. 1096, 26.04.1994, p. 4

III. 16. O manifestare arhivistică

Aşa cum ziarul nostru a informat, de curând, de curând, la 22 iunie a.c., s-a desfăşurat la Arhivele Statului Harghita sesiunea ştiinţifică "MEMORIA ARHIVELOR", cu participarea Direcţiei Arhivelor Naţionale Istorice Centrale din D.G.A.S., Arhivele Statului Mureş, Harghita, Covasna, precum şi a unor instituţii muzeale (Muzeul Spiritualităţii Româneşti - Sfântu Gheorghe şi Muzeul Secuiesc al Ciucului - Harghita).

Dl. LUNGU MIHAI CORNELIU - directorul Arhivelor Istorice Centrale a prezentat lucrarea a cărei ediţie o coordonează: "Diplomaţia europeană privind mişcarea naţională a românilor la sfârşitul secolului al XIX-lea", care va apare sub egida Direcţiei Generale a Arhivelor Statului, subliniind ecoul luptei românilor pentru emancipare şi unitate naţională în pofida politicii marilor puteri de deznaţionalizare şi asimilare. Tema s-a completat cu expunerile "Contribuţii documentare în istoria românilor din fostele scaune Ciuc, Giurgeu şi Caşin în secolul XIX" (dl. LIVIU BOAR - Mureş), "Relaţiile judeţului Ciuc cu Moldova" (dl. Aurel Marc - Harghita) şi tema expusă de reprezentantul Arhivelor Statului Covasna.

Comunicările expuse de reprezentanţii "triunghiului" Mureş-Harghita-Covasna au avut un conţinut unitar, atât prin modul de abordare a problematicii, cât şi prin ideea de concepţie şi deslușirea concluziilor ce se întrezăreau. Înfăţişarea situaţiei românismului în sud-estul transilvan în spirit strict istoric cu fundamentare temeinic documentară specifică arhivisticii ca domeniu al cercetării, elimină confuziile sau interpretările speculative.

Din respect faţă de document ca izvor primar, dar şi faţă de instituţia Arhivelor, tema "Consideraţiuni asupra documentelor medievale privitoare la românii din Trei Scaune,

aşa cum se regăsesc în Arhivele Statului Covasna", precum rezultă din titlu a fost întocmită exclusiv ca rezultantă a datelor şi informaţiilor existente aici (la Arhivele Statului Covasna - D.B.) şi nu în altă parte, izvoare bogate şi generoase cu condiţia unei atente descifrări istorice. Şi aceasta cu toate pierderile în tezaurul arhivistic din 1916-1919 şi 1940-1944...

Numeroase fonduri şi colecţii familiale precum Apor, Cserei Emilia, Kalnoki, Damokos, ş.a. reflectă şi imaginea ţăranului român robit, cumpărat, vândut şi înstrăinat în limbă şi credinţă pe moşiile altora. De asemenea, menţiuni de acest fel se regăsesc în fondurile administrative scaunele Sepsi şi Kezdi.

Cu referire la tematica de mai sus, fondurile parohiale şi cu precădere colecţia Registre parohiale, adevărate nestemate ale tezaurului arhivistic, se identifică în fapt cu certificatele naşterii, existenţei, supravieţuirii şi dăinuirii noastre ca populaţie creştină prin geneză pe aceste meleaguri ce nu ne-au fost şi nu ne vor fi niciodată străine. În privinţa valorii ştiinţifice, în plus ele se identifică şi cu pagini excepţionale ale istoriei culturii şi civilizaţiei româneşti (cele ortodoxe şi greco-catolice D.B.), inclusiv în ce priveşte evoluţia scrisului la români de la grafia chirilică la cea latină. Este necesar a preciza că, neaparţinând de religiile "recepte", bisericii ortodoxe în contextul politic de asimilare nu i s-a îngăduit secole de-a rândul să ţină înscrisuri.

În sfârşit, o categorie aparte o constituie documentele româneşti emise în Moldova şi Muntenia şi purtând toate semnele de validare ce le conferă autenticitatea cu semnăturile autografe ale lui Vasile Lupu, Gheorghe Ştefan, Ghica Vodă, Petru Rareş, Matei Basarab şi îndeosebi Mihai Viteazul. Că sunt adresate locuitorilor acestor ţinuturi, mai ales că sunt acte de danie sau privilegii ne îndepărtează de orice apreciere că ar aparţine unor "întâmplări istorice..."

Cuvântul Nou ,anul VI, nr. 1392, 27.06.1995, pp. 1-3

IV.
CRÂMPEIE ARHIVISTICE

IV.1. Arhivele Statului din România - 164 de ani de la înființare

În curând la 1 mai, Instituția Arhivelor Statului înregistrează 164 de ani de existență, motiv ce ne îndeamnă la unele considerațiuni pe care le oferim cititorilor publicației locale "Poliția".

Arhivarea documentelor, respectiv ordonarea în primul rând după criterii de ordin cronologic şi valoric a devenit practic o preocupare de când a apărut scrisul ca formă de înregistrare a experienței umane, experiență pe care dintr-un altruism lesne de imaginat trăitorii unei anume epoci au înțeles s-o transmită urmaşilor. În această accepțiune vechimea arhivelor se numără în milenii având în vedere tăbliţele de lut ca suport al scrisului caracteristice Orientului Mijlociu antic, papirusurile Egiptului sau tăbliţele cerate romane. După descoperirea pergamentului şi apoi a hârtiei s-ar putea vorbi de arhive propriu-zise. Răspândirea lor este extinsă la o mare diversitate de creatori: cancelarii imperiale, regale sau voievodale, unități administrative şi militare, persoane fizice, ş.a.

Desigur, aceasta are valabilitate universală deci inclusiv pentru spațiul românesc.

În țara noastră, Instituția Arhivelor Statului de la înființare şi-a asumat responsabilitatea de a concentra, păstra şi valorifica potrivit legislațiilor existente încă de la constituire, documentele de certă valoare istorică şi practică.

În 1830 s-a trecut la reorganizarea pe baze moderne a instituțiilor administrative ale Țării Româneşti şi Moldovei pe baza Regulamentelor Organice, prin înființarea a şase ministere: interne, finanțe, secretariatul de stat (externe), culte, justiție şi război (apărare). Astfel, anexa A - 22 - a Ministerului Trebilor din Lăuntru, denumirea inițială a Ministerului de Interne, prevedea constituirea Arhivelor

Statului din Țara Românească la Bucureşti cu legislația de rigoare, pentru ca la 1 ianuarie 1832 să se înființeze Arhivele Statului din Moldova, la Iaşi. După Unirea de la 1859, odată cu unificarea administrativă, la 1862, ia naştere Direcția Generală a Arhivelor Statului din România cu sediul la Bucureşti. După înfăptuirea statului unitar, la 1 decembrie 1918, Arhivele Statului vor cuprinde şi pe cele ale Transilvaniei şi Basarabiei. S-a trecut apoi la constituirea unităților subordonate în teritoriu, Filiala județului Covasna fiind una dintre acestea. La conducerea instituției centrale s-au perindat personalități de excepție ale culturii naționale precum Ion Heliade-Rădulescu, Gheorghe Asachi, Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu, Bogdan Petriceicu-Haşdeu, Dimitrie Onciul, A. D. Xenopol, Aurelian Sacerdoțeanu etc. În anumite perioade Arhivele statului au avut la conducere şi cadre militare active. Multe zeci de metri liniari de material arhivistic s-au ordonat, inventariat, studiat, acestea constituind izvoare istorice primare, deci de bază în alcătuirea sintezelor cuprinse în mii de volume. Nu ne îngăduie spațiul tipografic pentru a cuprinde, chiar succint, datele, informațiile, învățămintele ce le datorăm Arhivelor Statului, decât în parte. Vom reveni, în numărul viitor cu alte informații inclusiv privitoare la Arhivele Statului Covasna. Prezentăm totuşi în facsimil fragmente din unul dintre cele mai valoroase documente deținute de Arhivele Statului Covasna: un pergament, privilegiu acordat de domnitorul Mihai Viteazul locuitorilor din zona noastră. Textul este redactat în limba latină şi poartă semnătura autografă a domnitorului, cu caractere româno-chirilice: Io Mihai Voievod; este datat 6 februarie 1600, Alba Iulia.

Poliția, anul IV, nr. 39, 30.04.1995.

IV.2. Arhivele Naţionale şi societatea românească

"Arhivele sunt tezaure ale trecutului dar participă şi la făurirea viitorului... Bogate, ştiinţific organizate, arhivele sunt mândria a oricărei naţiuni moderne şi indice concludent al nivelului ei de cultură"

Acad. VIRGIL CÂNDEA

I. Din istoria instituţiei

Documentul scris străbate secole fiind mărturia experienţei umane în devenirea ei de-a lungul evoluţiei societăţii. Instituţia specializată în preluarea de la creator a acestui tezaur al cunoaşterii, în păstrarea şi valorificarea diversificată în primul rând în scop de cercetare a gândirii transpusă în scris este cea a Arhivelor.

Vechimea arhivelor coincide cu apariţia scrisului, manuscrisul fiind prima şi cea mai răspândită creaţie culturală ce s-a transmis din generaţie în generaţie.

Ca instituţie, arhivele există la fiecare naţiune, în fiecare stat. La noi datează ca organizare din 1831, când a luat fiinţă la Bucureşti, în Ţara Românească, Arhiva Statului, având la bază "Jurnalul Sfatului Administrativ pentru regulile ce urmează a păzi la ţinerea arhivei", iar în 1832 la Iaşi, în Moldova, ca structură a Departamentului Dreptăţii (Justiţiei).

După făurirea statului naţional român, prin Unirea de la 1859 a Moldovei cu Ţara Românească, arhivele moldovene şi cele muntene alcătuiesc Direcţia Generală a Arhivelor Statului, funcţionând pe baza unui regulament unic, modern,

intrat în vigoare la 31 octombrie 1862, această dată fiind considerată ziua Arhivelor din România. În 1925 după elaborarea Legii pentru organizarea Arhivelor Statului, se stabilea şi principiul descentralizării - patru direcţii regionale (încă de la 1920, după Marea Unire de la 1 decembrie 1918).

În fine, prin legea nr. 16 din aprilie 1996, denumirea de "Arhivele Statului" se înlocuieşte cu cea de "Arhivele Naţionale", într-un cadru legislativ complex, adecvat timpului.

Arhivele Naţionale ale României sunt o instituţie apolitică, echidistantă prin excelenţă. Este "naţională" prin patrimoniul pe care îl administrează şi prin misiunea pe care o îndeplineşte. Patrimoniul respectiv este tocmai memoria acestui popor, acestei societăţi care s-a plămădit în societatea în care vieţuim.

Împlinindu-şi menirea, Arhivele au în grijă îmbogăţirea bazei documentare administrate, asistenţa de specialitate la creatorii şi deţinătorii de arhivă, valorificarea materialului arhivistic prin studii şi cercetări, publicaţii de ediţii de documente şi nu în ultimul rând prin rezolvarea solicitărilor cetăţenilor privind eliberarea de copii şi certificate care atestă drepturi patrimoniale, de succesiuni, vechime în muncă, şcolarizare, date şi informaţii care se regăsesc în documentele de arhivă păstrate.

Direcţia judeţeană Covasna a Arhivelor Naţionale datează din 1953 sub diferite denumiri, ca filială (azi termen desuet) a Serviciului Regional Braşov şi apoi a Direcţiei Generale a Arhivelor Statului Bucureşti.

Sub denumirea actuală funcţionează din 1996, odată cu intrarea în vigoare a noii legislaţii arhivistice de care aminteam.

Ne încumetăm a afirma că aste o instituţie cunoscută, respectată şi apreciată îndeosebi de beneficiarii activităţii ei.

În ciclul manifestărilor dedicate Zilei Arhivelor Naţionale, ca în fiecare an, 31 octombrie este şi "ziua porţilor deschise" pentru publicul larg.

II. Despre unele arhive ale unor instituții din județ

Ca administrator unic al Fondului Arhivistic Național din județ, Arhivele Naționale - Direcția Județeană Covasna a întreprins demersuri insistente (şi consistente!) în scopul sporirii tezaurului arhivistic din păstrare prin preluări de la unele unități ale administrației publice locale. S-a reuşit această acțiune la primăriile orăşeneşti Covasna şi Întorsura Buzăului şi la primăria comunei Hăghig, în timp ce la primăriile comunale Sita Buzăului şi Barcani această acțiune se află în fază de finalizare.

Desigur s-au avut în vedere documentele ce aparțin Fondului Arhivistic Național, detaliate în art. 2 din Legea Arhivelor Naționale(16/1996).

Reuşita ni se pare remarcabilă cu atât mai mult cu cât nu dispuneam de fonduri arhivistice pentru Întorsura Buzăului, Barcani şi Sita Buzăului, precum şi datorită faptului că factorii de conducere de la instituțiile în cauză au desluşit rațiunea de a fi a Fondului Arhivistic Național, a tezaurului arhivistic, memoria comunității ce se va transmite urmaşilor prin mijlocirea instituției Arhivelor.

Este notoriu faptul că atât timp cât am funcționat în *casa cu arcade* aceste preluări erau irealizabile.

În cazul comunelor Barcani şi Sita Buzăului este de evidențiat că s-a reuşit depăşirea unor restanțe în ce priveşte ordonarea, inventarierea şi selecționarea documentelor. Ca şi la Covasna sau Întorsura Buzăului, s-a dovedit (din punct de vedere al arhivelor) că într-adevăr omul sfinţeşte locul! Deci se poate!

Regretabilă este tratarea la unele instituții a acestui domeniu ca o activitate prea puțin importantă. Există primării comunale (dar nu numai) în care evidența documentelor ce aparțin Fondului Arhivistic Național este încă inexistentă!

Este situaţia de la primăriile Cernat şi Zăbala de pildă, de altfel sancţionate contravenţional de instituţia noastră conform art. 29 din Legea 358/2002 ce completează Legea Arhivelor Naţionale din 1996. Subiecţii responsabili de deficienţele semnalate au recunoscut realitatea faptului contravenţional şi au achitat amenzile stabilite.

De prin anii '90 încercăm să obţinem inventarele deţinute de Primăria Vâlcele. Am intensificat aceste demersuri la începutul anului 2001, când noul local al instituţiei noastre se afla în faza finală de execuţie (s-a inaugurat în 2002). Rezultatul - eşec total! Din februarie 2001 s-a reuşit doar mutarea arhivei comunei într-un loc mai potrivit, ceea ce este desigur o chestiune pur administrativă sau gospodărească şi nu era neapărat necesar să se intervină de la o instituţie judeţeană. Dar, din anul de referinţă 2001, nu s-a reuşit inventarierea şi selecţionarea a nici unui metru liniar de arhivă! Nu au fost pregătite pentru depunere la Arhivele Naţionale nici un dosar! Dacă din 2001 până la 16 iunie 2003 - ultimul termen stabilit de noi - s-ar fi inventariat lunar **un metru liniar de arhivă**, acţiunea ar fi fost încheiată cu prisosinţă. Şi nu ar fi fost un efort din partea domnului primar să urmărească "activitatea" comisiei numite prin dispoziţia primarului tocmai de dânsul. Numită dar nu şi controlată sau atenţionată, după caz.

Araciul, centrul de reşedinţă al comunei, această "oază a spiritualităţii româneşti", cum fericit se exprimă într-un articol un confrate în ale culturii, locul natal al remarcabilelor familii Cioflec sau Nistor, teren fertil al activităţii ASTREI are fără îndoială o arhivă ce va trebui pusă în valoare. Dar este conştient dl. Poiană, "responsabilul" arhivei, de aceasta ?

"Avem treburi mai importante" - declară între alte "amabilităţi" adresate agentului constatator şef, şefului grupului de control, dl. Primar. Când respectarea prevederilor unei legi organice a României - Legea Arhivelor se va situa şi la Vâlcele la locul meritat? Subiecţii contravenienţi au fost sancţionaţi.

Şi nu este singurul caz de acest fel! Sunt conştienţi cei ce deţin documente ale Fondului Arhivistic Naţional, că acestea, neinventariate, neluate în evidenţă, necomunicate Arhivelor Naţionale, dispărând sau distrugându-se din varii motive atrag intervenţia prevederilor art. 242 Cod Penal?

Grea răspundere, grea povară!

Vom reveni, informând opinia publică despre atenţia ce se acordă acestui patrimoniu naţional la deţinători, nu numai din Administraţia Publică Locală, dar şi din domeniul Culturii şi Învăţământului. Vom reveni atât cât este necesar.

Cuvântul Nou, nr. 1425, 14.04.2003

IV.3. Protejarea patrimoniului național cultural

Unele considerațiuni asupra particularităților documentelor de patrimoniu deținute de Arhivele Naționale Covasna

Arhivele Statului Covasna dețin - ca şi celelalte unități similare din sistemul Arhivelor Naționale - documente - şi încă în număr considerabil - care prin vechime şi importanța informativă aparțin în mod categoric patrimoniului național cultural.

Acest tezaur înmagazinează date de primă valoare despre evoluția istorică a zonei sud-est transilvane, evoluție ce fireşte comportă anume particularități. Acestea în linii mari se referă la istoria a două comunități etnice, fiecare cu limba şi credința specifică, comunități care viețuiesc alături dintr-un moment istoric, după colonizarea secuilor în sec. XIII. Această conviețuire a cunoscut atât aspecte fireşti cât şi dramatice, cu urmări ce au generat un proces de deznaționalizare a populației autohtone româneşti, la dispariția acesteia dintr-un număr considerabil de localități, de unde au rămas doar urme documentare.

Documentele noastre sunt în perfectă concordanță cu aceste realități istorice, poate mai puțin întâlnite în alte zone ale țării cu excepția unei părți din Transilvania. Întrucât prezintă aspecte azi dispărute, valoarea acestor documente vorbeşte de la sine.

Se cuvine a le prezenta în linii generale. Cele mai vechi sunt de secol XIV şi se referă la primele forme de organizare administrativă create de coloniştii secui. Desigur şi acestea îşi au importanța lor istorică inclusiv de patrimoniu. O altă categorie o reprezintă fondurile familiale, create pe la curțile nobiliare secuieşti şi maghiare cu informații privitoare

în primul rând din viaţa socială cu referiri inclusiv la ţărănimea română iobăgită în totalitate, pe vecie. Pentru feudalismul mijlociu acestea sunt de altfel singurele documente ce atestă starea social - economică a comunităţii româneşti.

Este necesar a consemna în categoria documentelor de patrimoniu registrele parohiale aparţinând tuturor cultelor. Pentru comunitatea românească supusă vitregiilor timpului, în permanenţă primejdie de asimilare etnico-religioasă, acestea, emise de parohiile ortodoxe în mare parte azi dispărute, constituie cele mai de seamă mărturii istorice ale stării social - culturale şi spirituale ale românilor din scaunele secuieşti din actualul judeţ Covasna (fost Trei Scaune).

Nu greşim dacă le considerăm şi file de istorie a culturii româneşti pentru evul mediu târziu şi începutul epocii moderne (sec. XVIII-XIX, în întregime). Această colecţie reprezintă, desigur cel mai de seamă segment al tezaurului arhivistic ce-l deţinem.

În sfârşit, în patrimoniul nostru documentar se regăsesc documente (medievale) provenite din toate provinciile româneşti. Nicolae Iorga le făcea remarcate încă din 1916: "Cele mai multe din documentele ce privesc legăturile Moldovei cu Secuimea sunt de la jumătatea veacului al XVII până târziu în veacul următor. Ele vin din depozitul de la Oşorheiu (azi Târgu Secuiesc), care el însuşi este superficial explorat - şi ar trebui să se caute şi în arhivele de comitate - fără a se mai încerca, după cât se pare şi în arhivele celorlalte târguri din acelaşi ţinut săcuiesc: Mureş-Oşorhei şi Sepsi-Sângeorgiu (Sf. Gheorghe)". (Buletinul Comisiei istorice a României, vol. 2, Buc., 1926, pp. 180-181)

Într-adevăr este vorba de un număr de 9 "scrisori domneşti" purtând toate semnele de validare ce le conferă autenticitatea, cu semnăturile domnilor moldoveni Vasile Lupu, Gheorghe Ştefan, Antonie Vodă Ruset, Grigore Ghica, Duca Vodă, Constantin Mavrocordat, adresate Târgului

Secuiesc prin care locuitorilor acestuia li se acorda dreptul de păşunat în Moldova.

Nu lipsesc nici documente provenite din Alba Iulia sau din Țara Românească emise de cancelariile lui Mihai Viteazul sau Matei Basarab.

Ceea ce am prezentat constituie o parte din ce apreciez că se integrează în patrimoniul cultural, având toate atributele necesare.

Se înțelege că asemenea valori, asemenea unicate ale tezaurului arhivistic național se cuvin să beneficieze de întreaga gamă de măsuri care să le asigure protecția. Cunoaştem în teorie care sunt acestea: restaurare, microfilmare, conservare. Faptul că mijloacele tehnice nu acoperă necesarul este un alt aspect cunoscut. Este tragic să asişti neputincios la degradarea unor documente şi să nu poți întreprinde în totalitate măsurile ce se impun pentru asigurarea integrității lor.

Într-o altă ordine de idei, abrogarea Legii Patrimoniului în 1990 - act ce-l interpretez ca o măsură inexplicabilă (în aparență) a avut probabil efecte asupra integrității patrimoniului cultural la nivel național. De abrogarea respectivei legi, sunt obligat să afirm, o categorie de factori au încercat să profite, arogându-şi "paternitatea" asupra unor documente sau chiar serii de documente aflate în păstrarea Arhivelor Statului Covasna. Din fericire, fără succes, în ciuda insistențelor cu care s-a acționat îndeosebi în perioada 1990-1991.

Ce învățăminte se desprind? În ce mă priveşte cu raportare strictă la bunurile de patrimoniu de care răspund, adică cele din deținerea Arhivelor Naționale Covasna (mai ales cunoscându-le valoarea, poate mai puțin ştiută chiar de diverşi factori de cultură) apreciez că în prezent nu se întreprind măsurile ce se impun pentru o reală protecție a acestor valori, pe care le apreciez drept inestimabile.

În afara unei legislații corespunzătoare, în care acestea să fie integrate ca atare, mijloacele tehnice în momentul de față sunt departe de a le conferi o protecție reală: laboratoare de restaurare cu capacitate de asemenea dimensiuni încât documentele în număr de câteva zeci de mii (numai de la Covasna) să poată fi salvate prin restaurare; documatoare în număr suficient pentru microfilmarea acestora urmând ca originalelor să li să poată asigura mijloacele necesare pentru conservare, condiții de păstrare în concordanță cu cerințele moderne.

Dacă aceste cerințe minimale nu se vor asigura, riscăm să pierdem într-un viitor nu prea îndepărtat zeci de mii de informații ce încă n-au fost valorificate şi ar merita cu prisosință să-şi afle locul în studii de specialitate. Şi aceasta, paradoxal, pentru că aceste izvoare primare nu vor mai prezenta integritate sub aspect fizic! Astfel se înfățișează starea de fapt la Arhivele Statului Covasna, pentru care (dar nu numai pentru acestea) este timpul să se depisteze sursele de ordin financiar - căci interes se manifestă - pentru a se salva ce se mai poate. Având în vedere importanța problematicii credem că se vor găsi acele resurse pentru ca întregul patrimoniu cultural, inclusiv cel din sectorul arhivistic să-şi afle o protecție reală atât la adăpostul unei legislații corespunzătoare şi dotării tehnice pe măsură.

Arhiva Direcției Județene Covasna, dosar nr. 15/1994

IV.4. Ziua Arhivelor Naţionale - 31 Octombrie

"Arhivele reprezintă documente prin care poporul român se legitimează în faţa lumii; O comoară de informaţii relative la sufletul neamului românesc"

NICOLAE IORGA

Instituţia de stat a Arhivelor Naţionale a luat fiinţă la 1 mai 1831 ca structură a Departamentului din Lăuntru (azi M.A.I.) la Bucureşti - Arhiva Statului din Ţara Românească, iar la 1 ianuarie se constituie la Iaşi - Arhiva Statului din Moldova ca structură a Logofeţiei Dreptăţii (azi, Ministerul Justiţiei).

După Unirea de la 1859, cele două instituţii se unifică în cadrul amplului proces de unificare administrativă a statului naţional român modern, sub sceptrul lui Alexandru Ioan Cuza.

La **31 octombrie 1864** intră în vigoare primul Regulament modern de organizare a Arhivelor, Arhiva Statului din Bucureşti devenind Direcţie Generală, având în subordine şi arhivele ieşene, director general fiind ilustrul cărturar Cezar Boliac. Data de mai sus devine ZIUA ARHIVELOR NAŢIONALE.

După Marea Unire de la 1918, odată cu naşterea statului naţional unitar roman, în ansamblul măsurilor de unificare administrativă, urmare a unirii cu România a Basarabiei, Bucovinei şi Transilvaniei, în 1925 apare Legea pentru organizarea Arhivelor Statului.

Rostul instituţiei Arhivelor a fost şi este acela de a păstra, conserva şi valorifica tezaurul arhivistic, memoria unui popor, căci "un act, oricare ar fi cuprinsul sau vechimea lui, are o dublă valoare: de a servi ca act de proprietate şi de a deveni un act istoric sau literar pentru posteritate" (Bogdan

Petriceicu Haşdeu -director general al Arhivelor Statului între 1876-1900).

De la înfiinţare, Arhivele ca instituţie au ţinut pasul cu timpul, regulamentele de funcţionare, legislaţia arhivistică fiind adaptate mereu cerinţelor evoluţiei societăţii româneşti. Astfel, actuala legislaţie (Legea Arhivelor Naţionale) adoptată în Parlamentul României în aprilie 1996, defineşte noţiunea de Fond Arhivistic Naţional; *acte oficiale şi particulare, diplomatice şi consulare, memorii, manuscrise, proclamaţii, chemări, afişe, planuri, schiţe, hărţi, pelicule cinematografice, matrice sigilare, înregistrări foto, video, audio şi informatice, cu valoare istorică realizate în ţară sau de către creatorii români în străinătate*, iar "*administrarea, supravegherea şi protecţia specială a Fondului Arhivistic Naţional al României se realizează de către Arhivele Naţionale, unitate bugetară în cadrul Ministerului Administraţiei şi Internelor*" prin "*compartimentele sale specializate şi prin direcţiile judeţene ale Arhivelor Naţionale*".

Termenul "**Arhivele Naţionale**" este adaptat noţiunilor de "tezaur arhivistic naţional" sau "Fond Arhivistic Naţional". Astfel, vechii termeni de "**Arhivele Statului**" şi "**filialele Arhivelor Statului**" rămân pentru istorie şi pentru memorie, intrând în ….arhive.

Slujirea Arhivelor de către prestigioşi oameni de cultură precum Gheorghe Asachi, Ion Heliade Rădulescu, Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu, Dimitrie Onciul, Constantin Moisil, Ştefan Mateş, David Prodan, Aurelian Sacerdoţeanu, profesorul Ioan Scurtu, împreună cu numeroşi "anonimi" ce veghează la documentele ca acestea să fie valorificate în circuitul informativ, arhivişti, arhivari, restauratori necunoscuţi pe nemerit, vorbeşte de la sine de importanţa instituţiei.

Sala de studiu a Arhivelor Naţionale Covasna pune la dispoziţia cercetătorilor documente din epoca medievală, modernă şi contemporană emise mai ales în Transilvania, dar

şi în celelalte provincii româneşti, în limbile română (inclusiv chirilică), maghiară, germană şi latină.

Instituţia noastră, în raza ei de autoritate şi competenţă, prin personalul de specialitate, aplică prevederile legislaţiei arhivistice: îndrumă şi controlează instituţiile deţinătoare de documente în spiritul Legii, preia de la deţinători documentele ce aparţin Fondului Arhivistic Naţional, valorifică datele şi informaţiile din documentele proprii în cadrul manifestărilor cultural-ştiinţifice (simpozioane, dezbateri, sesiuni ştiinţifice, publicaţii, expoziţii) sau de eliberare a certificatelor şi extraselor privitoare la numite drepturi ale cetăţenilor.

Direcţia noastră funcţionează în condiţiile conferite de noul local şi de "infuzia" de specialişti tineri, absolvenţi ai Facultăţii de Arhivistică din cadrul Academiei de Poliţie "Alexandru Ioan Cuza" din Bucureşti.

Marcarea Zilei Arhivelor Naţionale va avea loc în anul acesta la Râmnicu Vâlcea, Mănăstirea Bistriţa şi Costeşti-judeţul Vâlcea, localitatea natală a celui mai ilustru arhivist român, Aurelian Sacerdoţeanu, Director General al Arhivelor Statului între 1938-1953 (*100 de ani de la naştere)*, cu participarea cadrelor de conducere din aparatul central şi direcţiile judeţene, arhivişti, reprezentanţi ai instituţiilor de cultură, ai cultelor, ai M.A.I. (în cadrul unor ample manifestări cultural-ştiinţifice).

Ziua Arhivelor Naţionale ne conferă un prilej în plus în a asigura publicul larg că instituţia noastră este în slujba adevărului istoric şi a cetăţeanului, conform devizei înscrise în însemnul nostru heraldic *SEMPER VERITATI* sau *ÎN TOTDEAUNA ADEVĂRUL!*

Cuvântul Nou, nr. 3542, 29.10.2004

IV.5. **Instituția Arhivelor - între tradiție şi actualitate**

Arhivistica în sensul grupării documentelor spre păstrare şi valorificare este contemporană cu apariția scrisului. Instituție a Statului a apărut şi la noi din rațiuni practice din cadrul ministerelor create în 1831 - 1832 la Bucureşti, respectiv Iaşi.

Arhivele statului din Țara Românească au luat ființă în compunerea Ministerului Trebilor din Lăuntru (azi Ministerul de Interne) având la bază ca act normativ "Jurnalul Sfatului Administrativ pentru regulile ce urmează a se păzi la ținerea Arhivei", iar în Moldova în subordinea Logofeției Dreptății(azi Ministerul Justiției).

Legislația arhivistică a ținut cu transformările politico-sociale şi economice ale țării, respectiv formarea statului național român (1859) şi desăvârşirea unității naționale din 1918, când odată cu încheierea procesului de unificare administrativă şi legislativă a fost emis Regulamentul pentru organizarea Arhivelor Statului(1925).

Însemnătatea instituției i-a conferit un caracter național şi unitar cuprinzând şi unitățile teritoriale din subordine ce fac parte din întreg respectând o legislație uniformă. În slujba documentului, în sensul păstrării şi valorificării acestuia, s-au pus oameni de seamă ai culturii şi istoriografiei româneşti precum Gheorghe Asachi, Vasile Alecsandi, Nicolae Filimon, Grigore Alexandrescu, Ion Heliade Rădulescu, Bogdan Petriceicu Haşdeu, Dimitrie Onciul, Aurelian Sacerdoțeanu, David Prodan, ş.a.

Acestor corifei ai desluşirii adevărurilor din cronici li se alătură un mare număr de arhivişti, arhivari, alți lucrători din arhivă, pe cât de "anonimi" în aparență pe atât de însemnați în esență prin atribuțiile specifice ce au vegheat asupra documentelor redându-le circuitul informativ.

Arhivele Naţionale, la 165 de ani de existenţă, traversează desigur o etapă de înnoiri. S-a reuşit crearea unui sistem propriu de pregătire a personalului prin Şcoala Naţională de Arhivistică şi Facultatea de Arhivistică avându-se în vedere complexitatea misiunilor, ceea ce va conferi instituţiei un rol sporit în societatea contemporană. Au văzut lumina tiparului un considerabil număr de publicaţii inclusiv cu aportul unităţilor teritoriale- pe care, în parte, le-am făcut cunoscute publicului din judeţ în cadrul unor acţiuni cu caracter cultural la care Arhivele Naţionale Covasna a luat parte sau prin intermediul presei locale: „România - Documentele Unirii, 1918; "De la Pronunciament la Memorandum"; "România - istorie în documente", "România - documente străine despre români"; "Minorităţile naţionale din România", "România - marele sacrificat al celui de-al doilea război mondial"; "Diplomaţia europeană şi mişcarea memorandistă", ş.a.

Aceste reuşite sunt rodul unor intense cercetări asupra unor documente nevalorificate din diverse cauze în trecutul apropiat, din care nu puţine sunt documente aflate în arhive străine, aducându-se astfel o serie de clarificări legate de unele episoade ale istoriei naţionale moderne şi contemporane. Unităţile teritoriale ale Arhivelor Naţionale (inclusiv Covasna) şi-au adus propriile contribuţii prin date, informaţii precum şi documente la aceste realizări editoriale, la care se adaugă publicaţiile de specialitate precum "Arhiva Românească", principalul nostru periodic.

Legea Arhivelor Naţionale, act normativ de dată recentă repune documentul în drepturile sale, îl ocroteşte spre a servi scopului în care, la vremea sa, a fost creat pentru generaţii.

Cuvântul Nou, nr. 1609, 30.04.1996

IV.6. Direcția județeană Covasna a Arhivelor Naționale

Instituția Arhivelor în județul Covasna datează din 15 iunie 1953 ca unitate subordonată Serviciului Regional al Regiunii Mureş Autonomă Maghiară a Arhivelor Statului, iar din 1962 în subordinea Serviciului Regional Braşov. În urma reorganizării administrative din 1968, se constituie Filiala Arhivelor Statului - județul Covasna.

În primele două decenii de activitate, preocuparea de bază a constat în prelucrarea materialului arhivistic în condițiile legislației din acea etapă, în special de la unitățile administrative (raion, primării, comune), de cultură, de învățământ, din justiție, precum şi de la unele unități economice. De asemenea, unele fonduri şi colecții au fost preluate prin transfer de la Muzeul Raional (în prezent Muzeul Național Secuiesc) şi de la culte. Astfel s-a ajuns la un număr de 530 de fonduri şi colecții arhivistice ce însumează cca. 2500 m.l.

Documentele din epoca modernă şi contemporană sunt în proporție de aproximativ trei pătrimi din total. Materialul arhivistic preluat de-a lungul timpului este divers, atât în ceea ce priveşte specificul creatorului cât şi a limbii în care este redactat într-un segment de timp istoric cuprins între secolele XIV-XX.

În mare parte, documentele deținute de Direcția Județeană Covasna sunt emise în limba maghiară, cu excepția celor din perioada interbelică (pentru instituțiile publice mai ales) şi celor aparținând cultului ortodox, emise în limba română.

La acestea se adaugă documente emise în limba germană (pentru perioada regimului absolutist austriac din 1851-1867) şi în limba latină (pentru unele documente medievale şi cele ale cultelor catolic şi reformat).

Fără a încerca neapărat o ierarhizare valorică, este de evidenţiat dintre fondurile administrative cele ce atestă formele de organizare scaunală specifice zonei istorice, precum: *Scaunul Sepsi (1580-1849*), *Scaunul Kezdi (1580-1861), Scaunul Orbai (1625-1861),* ce aveau să constituie *Scaunul Trei Scaune (1867-1876).* Fondurile *Prefectura Judeţului Trei Scaune (1876-1961), Primăria Oraşului Sf. Gheorghe (1730-1961), Primăria Oraşului Tg. Secuiesc (1427-1960)* şi fondurile primăriilor comunale întregesc această categorie.

Este de apreciat în mod deosebit cuprinderea în fondul *Primăria Oraşului Tg. Secuiesc*, de pildă, a unui număr de documente de valoare aparte, emise în Moldova la Iaşi, Tg. Trotuş, Mănăstirea Bistriţa, documente din secolele XVII şi XVIII, purtând semnele de validare ce le conferă autenticitatea, inclusiv semnături autografe ale unor voievozi de dincolo de munţi (Vasile Lupu, Gheorghe Ştefan, Antonie Vodă Ruset, Grigore Ghica, Duca Vodă, Constantin Mavrocordat), atestând legăturile complexe ale comunităţilor din sud-estul transilvan cu Moldova.

Direcţia Judeţeană Covasna deţine un număr de 35 de fonduri şi colecţii create de curţile nobiliare secuieşti, care între altele fac referiri la starea socială şi spirituală a populaţiei româneşti aservite pe marile proprietăţi funciare, iar pe de altă parte, o serie de documente sunt de provenienţă românească din Moldova şi Muntenia cu semnături autografe ale voievozilor Petru Rareş, Mihai Viteazul şi Matei Basarab. Dintre acestea, cele mai importatnte sunt fondurile familiale *Apor* din Turia de Jos (1325-1895), *Damakos (1470-1921)* şi *Kalnoki (1525-1902),* în prezent restaurate şi microfilmate.

Prin valoare, prin conţinut, cele mai de sus aparţin fără îndoială patrimoniului naţional. Colecţia de registre parohiale (1696-1950), cuprinzând cultele ortodox, greco-catolic, romano-catolic, reformat şi unitarian, prezintă ansamblul vieţii spirituale şi complexitatea acesteia. În plus, documentele

referitoare la cultul ortodox atestă şi situaţia populaţiei româneşti supuse asimilării etnico-religioase, fiind emise în parohii româneşti dispărute azi şi rămase doar în memoria arhivelor. Sunt de altfel şi singurele mărturii documentare din epoca feudală şi modernă emise în limba română.

După 1990, în cadrul manifestărilor ştiinţifice şi prin publicaţii, problematica istoriei comunităţii româneşti în epoca medievală şi modernă, precum şi problematica etapei interbelice, deosebit de complexe şi mai puţin evidenţiate anterior, au constituit obiectivul central în domeniul activităţii de valorificare a documentelor de arhivă. În ceea ce priveşte comunitatea maghiară, documente de relevanţă ale evoluţiei acesteia au fost publicate în volumul "Minorităţile naţionale din România, 1918-1925", editat de Arhivele Naţionale.

Direcţia Judeţeană Covasna este prezentă cu materiale în publicaţii de prestigiu precum *Arhiva Românească (Informaţii din documente locale privind cauza naţională la românii din Trei Scaune*), Colecţia *Pro Patria* editată de Direcţia de Cultură şi Sport a Ministerului de Interne (*Specificul documentelor de patrimoniu deţinute de Arhivele Statului Covasna*) şi se numără printre colaboratorii celui de-al doilea volum *Minorităţile naţionale din România.*

La acestea se adaugă o colaborare cu publicaţiile locale *Cuvântul Nou* şi *Poliţia.* În manifestările organizate pe plan local cu aportul Arhivelor Naţionale Bucureşti şi a unor direcţii judeţene, pe problematica specificului sud-est transilvan, se detaşează sesiunile naţionale *75 de ani de la Marea Unire*(1993), *Mesajul Arhivelor*(1994) şi *50 de ani de la eliberarea oraşului Sf. Gheorghe de sub ocupaţia străină* (1994*)*, aceasta din urmă în colaborare cu M.Ap.N.

Dintre manifestările cultural-ştiinţifice la care Direcţia Judeţeană Covasna şi-a adus partea sa de contribuţie se detaşează sesiunea omagială de la Bucureşti prilejuită de împlinirea a *160 de ani de existenţă a Instituţiei Arhivelor Statului* - 1991, Sesiunea naţională de la Piatra-Neamţ *Marea*

Unire de la 1918 - 1993, Colocviul *Protejarea patrimoniului cultural național* - Bucureşti, 1995, sub egida M.I., *Factorul militar în viața oraşelor* - sub egida Comisiei de istorie a oraşelor, Giurgiu, 1995.

Arhiva Românească, tom II, fasc. II/1996, p. 99-101.

IV.7. Arhivele Naţionale Direcţia Judeţeană Covasna - în casă nouă

Instituţia Arhivelor în judeţul Covasna datează din 15 iunie 1953, ca unitate subordonată Serviciului regional al Regiunii Mureş Autonomă Maghiară a Arhivelor Statului, iar din 1962 în subordinea serviciului regional Braşov. În urma reorganizării administrative din 1968, se constituie Filiala Arhivelor Statului - judeţul Covasna.

În primele două decenii de activitate, preocuparea de bază a constat în prelucrarea materialului arhivistic în condiţiile legislaţiei din acea etapă, în special de la unităţile administrative (raion, primării, comune), de cultură, de învăţământ, din justiţie, precum şi de la unele unităţi economice. De asemenea, unele fonduri şi colecţii au fost preluate prin transfer de la Muzeul Raional (în prezent Muzeul Naţional Secuiesc), precum şi de la alte culte. Astfel s-a ajuns la un număr de 533 de fonduri şi colecţii arhivistice ce însumează cca. 4000 metri liniari.

Prin valoare, conţinut, cele de mai sus aparţin fără îndoială, patrimoniului naţional. Colecţia de registre parohiale (1696-1950), cuprinzând cultele ortodox, greco-catolic, romano-catolic, reformat, unitarian, prezintă ansamblul vieţii spirituale şi complexitatea acesteia. În plus, documentele referitoare la cultul ortodox atestă şi situaţia populaţiei româneşti supusă asimilării etnico-religioase, fiind emise în parohii româneşti dispărute azi şi rămase doar în memoria arhivelor. Sunt, de astfel, şi singurele mărturii documentare din epoca feudală şi modernă emise în limba română.

După 1990, îndeosebi, problematica comunităţii româneşti în epoca medievală şi modernă, precum şi cea a perioadei interbelice, deosebit de complexe şi mai puţin evidenţiate anterior, au constituit obiectivul central în domeniul activităţii de valorificare a documentelor de arhivă.

În ce priveşte comunitatea maghiară, documente de relevanţă ale acesteia au fost publicate în volumul Minorităţile naţionale din România (1918-1925), editat de Arhivele Naţionale ale României.

Direcţia Judeţeană Covasna este prezentă cu materiale în publicaţii de prestigiu, precum "Arhiva Românească" (Informaţii din documente locale privind cauza naţională la românii din Trei Scaune), Colecţia "Pro Patria", editată de Direcţia de Cultură şi Sport a Ministerului de Interne (specificul documentelor de patrimoniu deţinute de Arhivele Statului Covasna), şi se numără printre colaboratorii celui de-al doilea volum Minorităţile naţionale din România (1925-1931).

Documentele din epoca modernă şi contemporană reprezintă aproximativ trei pătrimi din total. Materialul arhivistic preluat de-a lungul timpului este divers, atât în ceea ce priveşte specificul creatorului, cât şi al limbii în care este redactat, într-un segment de timp istoric cuprins între secolele XIV-XX. O parte din documentele deţinute de Direcţia Judeţeană Covasna a Arhivelor Naţionale sunt emise în limba maghiară, cu excepţia celor din perioada interbelică (pentru instituţiile administrative, mai ales) şi a celor aparţinând cultului ortodox, emise în limba română.

La acestea se adaugă documentele în limba germană (pentru perioada regimului absolutist austriac din 1851-1867) şi în limba latină (pentru documentele medievale şi cele ale cultelor catolic şi reformat).

Fără a încerca neapărat o ierarhizare valorică, ar fi de evidenţiat, dintre fondurile administrative, cele ce atestă formele de organizare scaunală specifice zonei istorice, precum Scaunul Sepsi (1580-1849), Scaunul Kèzdi (1580-1861), Scaunul Orbai (1625-1861), ce aveau să constituie ulterior scaunul Trei Scaune (1867-1876). Fondurile Prefectura judeţului Trei Scaune (1876-1961), Primăria oraşului Sf. Gheorghe (1730-1961), Primăria oraşului Tg.

Secuiesc (1427-1960) şi fondurile primăriilor comunale care întregesc această categorie.

Este de apreciat în mod deosebit cuprinderea în fondul Primăria oraşului Tg. Secuiesc, de pildă, a unui număr de documente de valoare aparte, emise în Moldova, la Iaşi, Tg. Trotuş, mănăstirea Bistrița, documente din secolele XVII-XVIII, purtând semnele de validare ce le conferă autenticitatea, inclusiv semnături autografe ale unor voievozi de dincolo de munți (Vasile Lupu, Gheorghe Ştefan, Antonie Vodă Ruset, Grigore Ghica, Duca Vodă, Constantin Mavrocordat), atestând legăturile complexe ale comunităților din sud-estul transilvan cu Moldova.

Direcția județeană Covasna deține un număr de 35 de fonduri şi colecții familiale create la curțile nobiliare secuieşti care, între altele fac referiri la starea socială şi spirituală a populației secuieşti aservite pe marile proprietăți funciare, iar, pe de altă parte, o serie de documente sunt de proveniență românească din Moldova şi Muntenia, cu semnături autografe ale voievozilor Petru Rareş, Mihail Viteazul şi Matei Basarab. Dintre acestea, cele mai reprezentative sunt fondurile familiare Apor, din Turia de Jos (1325-1895), Damokos (1470-1921), Kálnoki (1525-1902), în prezent restaurate şi microfilmate. La acestea se adaugă colaborarea cu publicațiile locale "Cuvântul Nou" şi "Poliția". Între manifestările organizate pe plan local, cu aportul Arhivelor Naționale Bucureşti şi a unor direcții județene, pe problematica specificului sud-est transilvan, se detaşează sesiunile naționale cu genericul "75 de ani de la Marea Unire" (1993), "Mesajul Arhivelor" (1994), "50 de ani de la eliberarea oraşului Sf. Gheorghe de sub ocupația străină" (1994), acestea din urmă în colaborare cu M.Ap.N. etc.

Dintre manifestările cultural ştiințifice la care Direcția județeană Covasna a Arhivelor Naționale şi-a adus partea sa de contribuție se detaşează Sesiunea omagială de la Bucureşti, prilejuită de împlinirea a "160 de ani de existență a Instituției Arhivelor" - 1991, Sesiunea națională de la Piatra-Neamț

“Marea Unire de la 1918-1993”, Colocviul “Protejarea patrimoniului cultural național” - sub egida M. I. (Bucureşti, 1995), “factorul militar în viața oraşelor” - sub egida Comisiei de istorie a oraşelor (Giurgiu, 1995), ş.a.

Demersurile pentru noul local au demarat în 1992 la intervențiile ferme ale Direcției Generale a Arhivelor Naționale cu largul concurs al Inspectoratului județean de Poliție şi Prefecturii Județului Covasna către Ministerul de Interne, avându-se în vedere starea cu totul necorespunzătoare a vechiului local.

Construcția a început în 1994 şi s-a încheiat în anul 2002.

Grație proiectanților din serviciile de specialitate ale Ministerului de Interne a rezultat o construcție cu care oraşul Sf. Gheorghe se poate mândri.

Noul local dispune de spații optime pentru păstrarea şi conservarea documentelor, fiind o realizare demnă de importanța Arhivelor Naționale.

Actualul colectiv al Direcției Județene a Arhivelor Naționale Covasna este alcătuit din CRIŞAN CRISTIAN, BARTOK CRISTINA, FOFIRCĂ ADINA MARIA, NICULESCU LAURA EMILIA, - arhivişti, PĂDURE ILIANA, GERGELY ERZSEBET, SOCI ELENA - arhivari, MÂRZAC MARIA - referent, BARDOCZ SANDOR LEHEL, IFTIMIE FRĂSINA şi DEACONU EUGENIA - personal contractual, BAICU DAN director.

Pliant editat cu ocazia inaugurării noului sediu al Direcției județene Covasna, Sf. Gheorghe, 31.10.2002

IV.8. Infracţiuni şi contravenţii la prevederile Legii Nr. 16/1996

Metodologia de aplicare a sancţiunilor contravenţionale. Declanşarea urmăririi penale în cazul infracţiunilor prevăzute de Legea Arhivelor Naţionale. -Aspecte din experienţa D.J.A.N. Covasna-

Legea Arhivelor Naţionale, cunoscută şi sub denumirea de Legea nr.16 din 1996 completată cu Legea nr. 358 din 2002, este în prezent actul normativ ce defineşte noţiunea de "Fond Arhivistic Naţional", stabileşte care sunt documentele cu valoare istorică şi cele cu valoare practică.

Totodată, art. 3 din Legea nr.16 din 1996 stipulează că administrarea, supravegherea şi protecţia specială a Fondului Arhivistic Naţional se realizează de către Arhivele Naţionale.

Art. 5 din legea citată detaliază atribuţiile Arhivelor Naţionale în administrarea şi protecţia acestui tezaur (lit. a-l).

Deţinătoare şi valorificatoare de documente istorice de importanţă istorică, dar şi practică, instituţiei Arhivelor Naţionale i se conferă prin legislaţia în vigoare un set de atribuţii în relaţiile cu creatorii şi deţinătorii de documente, cuprinse în acelaşi art. 5, în scopul asigurării materialului arhivistic.

În relaţiile cu creatorii şi deţinătorii de documente, un rol central îl ocupă, după cum se ştie, activităţile de îndrumare şi control.

Controlul modului de aplicare a legislaţiei arhivistice la creator, urmează în mod obligatoriu îndrumării acestuia, prin forme multiple.

Din varii motive, în pofida activităţii de îndrumare (instruiri la faţa locului şi la sediu, explicaţii privind întocmirea unui nomenclator arhivistic, modul de efectuare a operaţiunilor de ordonare, inventariere şi selecţionare, ş.a.) se

contată încă încălcări ale prevederilor legale în vigoare, mai precis, cele prevăzute la cap. III din Legea 16/1996 "**Obligaţiile creatorilor şi deţinătorilor de documente**", respectiv rămâneri în urmă, în ce priveşte evidenţa documentelor cu repercusiunile ce derivă de aici, adică selecţionarea şi nepregătirea documentelor spre păstrare permanentă la Arhivele Naţionale.

Constatările noastre, pe parcursul ultimilor 5 ani duc la concluzia că motivele acestor neajunsuri sunt de cele mai multe ori de natură subiectivă, întrucât cei mai mulţi deţinători dispun de un potenţial uman şi condiţii materiale, cel puţin la nivel satisfăcător, inclusiv la deţinătorii din domeniul administraţiei publice locale.

În atribuţiile de îndrumare şi control la creatori şi deţinători, colectivul D.J.A.N. Covasna a întâlnit şi aspecte care se constituie în contravenţii: neîntocmirea nomenclatorului dosarelor, neinventarierea documentelor, neselecţionarea acestora, nedepunerea la Arhivele Naţionale a documentelor ce fac parte din Fondul Arhivistic Naţional prin conţinutul informativ, neasigurarea condiţiilor de păstrare şi protejare a documentelor create şi deţinute de unitate, neactualizarea comisiilor de selecţionare şi a compartimentelor de arhivă, aspecte care se regăsesc în cap. VI din Legea 16/1996 - art. 29 (*Răspunderi şi sancţiuni)*.

În vederea stabilirii măsurilor se aplică **Normele privind organizarea şi desfăşurarea activităţii de control asupra aplicării legislaţiei arhivistice şi de sancţionare a contravenţiilor la prevederile Legii 16/1996, aprobare prin Ordinul de Zi nr. 336/25.03.1998.**

Astfel, neinventarierea documentelor, sursa celor mai multe neajunsuri în activitatea de arhivă la creatori şi deţinători, pot avea drept subiecţi ai contravenţiilor: şefii unităţilor creatoare şi deţinătoare, dacă nu au luat măsurile organizatorice corespunzătoare, respectiv numirea prin decizie a responsabilului cu activitatea de arhivă şi a

compartimentelor de arhivă, cf. art. 23 din Legea 16/1996; şefii compartimentelor dacă nu s-au conformat obligaţiei de a depune documentele aparţinătoare compartimentului respectiv, cu inventar, responsabilului cu munca de arhivă şi aceştia din urmă, dacă nu au efectuat inventarierea documentelor.

Din acţiunile în această direcţie întreprinse de D.J.A.N. Covasna rezultă concluzia că, în general, conducerile unităţilor, inclusiv din administraţie-nu controlează activitatea responsabililor cu activitatea de arhivă, a comisiilor de selecţionare sau a compartimentului de arhivă, deşi sunt constituite prin decizia şefului unităţii. În această situaţie, constatându-se inactivitatea factorilor menţionaţi, numiţi prin decizie, şi conducerea unităţii respective este pasibilă de sancţiuni contravenţionale sau cel puţin avertizată.

Nepredarea de către compartimentele creatoare la arhiva proprie a documentelor cu termen de păstrare permanent, **cu inventar şi proces-verbal de predare-primire**, constituie cf. art. 29, lit. b, o altă contravenţie, în cazul respectiv, şefii compartimentelor fiind subiecţii, dar şi responsabilul cu activitatea de arhivă, dacă a preluat materialul fără inventare şi procese-verbale.

Neîntocmirea inventarului arhivistic conduce la imposibilitatea constituirii arhivei curente şi implicit la nefuncţionalitatea acesteia, fapt deosebit de grav, deoarece nu îşi îndeplineşte raţiunea de a fi la situaţia dată, subiecţii contravenţiei fiind şefii de compartimente ce nu au întocmit listele documentelor create de compartimentele pe care le conduc.

Şefii unităţilor creatoare şi deţinătoare de arhivă, care nu se implică în această operaţiune pot fi de asemenea subiecţi ai contravenţiei deoarece au obligaţia de a controla şi activitatea de arhivă, mai ales după atenţionările formulate cu prilejul activităţilor de îndrumare şi control din partea Arhivelor Naţionale.

Neselecționarea documentelor create şi primite, aspect negativ rezultat de cele mai multe ori din inexistența nomenclatorului arhivistic (sau neaplicarea lui), constituie la rândul său contravenție ai cărei subiecți sunt conducerile unităților, dacă nu au luat măsuri de constituire a comisiei de selecționare sau nu a constatat activitatea acesteia; secretarul comisiei de selecționare dacă nu a atenționat membrii componenți asupra menținerii în arhivă a documentelor (dosarelor) expirate, conform nomenclatorului în vigoare; membrii comisiei de selecționare dacă nu şi-au îndeplinit atribuțiile.

Neasigurarea condițiilor de păstrare are ca subiect al contravenției şeful unității care este primul răspunzător de crearea condițiilor necesare pentru păstrarea documentelor, inclusiv prin asigurarea condițiilor şi mijloacelor necesare, conform art. 12 din Legea 16/1996. Mai mult chiar, se poate aprecia că distrugerea înscrisurilor ca urmare a acestor neglijențe se constituie chiar în caz penal. La rândul lor, şefii compartimentelor de arhivă, precum şi responsabilii de arhivă, având obligația de a semnala condițiile improprii şi nu o fac, se constituie în subiecți ai contravenției.

Nepredarea la Arhivele Naționale a documentelor aflate sub incidența art. 13 din Legea Arhivelor Naționale ca aparținând Fondului Arhivistic Național este indiscutabil stadiul rezultatului necorespunzător al prelucrării arhivelor de la creatori şi deținători, iar în alte situații urmare a opoziției conducătorului unității. Subiecții contravenției sunt şefii unităților, dar şi şefii de compartimente şi responsabilii de arhivă.

Legea 16/1996 prevede la art. 11 obligativitatea unităților creatoare şi deținătoare de a transmite Arhivelor Naționale odată cu procesele-verbale de selecționare, inventarele documentelor propuse spre eliminare, precum şi **inventarele documentelor ce se păstrează permanent**, pentru a se putea realiza evidența tuturor documentelor din

această categorie aflate în raza de competență a direcției județene, pentru înlesnirea alcătuirii planurilor de preluări de arhivă.

În cazuri de încălcări repetate ale prevederilor legislației arhivistice, dacă în urma atenționărilor şi avertismentelor, se impune, firește sancționările prevăzute la art. 29-30 din Legea Arhivelor Naționale (16/1996, completată cu 358/2002).

Cei desemnați să constate aceste încălcări, sunt **agenții constatatori**-împuterniciți ai Arhivelor Naționale şi ai direcției județene, în baza art. 26,27,28, 29 şi 31 din Legea 16/1996. Împuterniciții direcției județene sunt numiți prin Dispoziție zilnică şi consemnați în registrul respectiv.

Agenții constatatori dispun de o delegație de control înregistrată, semnată de Directorul General al Arhivelor Naționale (împuternicit fiind directorul D.J.A.N.) sau de directorul D.J.A.N. pentru personalul **de specialitate** din subordine.

Constatările contravențiilor ce urmează a fi sancționate se materializează prin încheierea unui proces-verbal tipizat, înseriat, broşat în carnet, aflat în evidența Inspectoratului Județean de Poliție, conținând elemente cu referire la data constatării, persoana care încheie procesul-verbal, date complete privind contravenientul, încadrarea juridică a contravenției, cuantumul amenzii conform art. 29 din Legea 358/2002.

Procesul verbal se încheie în două exemplare, originalul păstrându-se la agentul constatator, iar copia la contravenient, care poate achita 50% din amendă în 48 de ore.

Întocmirea procesului-verbal trebuie să răspundă cerințelor prevăzute de normele în vigoare. În termen de 15 zile de la întocmirea actului de constatare a contravenției, cel în cauză poate înainta plângere, până la soluționarea acesteia, executarea se suspendă.

În cazul în care se înaintează plângere în justiție, direcția județeană este reprezentată de consilierul juridic al Inspectoratului Județean de Poliție, în conformitate cu prevederile Instrucțiunilor nr. 444 din 1995 privind activitatea de asistență juridică în unitățile M.A.I.

În acțiunile de control a activității de arhivă la creatori şi deținători, D.J.A.N. a constatat suficiente neajunsuri pricinuite de dezinteresul unor conducători de unități. Pe parcursul anului 2003 s-au aplicat şi amenzi, fiind în discuție primării comunale prevăzute în planul de activitate al direcției pentru preluări de arhivă.

Măsurile constante şi asistența de specialitate la creatori conduc, după opinia noastră, la prevenirea infracțiunilor la Legea Arhivelor Naționale în înțelesul art. 27-28 din Legea 16/1996. Experiența dobândită în activitatea de îndrumare şi control demonstrează că în multe situații, exigența şi tenacitatea față de respectarea legislației arhivistice în vigoare sunt neapărat necesare.

D.J.A.N. Covasna nu a constatat acte ce se constituie în infracțiuni, dar unele stări de lucruri negative nesoluționate, neîndreptate la timp, puteau conduce la distrugeri, degradări sau la aducerea în stare de neîntrebuințare a documentelor, mai ales ca urmare a neglijenței şi dezinteresului manifestat față de documente, în multitudinea lor, de către conducătorii de instituții, subapreciindu-se importanța unei legi organice.

Bibliografie:

1. *Legea Arhivelor Naționale*, publicată în *Monitorul Oficial al României,* partea I, anul VIII, Nr. 71 din 09.04.1996.
2. *Legea pentru modificarea şi completarea Legii Arhivelor Naționale nr. 16/1996,* (Nr. 358/2002), publicată în *Monitorul Oficial al României,* anul XIV, Nr. 476 din 03.07.2002.
3. *Norme tehnice privind desfăşurarea activităților în Arhivele Naționale,* aprobate de Directorul General prin Ordinul nr. 227 din 18.06.1996.

4. *Norme privind organizarea şi desfăşurarea activităţii de control asupra aplicării legislaţiei arhivistice şi de constatare şi sancţionare la prevederile Legii 16/1996*, aprobate prin Ordinul de zi nr. 336 din 25.03.1998.
5. *Regulament privind organizarea şi funcţionarea consiliilor de autorizare a scoaterii temporare peste graniţă a documentelor care fac parte din Fondul Arhivistic Naţional al României*, aprobat prin Ordin de zi al Directorului General al Arhivelor Naţionale nr. 234 din 04.07.1996.
6. *Normativ privind caracteristicile tehnico-funcţionale ale spaţiilor şi echipamentelor de depozitare şi conservare a arhivelor aflate în administrarea creatorilor publici şi privaţi de arhivă.*

Arhiva Direcţiei Judeţene Covasna a Arhivelor Naţionale, Dos. 15/2004

IV.9. Arhivele Naţionale şi societatea românească

Săptămâna Arhivelor
20-24 iunie 2005

Anual, în cadrul instituţiei naţionale a Arhivelor se desfăşoară un ciclu de manifestări ce a intrat în tradiţie sub denumirea de "**Săptămâna Arhivelor**".

Atât la nivel central, cât şi la cel al direcţiilor judeţene se organizează activităţi cu caracter ştiinţific, dezbateri, mese rotunde, schimburi de experienţă cu unele instituţii din sectorul public sau de profil cultural.

La Arhivele Naţionale - Direcţia Judeţeană Covasna, publicul va fi invitat în perioada de referinţă să vizioneze o expoziţie de carte, lucrări apărute în circuitul ştiinţific urmare cercetărilor întreprinse de slujitorii instituţiei la scară naţională.; iar pe 24 iunie la sediu este organizată acţiunea "Ziua porţilor deschise", când publicul are prilejul să viziteze depozite de arhivă ce păstrează şi conservă mărturii istorice-tezaurul arhivistic, sala de studiu, expoziţia permanentă.

De asemenea, în data de 20 iunie sunt organizate alte două manifestări, şi anume un **Schimb de experienţă cu Oficiul Judeţean de Cadastru şi Publicitate Imobiliară privind tema informatizării documentelor de carte funciară**, precum şi o masă rotundă dezbatere pe tema - **Parteneriatul între Arhivele Naţionale şi Muzeul Carpaţilor Răsăriteni privind constituirea unei baze de date, cuprinzând informaţii referitoare la evoluţia comunităţii româneşti din SE Transilvaniei**, cu participarea direcţiilor judeţene Braşov, Mureş, Harghita şi Covasna.

Dintre manifestările organizate la nivel naţional, cu participarea unor arhivişti din întreaga ţară, menţionăm: vernisarea expoziţiei „**George Enescu la semicentenar (50 de**

ani de la moartea compozitorului), precum şi simpozionul "**România în jocul Marilor Puteri de la Trianon (1920) la Viena (1940)**" -Sibiu, 21-22 iunie; masa rotundă "**Instituţia Arhivelor Naţionale şi beneficiarii serviciilor ei**" - dezbateri "**Impactul reorganizării şi falimentării societăţilor comerciale asupra Arhivelor**" şi "**Norme privind atestarea şi perfecţionarea personalului cu atribuţii pe linie de arhivă la creatorii şi deţinătorii de documente**" - Braşov, 23-24 iunie a.c.

Vom reveni cu amănunte, informând cititorii cotidianului "**Cuvântul Nou"** şi implicit publicul din judeţul Covasna asupra unor detalii şi concluzii privind acţiunea "**Săptămâna Arhivelor**".

Cuvântul Nou, nr. 3267, 18. 06.2005

V.
ADDENDA

V.1. “Comunitatea românească din această inimă a țării va dăinui şi, sper, va prospera”

Tact de tip pedagogic, spirit de ordine de tip militar

- Ne cunoaştem de aproape 30 de ani, d-le Baicu şi este primul interviu pe care vi-l iau. Vorbiți-mi despre familia dv. Şi cum v-a influențat ea viața şi personalitatea.

Am fost profund influențat atât de personalitatea mamei mele, Emilia, care a fost profesoară de limba română, cât şi de cea a tatălui, Mihai, ofițer în M.Ap.N., un caracter în care se îmbină Dumnezeu ştie cât de armonios tactul de tip pedagogic şi spiritul de ordine şi disciplină de tip militar. Datorez, fără îndoială, întreaga mea educație şi formare ca om celor care mi-au dat viață.

Cum ați ajuns de la Abrud la Sf. Gheorghe?

Cariera militară a tatălui meu ne-a mutat din garnizoană-n garnizoană. Am trecut prin Oradea, Predeal, Sighişoara şi am ajuns la Sf. Gheorghe, de unde tata a trecut în rezervă la limită de vârstă. Şi am rămas aici, m-am căsătorit cu soția mea Ana, o adevărată Balanță, care a contribuit din plin la echilibrul familiei. Avem doi băieți, Bogdan - absolvent al facultății de istorie din Sibiu şi al celei de drept din Braşov, şi Călin - inginer. Ambii locuiesc la Sibiu, sunt căsătoriți, avem o nepoțică pe care o iubim şi cu care suntem foarte mândri. Țin enorm la familia mea, ea este pentru mine mediul în care-mi regăsesc liniştea.

Presa - o experiență inedită

Ce a însemnat presa din Sf. Gheorghe pentru dv., om subordonat istoriei şi filozofiei?

Presa locală a însemnat o experiență inedită. A contribuit în bună măsură consistentă la cunoaşterea oamenilor din județul Covasna şi a problemelor lor, bune şi rele. Sunt bucuros şi mă mândresc să fi cunoscut adevărate personalități

ale presei locale, printre care i-aş remarca - şi te rog să scrii exact ce-ţi spun... - pe fraţii Dan şi Dumitru Manolăchescu, regretatul Radu Selejan, Ioan Popa, Cornelius Popa şi destui alţii.

Arhivele sau cum ne legitimăm în faţa lumii

Cum aţi trecut de la liberala presă la rigoarea Arhivelor?

Relativ uşor. Am un mare respect pentru munca de arhivist. Arhivele Naţionale sunt o instituţie foarte pretenţioasă prin chiar statutul lor, întrucât ele reprezintă "documentele prin care poporul român se legitimează în faţa lumii", cum zicea Nicolae Iorga. Arhivarul are menirea de a proteja acest tezaur şi de a-l pune în valoare.

Vorbiţi-mi despre acest lucru.

Până în 2002 instituţia noastră şi-a desfăşurat activitatea într-un local total impropriu. Demersurile pentru construirea noului local au debutat din 1986, au fost reluate după ce planul vechi de sistematizare a municipiului a căzut, în 1990, iar în 1994 a început construcţia actualului local, inaugurarea având loc la 1 noiembrie 2002. Noul sediu are tot ce-i trebuie, cu excepţia unor dotări tehnice care urmează a fi asigurate într-o perspectivă apropiată. Cei circa 3200 metri liniari de arhivă se află în deplină siguranţă; mai mult, s-au creat condiţii pentru preluarea da la diferite instituţii a documentelor care prin valoarea lor istorică aparţin fondului arhivistic naţional.

Suntem instituţia abilitată prin lege să îndrumăm şi să controlăm activităţile de arhivă de la toate instituţiile creatoare de documente. De asemenea, soluţionăm cereri ale cetăţenilor, persoane fizice şi juridice, pentru reconstituirea unor drepturi consemnate în documentele pe care le deţinem.

Pergamentul privilegiat

Ştiu că vă e greu să răspundeţi, dar mereu am vrut să vă-ntreb: care este cel mai important document pe care îl deţineţi în arhivă?

Valoarea documentului se apreciază după mai multe criterii: vechime, suport (hârtie sau pergament) conținut informativ. Da, e dificil pentru mine să spun care e cel mai valoros, totuși, având în vedere trecutul și adevărul istoric privind lupta înaintașilor pentru unitate națională, consider cel mai valoros un pergament conținând privilegiul acordat de Mihai Viteazul, la 2 februarie 1600, locuitorilor acestei zone, document redactat în limba latină şi purtând semnătura autografă, în chirilică, a Marelui Voievod

Majoritatea documentelor au fost create de instituții şi persoane fizice din județul nostru, dar se regăsesc şi foarte multe documente emise în restul Transilvaniei, în Moldova, Țara Românească, Ungaria, Austria.

Arhiviştii nu interpretează, cu asta se ocupă istoricii şi cercetătorii

Există vreo legătură între istoric, arhivist şi naționalism?

Arhivistica e o ştiință care pune în valoare documentele aşa cum au fost ele concepute. Interpretarea e la îndemâna cercetătorului, a istoricului, după propria lor conştiință şi capacitate de discernământ. Arhivistica are legătură cu istoriografia, dar nu e neapărat dependentă de aceasta. Există arhivişti foarte valoroşi care sunt filologi de formație. Un adevărat arhivist nu tinde spre naționalism exagerat, întrucât el prezintă conținutul unui izvor istoric şi îl comentează după criterii arhivistice. Cercetătorii din afara sistemului sunt liberi să interpreteze documentul după criterii pur personale, dar cu riscul de a cădea în erori.

Ce model profesional aveți?

În arhivistică, la această oră modelul meu este chiar directorul general al Arhivelor Naționale, prof. univ. dr. Corneliu Mihail Lungu. Asta cu atât mai mult cu cât este autorul câtorva zeci de volume de ediții de documente, iar pe de altă parte a sprijinit enorm colectivul de la Sf. Gheorghe, care s- a confruntat cu foarte multe greutăți.

Preferinţe muzicale şi gastronomice

Mărturisesc că la vârsta mea e greu să spun ce muzică prefer. Oricare ar fi ea, dar să aibă darul de a mă relaxa după o activitate obositoare şi stresantă.

Ce-mi place să mănânc? Aştept paştele atât din respect faţă de conţinutul biblic, cât şi, într-o măsură, pentru a mânca preparate din miel.

Legea şi bunul simţ

Ce legături aveţi cu viaţa politică?

Ca funcţionar public în MAI nu sunt înregimentat politic şi nici nu fac comentarii privind activitatea partidelor politice. Singurul domeniu care trebuie respectat în sensul larg al cuvântului. Legea şi bunul simţ.

Viitorul

Cum vedeţi viitorul, în general, şi cel al românilor în mod special?

Având în vedere trecutul istoric zbuciumat şi nu rareori dramatic, cred într-un viitor liniştit şi civilizat, mă rog, atâta cât se poate, în care oamenii să se respecte între ei indiferent din ce etnie, categorie socială sau partid politic fac parte. Sunt un optimist. Cred că societatea noastră nu se poate întemeia pe depresie şi scepticism. În ce priveşte comunitatea românească din această inimă a ţării, ea va dăinui şi, sper, va prospera. A supravieţuit atâtor secole de multe ori potrivnice, încât mi-e greu să cred că nu o va face, în bune condiţii, şi de data aceasta.

Dumitru Manolăchescu, "Observatorul de Covasna", nr. 59/2004

V.2 Mesaj de mulțumire adresat polițiştilor şi jandarmilor covăsneni

ARHIVELE NAȚIONALE
DIRECȚIA JUDEȚEANĂ COVASNA

Către,
INSPECTORATUL DE POLIȚIE AL JUDEȚULUI COVASNA
DOMNULUI INSPECTOR ŞEF,
COMISAR ŞEF CONSTANTIN SCURTU

Am onoarea să vă adresez cele mai fierbinți mulțumiri pentru sprijinul acordat de efectivele de poliție din Inspectoratul de poliție al Județului Covasna cu prilejul mutării tezaurului arhivistic al unității noastre în noul local al instituției.

Solidaritatea Dumneavoastră față de slujitorii Arhivelor, memoria neamului şi pământului strămoşesc, ne-a impresionat profund.

Cu multă considerațiune,
Director,
Profesor
Dan Baicu

Sfântu Gheorghe, 2002

N.E. un mesaj cu acelaşi conținut a fost adresat şi: Comandamentului Județean de Jandarmi Covasna

V.3 Noul sediu al Direcției județene Covasna a Arhivelor Naționale

Despre instituția națională a arhivelor se poate vorbi începând cu anul 1831 când, la 1 mai, s-a înființat prima astfel de structură aparținând Ministerului Trebilor Dinlăuntru, iar la 1 ianuarie 1832, instituția similară de la Iași. Rolul Arhivelor Naționale și a direcțiilor sale poate fi definit astfel: păstrează și conservă documentele cu valoare istorică în scopul valorificării acestora pe tărâm științific ca izvoare istorice primare-așa cum este stipulat în legea nr. 16/1996. Din aceste documente fac parte acte oficiale și particulare, diplomatice și consulare, memorii, manuscrise, proclamații, planuri, schițe, hărți, pelicule cinematografice, matrice sigilare, înregistrări foto-audio-video și informatice cu valoare istorică.

Istoricul Arhivelor Naționale este extrem de bogat, importanța sa indiscutabilă fiind subliniată și de faptul că la cârma ei s-au aflat personalități remarcabile ale culturii românești: Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Ion Heliade Rădulescu, Bogdan Petriceicu Hașdeu, Dimitrie Onciu, Constantin Moisil, Aurel Sacerdoțeanu, cel ce este cunoscut cel mai mare arhivist român.

Funcționarea Arhivelor Naționale a fost reglementată de primul Regulament modern pentru organizarea arhivelor, emis la 31 octombrie 1862, ce a devenit și Ziua Națională a Arhivelor. Primul conducător al instituției numit "capul arhivei", a fost Grigore Bengescu. Astfel, Arhiva Națională a devenit administrator unic al Fondului Arhivistic Național, deținând documente emise atât în țară, cât și în străinătate în limbile română, maghiară, germană, turcă, rusă, greacă, poloneză, latină etc. Care, puse cap la cap, ar însuma peste 40.000 metrii liniari.

Sfera de activitate a arhivelor-după cum ne relata prof. Dan Baicu - directorul Direcției Județene a Arhivelor

Naţionale - cuprinde o gamă extrem de largă, de la editarea unor volume de documente ce vin în sprijinul cercetătorilor istorici, la eliberarea de copii şi extrase, certificate pentru interes public sau privat, îndrumarea şi controlul activităţii de arhivă în toate categoriile de instituţii publice şi private.

Astăzi, Arhivele Naţionale sunt o instituţie unitară, direcţiile judeţene având o singură subordonare-faţă de direcţia naţională. Este evident că arhivele sunt total apolitice.

Direcţia Judeţeană Covasna-al cărei nou sediu va fi inaugurat oficial astăzi - are o istorie de aproape 50 de ani, din 1953 până la 1968 fiind filială a serviciilor regionale Mureş Autonomă Maghiară, respectiv Braşov. Aici sunt păstrate documente însumând 4000 metrii liniari. Cel mai vechi este o copie originală (transumpt) din anul 1295 şi care se referă la un act emis de capitlul mănăstirii Cluj-Mănăştur în limba latină. De asemenea, aici se păstrează una dintre cele mai impresionante şi valoroase colecţii de fonduri familiale. Valorificarea tezaurului existent s-a realizat prin publicarea unor lucrări de specialitate în diverse reviste având ca tematică aspecte ale istoriei locale bazată pe mărturii locale. Totodată, directorul Dan Baicu apreciază buna colaborare cu factorii de cultură (Centrul Ecleziastic de Documentare Mitropolit *Nicolae Colan*, Liga cultural-creştină *Andrei Şaguna*, Muzeul Naţional Secuiesc, mass-media).

Preluarea, clasificarea, prelucrarea, păstrarea unei cantităţi de documente este o treabă extrem de migăloasă ce trebuie efectuată numai de un personal de specialitate. De altfel, patru dintre angajaţii direcţiei sunt absolvenţi ai Facultăţii de Arhivistică din cadrul Academiei *Alexandru Ioan Cuza*, alţii au făcut specializări la Şcoala Naţională de Perfecţionare Arhivistică.

De foarte recent, Direcţia Judeţeană a Arhivelor Naţionale a "scăpat" din fostul sediu total impropriu păstrării documentelor şi s-a transferat în noua clădire de pe bd. Grigore Bălan din Sf. Gheorghe. "Aici avem condiţii infinit

mai bune, nu mai luptăm cu igrasia-ni se destăinuia Crişan Cristian, absolvent al Academiei de Poliție *A.I. Cuza*. Spațiul de depozitare ne-a permis şi o sistematizare corespunzătoare a documentelor, avem, de asemenea, un laborator de recondiționare a documentelor".

"S-a eliminat acum şi stresul în care lucram în clădirea veche - afirmă arhivara Iliana Pădure-unde nu ştiam când se va dărâma un perete. Acum putem păstra documentele aşa cum scrie la carte, îşi revin ele şi de la sine în condițiile de temperatură şi umiditate corespunzătoare...".

Urmare a spațiului net superior, s-a reuşit o modificare sistematizată a fondului în patru depozite, accesul al documente fiind acum comparabil cu cel dintr-o bibliotecă.

Două proaspete absolvente de facultate Adina Fofircă şi Laura Niculescu nu-şi ascund dorința de a face aici şi muncă de cercetare, prima visând chiar la un doctorat. Pentru aceasta este nevoie de încă ceva: o dotare tehnică mai apropiată de cerințe, exemplul existenței unui singur calculator, într-o astfel de instituție fiind evident. Cum timpul a rezolvat problema sediului, poate va veni şi vremea tehnicii moderne în arhive...

Gabriel Florescu, în *Cuvântul Nou*, anul XIII, nr. 3525, p.1-2

V.4 S-a împlinit un vis pe care îl au şi braşovenii...

De Ziua Arhivelor Naţionale, la Sfântu Gheorghe,

Stabilită ca Zi a Arhivelor Naţionale întru amintirea momentului în care, în anul 1862, prin unirea arhivelor din cele două principate, se înfiinţează Direcţiunea Generală a Arhivelor Statului, ziua de 31 octombrie a fost marcată în acest an de către specialiştii în domeniu printr-un eveniment apreciat ca fiind de referinţă. Mai concret spus, la 1 noiembrie, la Sfântu Gheorghe a fost inaugurat noul sediu al Direcţiei Judeţene a Arhivelor Naţionale, împlinindu-se astfel un vis mai vechi al arhivarilor şi arhiviştilor din judeţul alăturat. Vis pe care-l nutresc, tot de foarte multă vreme , şi colegii lor braşoveni, bătrânul Bastion al fierarilor în care Arhivele braşovene sălăşluiesc nemaireuşind să facă faţă cerinţelor gestionării (în bune condiţii) unui fond arhivistic în continuă creştere. Dar dacă "minunea" a fost posibilă la Sfântu Gheorghe (unde Arhivele funcţionau într-un edificiu total impropriu), poate nu e prea departe ziua în care şi Braşovul va figura pe lista de investiţii a Ministerului de Interne. Mai cu seamă că Direcţia Judeţeană Covasna a Arhivelor Naţionale este cea de-a treia Direcţie care are şansa de a se muta în casă nouă de la revoluţia din 1989 încoace, călcând astfel pe urmele celor de la Brăila şi Giurgiu. Cum a fost la Sfântu Gheorghe?

Încercând să redau cât mai fidel atmosfera trăită de participanţi, aş spune că emoţionant. Emoţionant, în primul rând, pentru că graţie inaugurării noului sediu, municipiul Sfântu Gheorghe a fost în acea zi de vineri 1 noiembrie, capitala arhivisticii româneşti. Pentru ca la festivităţile prilejuite de eveniment, alături de prof. Dan Baicu, directorul Direcţiei Judeţene şi colegii săi de muncă, s-au aflat directorii tuturor direcţiilor judeţene din ţară, conducerea Direcţiei

Generale a Arhivelor Naţionale, reprezentanţi ai autorităţilor administraţiei publice locale şi centrale, prestigioase personalităţi ale vieţii politice şi ştiinţifice. Fără a ne propune să derulăm, secvenţă cu secvenţă, filmul evenimentului, vom preciza totuşi că după intonarea Imnului "Deşteaptă-te române" şi tăierea panglicii tricolore inaugurale, câţiva slujitori ai Bisericii, în frunte cu P.S. Ioan Selejan, Episcopul Covasnei şi Harghitei, au oficiat, după datină, cuvenita sfeştanie, rugă făcând pentru ca Dumnezeu să-i răsplătească cu sănătate şi pace pe cei ce au făcut posibilă împlinirea unui nobil deziderat, să le dea sănătate şi putere de muncă celor care vor trudi pe tărâmul arhivisticii în noul lăcaş de cultură covăsnean. S-au rostit apoi scurte alocuţiuni despre semnificaţia cu totul aparte a evenimentului: "Ne bucurăm că s-a reuşit ca tezaurul arhivistic de aici să fie rânduit în depozite moderne, iar personalul să dispună de spaţii de lucru pe măsură, într-un edificiu nou, a cărui arhitectură înfrumuseţează peisajul urban al municipiului Sf. Gheorghe" , spunea printre altele, în cuvântul său, general de divizie dr. Pavel Abraham, secretar de stat în Ministerul de Interne. Prof. univ. dr. Ioan Scurtu, director al Institutului de Istorie "Nicolae Iorga", consilier de stat, în calitate de reprezentant al preşedintelui României, Ion Iliescu, ţine să releve la rândul său: "Arhivele din Covasna trebuie să devină un centru de cultură dinamic, activ, angajat în promovarea adevărului, în promovarea corectitudinii în privinţa trecutului nostru istoric", în acest sens organizând sesiuni anuale de comunicări, editând o publicaţie proprie, publicând cât mai multe volume de documente. Apreciind că slujitorii arhivelor din România alcătuiesc un "grup profesional care şi-a afirmat plenar identitatea în structurile socio- profesionale de pretutindeni, dovedindu-se indispensabil pentru statul modern", prof. univ. Nicolae Bocşani, prorectorul Universităţii „Babeş Bolyai" din Cluj, ţinea să sublinieze la rându-i, promptitudinea cu care slujitorii Arhivelor Naţionale au soluţionat "cererile de ordin social,

cultural sau economic ale societăţii contemporane", tot mai mult arhivele privind "în prezent şi spre viitor". Ing. Horia Grama, prefectul judeţului Covasna, a adresat călduroase mulţumiri conducerii Ministerului de Interne pentru solicitudinea de care a dat dovadă, exprimându-şi totodată speranţa că, aflate acum în casă nouă, Arhivele Naţionale din Judeţul Covasna "vor avea un rol mult mai activ în viaţa culturală a judeţului, în viaţa socială şi chiar administrativă". Prezent la festivitate, primarul municipiului Sfântu Gheorghe, Albert Almos, care s-a adresat participanţilor în română şi maghiară, şi-a exprimat satisfacţia că astăzi "s-au deschis uşile şi ferestrele acestei instituţii şi toată lumea are acces la documentele de care are nevoie pentru a reconstitui dreptul la proprietate". Colaborator apropiat al Direcţiei Judeţene a Arhivelor Naţionale, Ioan Lăcătuşu, expert în Ministerul Administraţiei Publice, aprecia în cuvântul său că noua casă a arhivelor din judeţul Covasna "este o casă vitală pentru destinul tezaurului arhivistic" aflat la Sfântu Gheorghe, tezaur gestionat de un "mic dar inimos colectiv, în frunte cu prof. Dan Baicu". "Trăim astăzi un moment extraordinar...Este o mare sărbătoare a întregii tagme arhivistice româneşti" spunea la rândul său prof. univ. Dr. Corneliu Migail Lungu, directorul general al Arhivelor Naţionale, care, în numele instituţiei pe care o conduce, a înmânat unora dintre personalităţile prezente Diplome de Onoare, cu ocazia Zilei Arhivelor Naţionale, ca semn al recunoştinţei pentru sprijinul acordat slujitorilor acestei nobile profesii.

Aflată la 1 noiembrie în casă nouă, Direcţia Judeţeană a Arhivelor Naţionale Covasna gestionează în prezent peste 530 de fonduri şi colecţii arhivistice însumând circa 4000 metri liniari. Printre documentele de mare valoare adăpostite la Sfântu Gheorghe se numără şi cele ce poartă semnăturile unor mari voievozi ai neamului precum: Petru Rareş, Mihai Viteazu sau Matei Basarab.

Clipa inaugurării noului sediu, de mult timp aşteptată de colectivul D.J.A.N. Covasna, a devenit de-acum... istoric. Un nou început de drum pentru un colectiv ce are menirea de a conserva şi valorifica un tezaur arhivistic "inestimabil ca valoare", cum aprecia prof. Dan Baicu. Urându-le celor de la Sfânu Gheorghe să aibă parte de cât mai multe împliniri în noua lor casă, rămânem în aşteptarea clipei când vom putea să scriem un astfel de reportaj la Braşov.

Ioan Popa, *Gazeta de Transilvania*, 4.11.2002

V.5 Mesaj de Ziua Poliției

Către,
INSPECTORATUL DE POLIȚIE AL JUDEȚULUI
COVASNA

DOMNULUI INSPECTOR ŞEF
CHESTOR DE POLIȚIE SCURTU CONSTANTIN

Am onoarea să adresez Dumneavoastră şi efectivelor pe care le comandați, felicitări, urări de bine, sănătate, cu prilejul importantului eveniment al ministerului nostru - ZIUA POLIȚIEI ROMÂNE!

Devizele noastre se completează în mod logic şi fericit:

LEX ET HONOR
şi
SEMPER VERITATI

La mulți ani!

În numele personalului Arhivelor Naționale ale României
Direcția Județeană Covasna

Director
Dan Baicu

Sfântu Gheorghe
25 martie 2005

V.6. Felicitare de Ziua Arhivelor

MINISTERUL DE INTERNE
INSPECTORATUL DE POLIȚIE AL JUDEȚULUI
COVASNA

D-LUI PROF. BAICU DAN
Directorul Arhivelor Naționale Covasna

Cu ocazia ZILEI ARHIVELOR NAȚIONALE am deosebita onoare să vă felicit pentru neobosita dumneavoastră activitate profesională, să vă adresez sincere urări de sănătate, împliniri profesionale şi putere de muncă, dumneavoastră şi subordonaților dumneavoastră.

Cu multă stimă şi considerație,
Inspector şef,
Comisar şef,
Scurtu Constantin

31.10.2002
Sf. Gheorghe

V.7. Mesaj de Ziua Jandarmeriei

MINISTERUL ADMINISTRAȚIEI ŞI INTERNELOR
ARHIVELE NAȚIONALE
DIRECȚIA JUDEȚEANĂ COVASNA

Cu prilejul Zilei Jandarmeriei Române, personalul Arhivelor Naționale - Direcția Județeană Covasna are deosebita plăcere şi onoare de a vă transmite cele mai profunde felicitări.

Jandarmeria Română - structură de elită a Ministerului Administrației şi Internelor se bucură de sincera noastră apreciere. Comandamentul Județean de Jandarmi Covasna s-a dovedit un colaborator şi un sprijin de nădejde al instituției noastre şi la bine şi la greu!

Slujitorii devizei *SEMPER VERITATI* sunt alături de cei ai devizei *LEX ET ORDO*, căci adevărul fără ordine şi ordinea fără adevăr nu pot exista în dinamica noastră devenire!

LA MULȚI ANI!

În numele personalului Arhivelor Naționale
Direcția Județeană Covasna

Director,
Prof. DAN BAICU

Sfântu Gheorghe
3 aprilie 2004

V.8. Pentru ţara sa română

DAN BAICU

S-a născut străin de faptă
Bocetând gândul străbun
Frunza ţarină făcută
Îi ştia pasul român.

Frământat de ridul ceţii
Glăsuia el, strop de astru
Căutând în calea vieţii
Românescul cer albastru

Şi s-a dus ducându-se
Cu durere şi ranchiună
Că prin lume plânsu-se
Pentru ţara sa română

Giurgiu, 24.03.2006
Ancu Damian

V.9. S-a stins făclia unei vieți

(...) În aceste clipe, când ne luăm rămas bun de la răposatul în Domnul, Baicu Vasile Dan,

ne oprim la cuvintele Sfintei Scripturi pe care Mântuitorul Nostru Iisus Hristos le spune: "Lucrați până este ziuă, căci vine noaptea, când nimeni nu mai poate lucra". Şi dacă ne naştem în această viață, dacă suntem fii acestei lumi şi dacă lumea vine de la cuvântul *lumen* care însemnă lumină, ne naştem spre lumină şi tu toții tânjim spre o viață fericită şi deplină.

Şi toată viața noastră este o căutare, este un vis, a ceea ce de fapt ne-am dorit, şi poate de multe ori dorul de paradis ne face să căutăm şi pe pământ, să ne găsim oriunde şi oricând împlinirea unui destin. Şi căutarea noastră poate să fie mereu doar spre lumină, pentru că aşa ne cheamă Bunul Dumnezeu şi fiul său ne spune "*Eu sunt Lumina lumii*, *cel ce umblă întru Mine, nu va umbla în întuneric*" Este singura cale!(...)

Răposatul întru Domnul, Baicu Vasile Dan, s-a străduit o viață întreagă să lumineze, prin faptele sale.. şi a încercat cu inima sa, atât de dăruită pentru semenii săi, ca faptele lui să fie covârşitoare pentru ceea ce a însemnat viața sa! El a încercat să lucreze cât a fost lumină, căci lumina sau ziua este viața, iar noaptea sau întunericul înseamnă moartea. Atunci când vine moartea, nimeni nu mai poate lucra, vom fi pasivi, doar sufletul nostru se va întoarce la Dumnezeu....

Am mai căzut din cer o stea,
S-a stins făclia unei vieți,
Dar nu uitați că în orice zori de dimineți,
Voi veți privi spre cer mereu,
Şi veți avea credința şi nădejdea,
Căci niciodată, nici un cuvânt,
Nu poate să fie mai dulce,

Decât acela de iubire.
În gând şi-n inimă şi-n veci,
Acolo sufletul se duce,
Iar voi punând o sfântă cruce,
Aduceți-vă aminte în veci de veci,
Căci trecători fiind mereu,
Tot sufletul la greu, dar se va întoarce,
Nu în pământ, ci la Dumnezeu!
Aşa nădejdea azi vă poartă,
Căci viața voastră trece azi,
Prin veşnicie şi prin poartă.
Se duce, dar veți fi mereu,
Legați cu drag de cel iubit,
Voi prieteni, voi ce stați
Şi voi ce plângeți azi, în dar
Să dăruiți mereu un gând frumos
Pentru cel ce a fost un bun prieten,
Un soț iubit, un tată devotat,
Ce astăzi a rămas doar un cuvânt!
Vă las cu bine şi în gând,
Vă mângâiați doar cu credința,
Căci marea noastră biruință
E atunci când învierea,
Ne aduce iar în viață şi când
Privirea noastră tristă,
Se va înnobila în altă
viață!

De aceea şi noi gândim că aceste versuri care au răsărit special pentru răposat, cu care am fost coleg în anii de liceu, nefiind scrise niciodată, vor aduce mângâiere celor lăsați în urmă!

Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Preot Ioan Cucu, predică la slujba de înmormântare, 6.02.2006

V.10. Scrisoare pentru dincolo de moarte

Bună dimineața iubitule! Cum ai dormit? a fost invariabilul leit motiv al dimineților noastre, cu răspunsul tău, nu acelaşi în totdeauna şi din ce în ce mai dezolant şi dureros pe măsură ce suferințele tale te copleşeau!

Şi astăzi continui să-ți pun aceiaşi întrebare dar tu, dragul meu, nu mai eşti şi lipsa răspunsului tău mă aduce în cruda realitate a despărțirii ireversibile de cel ce ai fost soț şi părinte iubitor, mentor erudit pentru mine şi copii noştri, om de omenie, un adevărat patriot într-o societate măcinată şi debusolată.

Uitându-mă în urmă la anii ce s-au scurs, cu dreaptă credință îți spun că nu ai trăit în zadar. Am realizat împreună o familie frumoasă, doi copii minunați pe Bogdan şi Călin. Ei la rândul lor ne-au adus fetele care ne lipseau, dragele noastre Camelia şi Maria Ruxandra soțiile lor. Ne-au fericit cu titlu de bunici a nepoatelor gemene Ana-Alexandra şi Maria Ruxandra, pe Ana Alexandra ne-a luat-o Dumnezeu la el, dar a rămas Maria Ruxandra.

Copii noştri nu numai că îți duc mai departe numele, dar Bogdan îmbrățişându-ți cariera, îți continuă pasiunea pentru studiul istoriei, istoria neamului românesc!

Călin a ales ingineria, fiind apreciat aici în țară, dar şi peste hotare!

Ai avut bucuria şi mulțumirea de a ne avea pe toți lângă tine până în ultimele clipe, atunci când, cu neputința muritorilor de rând, nu am reuşit să-ți preluăm suferințele fizice, oferindu-ți în schimb toată dragostea de care am fost capabili!

Vezi, dragule, ce familie împlinită avem? Vom încerca toți, dar absolut toți să-ți păstrăm locul tău special de "pater" în capul mesei ce ne reuneşte astăzi mai mult ca oricând, în această grea încercare la care ne-a supus Dumnezeu!

Iubitule, plecând în Împărăția Domnului mi-ai lăsat misiunea de a menține unitatea familiei noastre, misiune pe care mi-am însuşit-o şi în numele tău şi pentru memoria TA! Te asigur că voi încerca din toată ființa şi cu respectul față de sufletul tău bun să dau dragostea mea celor două familii ale copiilor noştri, să-i păstrez lângă mine într-o atmosferă de liniște şi pace, aşa cum m-ai învățat tu, înțeleptule!. Veghează-ne de acolo de unde eşti!!!

Dragule, sunt marcată încă şi voi fi mult timp de tragedia trăirii ultimelor trei săptămâni din viața ta, când, amândoi speram cu disperare "să mai trăieşti!". Nu pot să nu-ți amintesc cât de apropiată ți-a fost în această perioadă de grea încercare dată de Dumnezeu ție dar şi mie, cealaltă familie a colegilor de breaslă! Dl. prof. univ. dr. Corneliu Mihail Lungu, directorul general al Arhivelor Naționale care a intervenit direct, continuu şi nemijlocit în tot ce a însemnat intervenții medicale în multele lor etape. Aş adăuga şi cei aproape douăzeci de ani de activitate profesională când a fost alături de tine acest Om minunat

Ana Dobreanu, Elisabeta Marin, au fost stâlpii de susținere care mi-au dat putere să rezist în grelele încercări în timpul scurs de la diagnosticarea izvorului răului ce te măcina şi pâna la sfârşit...şi după...!

Acum, şi mai mult, simt legătura ta cu mine, legătură dragă sufletului meu pustiit!. Dar ştii, mai rămâne ceva în urma ta, sediul Arhivelor Naționale Covasna, în care, timp de aproape zece ani, până l-ai văzut realizat, ai pus parte din sufletul tău bun şi generos, ai pus ore de zbucium, de preocupare zi şi noapte şi ai rezistat unor neajunsuri nu uşor de suportat.

Dar ea, clădirea Arhivelor Naționale Covasna, stă astăzi măreață, VIE, pentru că te reprezintă pe tine şi nu numai, pentru viitorime!

Aş mai putea să-ți povestesc multe dar a venit seara!

Noapte bună Dragul meu, odihneşte-te în pace! Eu voi dormi gândindu-mă că mă veghezi cu aceiaşi dragoste din totdeauna…

Soția ta,
Ani

V.11. Documente din Patrimoniul Arhivistic Național

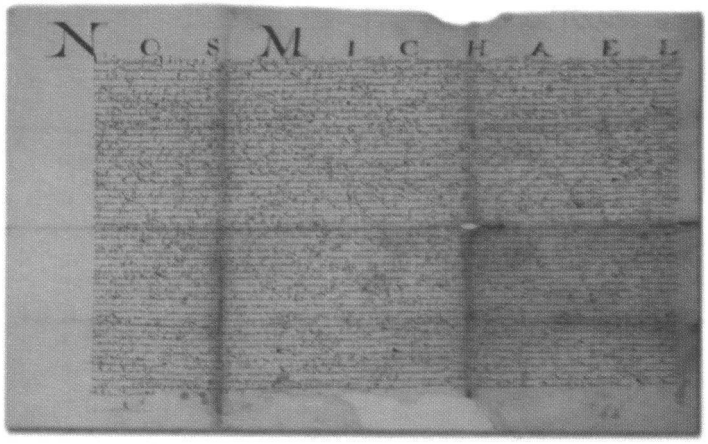

Originalul actului purtând semnătura autografă a lui Mihai Viteazul
(lb. latină, semnătura autografă)

Diplomă de înnobilare acordată familiei Kelemen (Scaunul Sepsi)
purtând semnătura autografă a principelui Gabriel Báthory (1608-1613), original,
latină, pergament, pecete atârnată, semnătură autografă, miniatură

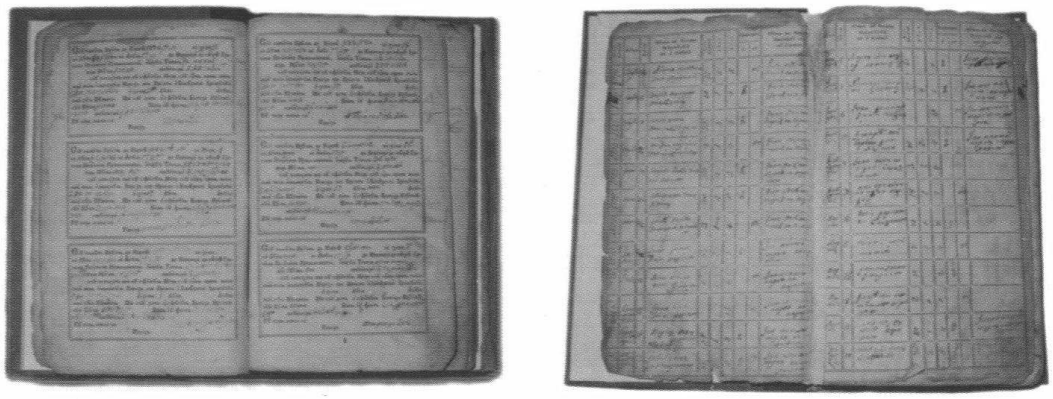

Registre parohiale de stare civilă din localitățile Vârghiș și Cernatu, cultul ortodox atestând puternice comunități românești, azi practic dispărute (original)

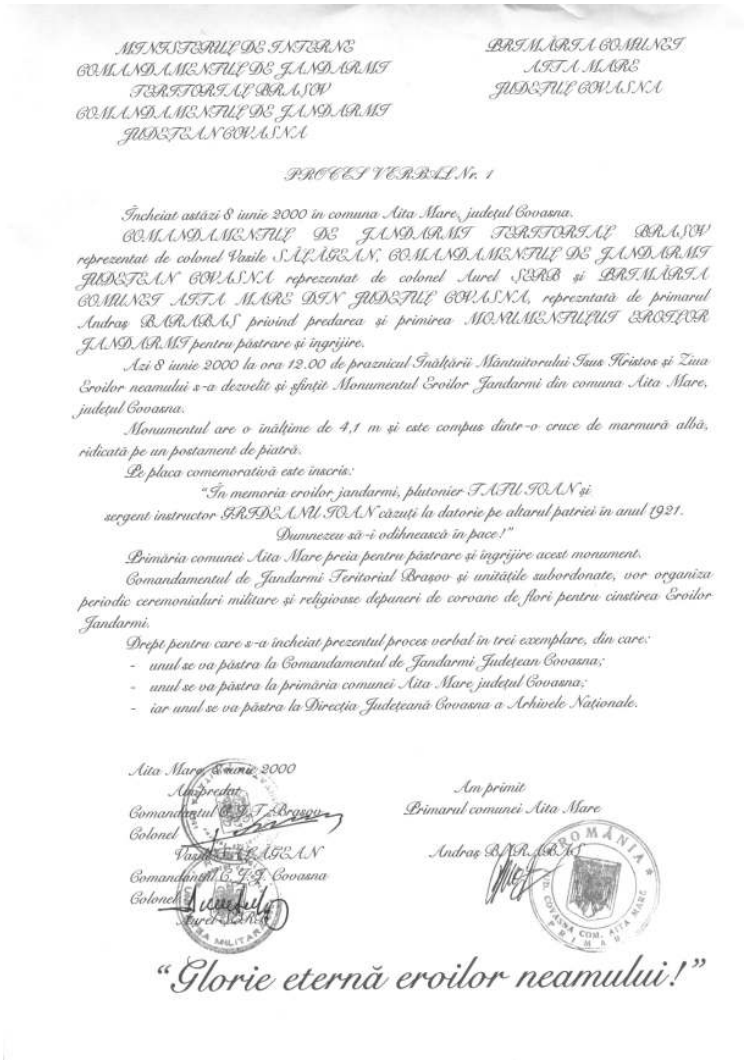

MINISTERUL DE INTERNE
COMANDAMENTUL DE JANDARMI
TERITORIAL BRAŞOV
COMANDAMENTUL DE JANDARMI
JUDEŢEAN COVASNA

PRIMĂRIA COMUNEI
AITA MARE
JUDEŢUL COVASNA

PROCES VERBAL Nr. 1

Încheiat astăzi 8 iunie 2000 în comuna Aita Mare, judeţul Covasna.

COMANDAMENTUL DE JANDARMI TERITORIAL BRAŞOV reprezentat de colonel Vasile SĂLĂGEAN, COMANDAMENTUL DE JANDARMI JUDEŢEAN COVASNA reprezentat de colonel Aurel SERB şi PRIMĂRIA COMUNEI AITA MARE DIN JUDEŢUL COVASNA, reprezentată de primarul Andraş BARABAS privind predarea şi primirea MONUMENTULUI EROILOR JANDARMI pentru păstrare şi îngrijire.

Azi 8 iunie 2000 la ora 12.00 de praznicul Înălţării Mântuitorului Iisus Hristos şi Ziua Eroilor neamului s-a dezvelit şi sfinţit Monumentul Eroilor Jandarmi din comuna Aita Mare, judeţul Covasna.

Monumentul are o înălţime de 4,1 m şi este compus dintr-o cruce de marmură albă, ridicată pe un postament de piatră.

Pe placa comemorativă este înscris:

"În memoria eroilor jandarmi, plutonier TATU IOAN şi
sergent instructor BRÎDEANU IOAN căzuţi la datorie pe altarul patriei în anul 1921.
Dumnezeu să-i odihnească în pace!"

Primăria comunei Aita Mare preia pentru păstrare şi îngrijire acest monument.

Comandamentul de Jandarmi Teritorial Braşov şi unităţile subordonate, vor organiza periodic ceremonialuri militare şi religioase depuneri de coroane de flori pentru cinstirea Eroilor Jandarmi.

Drept pentru care s-a încheiat prezentul proces verbal în trei exemplare, din care:

- unul se va păstra la Comandamentul de Jandarmi Judeţean Covasna;
- unul se va păstra la primăria comunei Aita Mare judeţul Covasna;
- iar unul se va păstra la Direcţia Judeţeană Covasna a Arhivele Naţionale.

Aita Mare, 8 iunie 2000

Am predat
Comandantul C.J.T. Braşov
Colonel
Vasile SĂLĂGEAN
Comandantul C.J.J. Covasna
Colonel
Aurel SERB

Am primit
Primarul comunei Aita Mare
Andraş BARABAS

"Glorie eternă eroilor neamului!"

Mărturie peste timp de la reînălţarea monumentului eroilor jandarmi din Aita Mare.

V.12. Momente de la inaugurarea noului sediu al Direcției Județene Covasna a Arhivele Naționale

MINISTERUL DE INTERNE
ARHIVELE NATIONALE

SEMPER VERITATI

31 Octombrie 2002

DIRECTIA JUDETEANA COVASNA

INVITATIE

Cu onoare vă invităm să luați parte la inaugurarea noului local al instituției noastre.
Solemnitatea va avea loc la data de 31 octombrie, Ziua Arhivelor Naționale, orele 11.

Cu stimă, director,
prof. DAN BALT

ARHIVELE NATIONALE
DIRECTIA JUDETEANA COVASNA

Ziua

Arhivelor Naţionale

"Arhivele Naţionale Covasna în casă nouă"

Programul manifestărilor prilejuite de inaugurarea noului local

31 octombrie 2002
Sfântu Gheorghe

PROGRAM

31 octombrie 2002

Orele 11:00 -Ceremonialul religios şi solemnitatea momentului inaugural
- Alocuţiuni
- Vizitarea instituţiei
-Depuneri de coroane la grupul statuar Mihai Viteazul

Orele 13:00 -Recepţie în saloanele Restaurantului Bodoc Sfântu Gheorghe.

Arhivele Naţionale
Direcţia judeţeană Covasna

Arhivele Naţionale Direcţia judeţeană Covasna aduce călduroase mulţumiri tuturor celor ce ne-au stat alături în demersurile noastre pentru ridicarea acestui edificiu şi marcarea acestui eveniment de excepţie în existenţa instituţiei noastre:

- Ministerul de Interne
- Direcţia Generală a Arhivelor Naţionale
- Prefectura Judeţului Covasna
- Primăria Municipiului Sf. Gheorghe
- Inspectoratul de Poliţie al judeţului Covasna
- Comandamentul de Jandarmi judeţean Covasna
- Centrul Ecleziastic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan" - Sf. Gheorghe
- Grupul de Pompieri „Mihai Viteazul" al judeţului Covasna
- Complexul hotelier Bodoc - Sf. Gheorghe
- ROMTELECOM - Direcţia de telecomunicaţii Covasna

Tehnoredactare computerizată: Adina Feliricâ.

MINISTERUL DE INTERNE
ARHIVELE NAŢIONALE
DIRECŢIA JUDEŢEANĂ COVASNA

ZIUA ARHIVELOR NAŢIONALE
Inaugurarea noului sediu al Direcţiei judeţene Covasna

SF. GHEORGHE
31 octombrie 2002

Programul manifestărilor
„Arhivele Naţionale Covasna în casă nouă"

31 octombrie 2002
Direcţia judeţeană Covasna a Arhivelor Naţionale
Bulevardul General Grigore Bălan nr. 12

Ora 11,00
- Slujba de sfinţire oficiată de P.S. Ioan Selejan, Episcopul Covasnei şi Harghitei
- Solemnitatea inaugurării noului sediu
- Alocuţiuni dedicate evenimentului
  - Reprezentantul Ministerului de Interne
  - Horia Grama, prefectul judeţului Covasna
  - Ioan Scurtu, consilier Preşedinţia României
  - Corneliu Mihai Lungu, directorul general al Arhivelor Naţionale
  - Constantin Scurtu, comisar şef de poliţie, şeful Inspectoratul de Poliţie al Judeţului Covasna
  - Ioan Lăcătuşu, expert guvernamental, Ministerul Administraţiei Publice
  - Albert Almos, primarul Municipiului Sf. Gheorghe
  - Dan Baicu, director al Direcţiei judeţene Covasna a Arhivelor Naţionale

Ora 12,00
- Vizitarea instituţiei

Ora 13,00 - Piaţa „Mihai Viteazul"
- Depuneri de coroane la grupul statuar „Mihai Viteazul"

Ora 13,30 - Hotel Bodoc
- recepţie

Arhivele Naţionale
Direcţia judeţeană Covasna

Instituţia Arhivelor în judeţul Covasna datează din 15 iunie 1953, ca unitate subordonată Serviciului regional al Regiunii Mureş Autonomă Maghiară a Arhivelor Statului, iar din 1962 în subordinea Serviciului regional Braşov. În urma reorganizării administrative din 1968, se constituie Filiala Arhivelor Statului - judeţul Covasna.

În primele două decenii de activitate, preocuparea de bază a constat în prelucrarea materialului arhivistic în condiţiile legislaţiei din acea etapă, în special de la unităţile administrative (raion, primării, comune), de cultură, de învăţământ, din justiţie, precum şi de la unele unităţi economice. De asemenea, unele fonduri şi colecţii au fost preluate prin transfer de la Muzeul raional (în prezent Muzeul Naţional Secuiesc) precum şi de la culte. Astfel s-a ajuns la un număr de 533 de fonduri şi colecţii arhivistice ce însumează cca. 4.000 metri liniari.

Imagine din holul de expoziţii - reproducere a unui privilegiu acordat de Mihai Viteazul locuitorilor acestei zone (Alba Iulia, 1600 februarie 2)

Din mesajele adresate la inaugurarea noului sediu
D.J.A.N. COVASNA 1 noiembrie 2002

O casă a celor ce au fost, a celor care suntem şi a urmaşilor; aici vom fi şi noi după clipă!

† Ioan al Covasnei şi Harghitei

Cele mai bune gânduri, urări de bine şi
La mulți ani!

Vă urează,
I. Scurtu

Cu onoare nemăsurată îmi îndrept gândurile față de toți cei care au contribuit la ridicarea edificiului de față.

Fie ca viitorul să valorifice strădaniile prezente pentru consemnarea inestimabilelor valori pe care Arhivele Naționale Covasna le deține.

Îmi exprim de asemenea totala gratitudine pentru toți cei care şi-au făcut timp să fie astăzi aici şi să dea strălucire momentului în semn de prețuire viitoare.

Cu respect,
Secretar de Stat în Ministerul de Interne
Gen. de div. Dr. Pavel Abraham

Urez mult succes Direcției Județene Covasna a Arhivelor Naționale cu ocazia inaugurării noului edificiu al instituției.

La mulți ani!

Horia Grama-Prefectul Județului Covasna

Acest aşezământ este o casă pentru istorie; este a noastră, a celor de azi şi a celor din toate timpurile. Să o apărăm, pentru a apăra în acest fel memoria pe care o păstrează.

Florea Oprea-Director, Arhivele Naţionale

De mulţi ani am aşteptat această clipă istorică: să calc întâia dată în oraşul Sfântu Gheorghe la inaugurarea Arhivelor! Vă felicit iubiţi colegi şi vă doresc să fiţi la înălţimea acestei mândre ctitorii!

Ioan Drăgan - D.J.A.N. Cluj
Stela Giosan -D.J.A.N. Botoşani

Noi, reprezentanţii Arhivelor Naţionale din România, azi 1 nov. 2002, am participat la acest eveniment deosebit pentru locuitorii acestor meleaguri şi urăm colegilor noştri din Covasna să aibă parte de sănătate, linişte şi numai împliniri!

Gh. Popa - D.J.A.N. Teleorman
Liviu Boar - D.J.A.N. Mureş
Geogeta Angel - Arhivele Naţionale Bucureşti
Elisabeta Marin - D.J.A.N. Braşov
Obodariu - D.J.A.N. Vrancea
Vilică Munteanu - D.J.A.N. Bacău
Maria Vertan - D.J.A.N. Timiş
Giani Olteanu - D.J.A.N. Brăila

Un gând bun pentru toţi slujitorii acestei instituţii la ceas de sărbătoare. Succes în viitor membrilor colectivului D.J.A.N. Covasna!

Păduraru Constantin - D.J.A.N. Neamţ

Ani mulţi în casa nouă care să înflorească ca pomii primăvara şi calde salutări din partea Arhivelor Bucovinei!

Ioan Scripcariuc - D.J.A.N. Suceava

V.13. Semne de apreciere

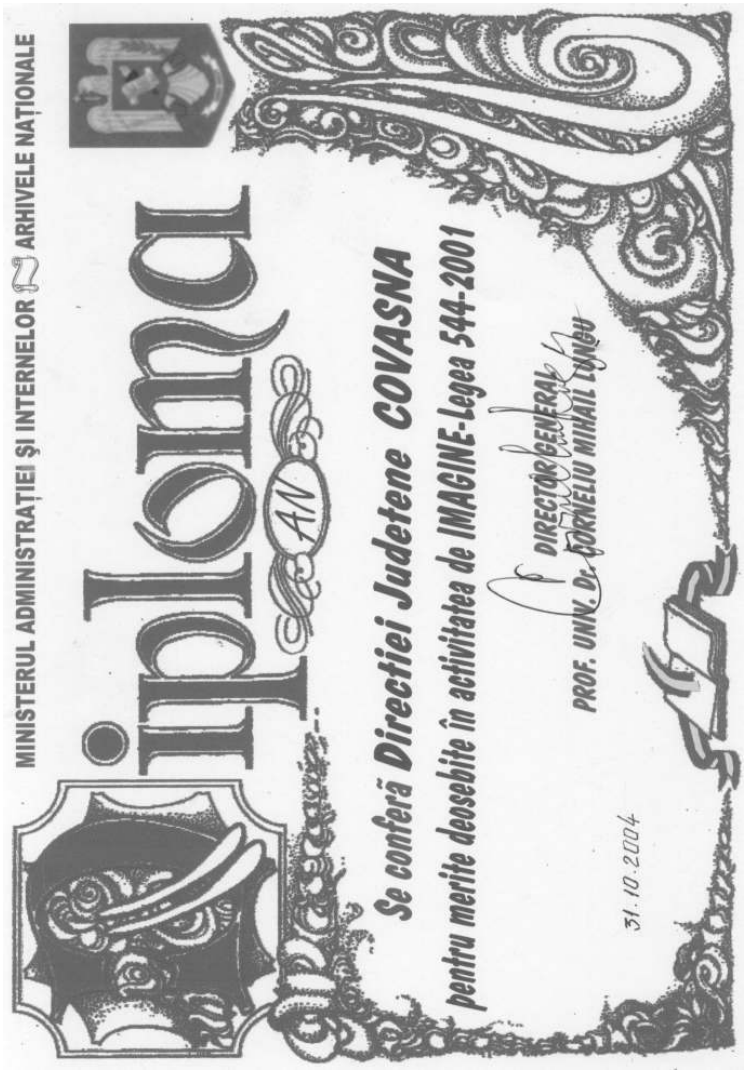

ARHIVELE NAȚIONALE
DIRECȚIA JUDEȚEANĂ
VÂLCEA

ASOCIAȚIA ARHIVIȘTILOR
ȘI PRIETENILOR ARHIVELOR
"AURELIAN SACERDOȚEANU"
VÂLCEA

DIPLOMĂ OMAGIALĂ

"AURELIAN SACERDOȚEANU"

CENTENAR
1904-2004

Se acordă

DIRECȚIEI JUDEȚENE COVASNA

A ARHIVELOR NAȚIONALE

pentru merite deosebite
în activitatea de îmbogățire, conservare
și punere în valoare științifică
a Tezaurului Arhivistic Național

Director,
Prof. Dumitru Andronie

Președinte,
Prof. Bogdan Dumitru Aleca

Râmnicu Vâlcea - octombrie 2004

CENTRUL EUROPEAN
DE STUDII
COVASNA-HARGHITA

FUNDAȚIA NAȚIONALĂ
PENTRU ROMÂNII
DE PRETUTINDENI

DIPLOMĂ

DE PARTICIPARE

Se acordă lui BAICU DAN

**pentru participarea la cursurile Universității de Vară,
Izvoru Mureșului - ediția a VII-a, 19-25 iulie 2004.**

In numele organizatorilor,

IOAN LĂCĂTUȘU **DANIELA SOROȘ**

ROMÂNIA

V.14 Ilustrații

La început de drum, cu părinții, sora Mihaela
şi cumnații naşi

De sărbătorile de iarnă (2005), împreună cu familia

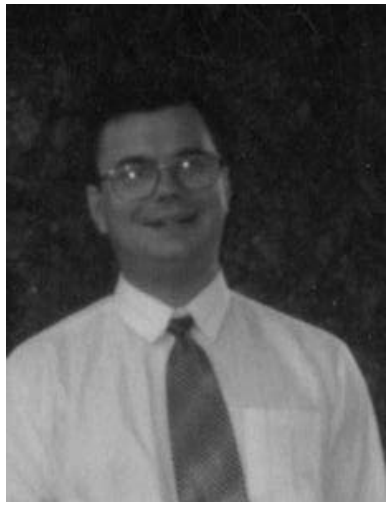

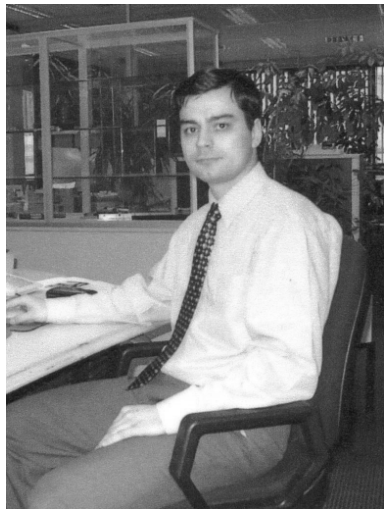

Soția Ani cu fii Bogdan şi Călin

Împreună cu colegii din Arhivele Naţionale,
Miercurea-Ciuc 1995 şi Izvorul Mureşului 2004.

Împreună cu colegii din Arhivele Naţionale,
Braşov 2003 şi Sinaia 2004

Împreună cu colegii din Arhivele Naționale, Braşov 2001

Volum apărut cu spijinul financiar al Federației
Arhiviştilor din România şi al familiei Baicu.

Ne exprimăm gratitudinea pentru toți cei care au făcut
posibilă apariția acestei lucrări.